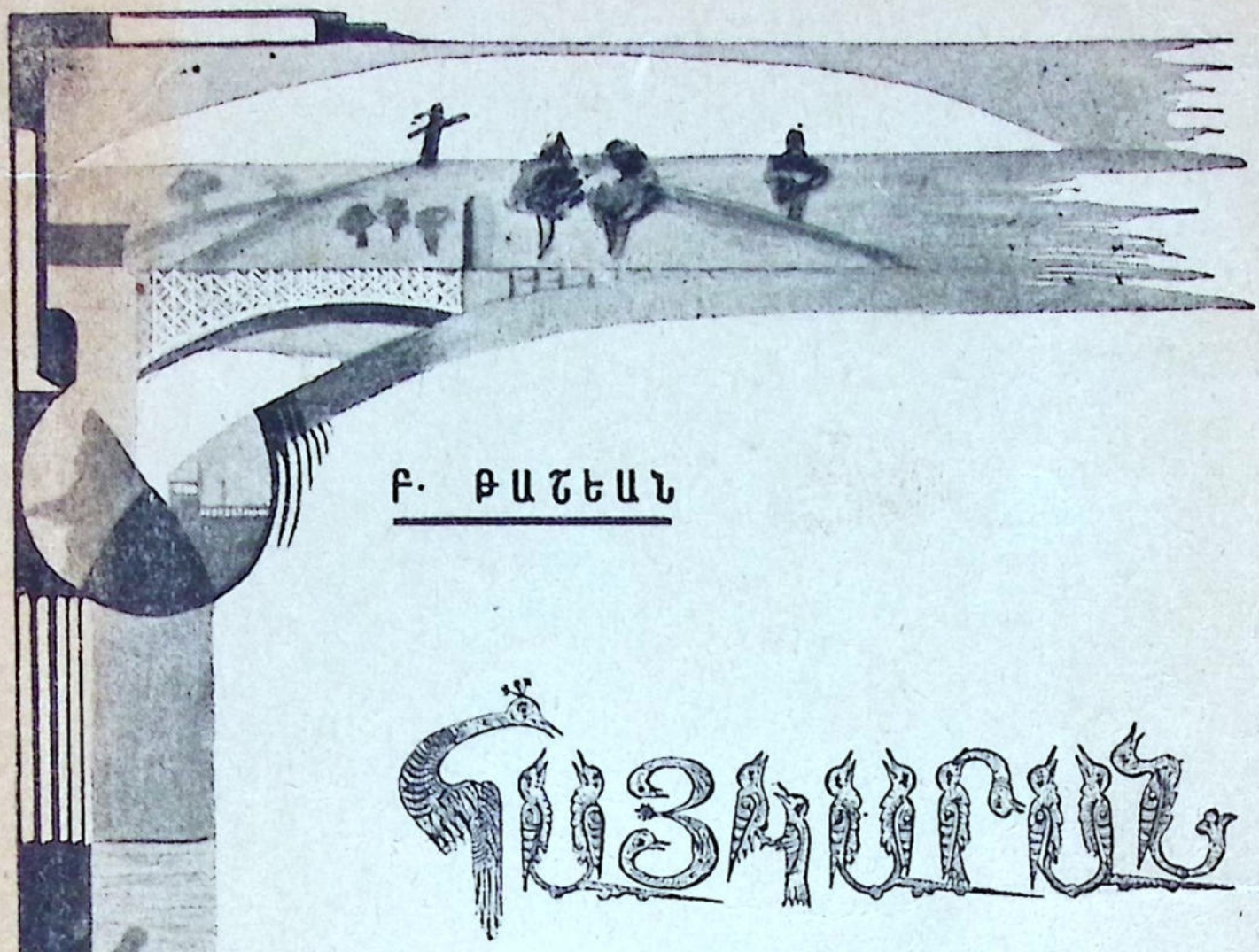

Բ. ԹԱՇԵԱՆ

ԳԱՅԱՐԱՆ

Գ. ԳԻՐՔ

Գ. ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՀԵՐԱՑՈՒԱԾ ԵԳԻՊՏԱՀԱՅ ՈՒՍՈՒՄՆ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԷՆ

1953

ՏՊ. «ՆՈՐ ԱՇԽԱՐՀ»

ԳԱՀԻՐԷ

LAN
TASB
1953

2207

Uit de nalatenschap van
Nubar Jessayan (1920-2009)

Բ. ԹԱՇԵԱՆ

ՀԱՅԿԱՐԱՆ

Գ. ԳԻՐՔ

Գ. ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՒԵՐԱՑՈՒԱԾ ԵԳԻՊՏԱՀԱՅ ՈՒՍՈՒՄՆ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԷՆ

1953

ՏՊ. «ՆՈՐ ԱՍՏՂ»

ԳԱՀԻՐԷ

Uit de nalatenschap van
Nubar Jessayan (1920-2009)

ԵՐՐՈՐԴ ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Աւելորդ կը նկատեմ կրկնել ինչ որ ըսած էինք այս գրքի առաջին տպագրութեան առթիւ:

Երրորդ տպագրութիւնը լոյս կը տեսնէ անփոփոխ: Նիւթերը եւ յարակից բաժինները կը մնան նոյնը:

Նիւթերու դասաւորումը եւս փոփոխութեան չէ ենթարկուած կարգ մը նկատումներով: Ուսուցիչները իրենց սակայն, ըստ յարմարութեան եւ ըստ իրենց հայեցողութեան, փոփոխութիւններ մտցնել դասաւորումին մէջ, դժուար նկատուած նիւթերը վերապահելով աւելի ետքը, իսկ դիւրինները նկատուածները առաջադելով աւելի կանուխ:

Ուսուցիչները ի հարկին կրնան նաեւ յապաւումներ կամ յաւելումներ ընել բերականութեան եւ շարադրութեան յատկացուած մասերուն մէջ, պատշաճեցնելով զանոնք տղոց կարողութեան եւ դասարանի մակարդակին:

Խորհուրդ հրահանգիչ. ձեւով հաճելի. այս եղած է ու կը մնայ մեր առաջին մտահոգութիւնը նիւթերու ընտրութեան ատեն:

Գահիրէ

Բ. Թ.

Չկնորսները լուսնի լույսին տակ

1. ՎԱՂԸ ԿՈՒ ԳԱՍ ԴՊՐՈՑ

1

Հօրս վաղահաս մահը խոր թշուառութեան մատնեց մեզ։ Խեղճ մայրս հազիւ կը հասնէր մեր չոր ապրուստին, գիշեր-ցերեկ աշխատելով։ Չկրցաւ վճարել ուսմանս վարձքը, ու ես մնացի առանց դպրոցի։

Կեցած եմ ահա դպրոց տանող իմ ամէնօրեայ ճամբուս վրայ, տխուր ու մտածկոտ։ Աչքիս կը տարածուի մեր գիւղի մեծ առուն։ Մէկ քանի սագեր կը լողան ջուրերուն մէջ, ուռիներու օրօրուող ճիւղերուն տակ։ Դիմացի ափին վրայ կը տեսնուին տուն վերադարձող դպրոցականներ. կը խօսին ու կը խնդան, ուսուցիչներու ձեւերը կ'ընեն, երբեմն կը պոռան, կը հրեն կը հըրմըշտկեն զիրար։ Գլուխս չեմ բարձրացներ, բայց կը զգամ, որ անոնց ուրախ կանչերը, հնչուն ծիծաղն ու աղմկալից կատակները մուրակի պէս կ'իջնեն հոգիիս վրայ։

Հակառակ ցուրտին՝ կեցած տեղս կը մնամ անշարժ. որո՞ւ կը սպասեմ, ինչի՞ կը սպասեմ, — ես ալ չեմ գիտեր։

2

Յանկարծ լայն և ուժեղ ձեռք մը կը ծանրանայ ուսիս վրայ։ Ետս կը դառնամ ցնցուելով. մեր դպրոցի տեսուչն է։ Շեշտակի կը նայի աչքերուս և, առանց ձեռքը ուսէս վար առնելու, կը հարցնէ իր գոլովալի ու հայրական ձայնով.

— Ա՛յ տղայ, ի՞նչ գործ ունիս հոս. ինչո՞ւ չես գար գպրոց։

Այս պարզ հարցումը գամի պէս կը մխուի սրտիս. վարի ծնօտս կը սկսի դողդղալ, շրթունքներս լրատուը կը սեղմուին։ Հազիւ կրնամ շշնջել.

— Հայրս... հայրս... մեռա՜ւ։

Եւ արցունքը կը խեղդէ զիս։

— Մի՛ լար, տղա՛ս,— սիրտ կու տայ տեսուչը կարեկցութեամբ։ Վաղն առաւօտ գիրքերդ կ'առնես և կու գաս դպրոց։

3

Վայրկեան մը նայեցայ այս սքանչելի մարդուն երեսին։ Երբ ան դարձաւ անկիւնը, ես սրբեցի աչքե-

բըս ու լայն, խոլունկ չունէ մը քաշելի։ Շուրջս ա-մէն ինչ նոյնն էր, միայն ես էի փոխուած։

Շիտակ վազելն տուն, յուզուած՝ բայց երջանիկ։

— Մայրի՛կ, մայրի՛կ,— գոչեցի մօտս վիրկը նետ-ուելով,— վաղը կ՚երթամ դպրոց։

— Դպրո՞ց... բայց ի՞նչպէս,— զարմացաւ մայրս։

— Տեսուչն հանդիպեցաւ ինծի առուին մօտ, այն ուսմնարան տակ, ձեռքը դրաւ ուսս և ըսաւ. «Վաղը պիրքերդ առ, եկուր դպրոց»։

— Փա՜ռք քեզ, Տէր, հալա՛լ վաստ,— գոհու-թեամբ մրմնջեց մայրս, աչքերը դէպի երկինք ուղղելով։

Ե՛ս աւելի երջանիկ էի, քէ մայրս...։

Ա.Ի. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ.

ԱՌԱՁ.— Կոյրին իՙնչ փոյթը, թէ մոմը բանկ է:

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Վ.ապահաս.— Կանուխ, ժամանակէն առաջ հասած:

Ամէնօրեայ.— Ամէն օրուան:

Ծառի, ուռենի.— Խոնաւ տեղերու մէջ աճող ծառ մը:

Տեսուչ.— Տնօրէն:

Պ.որովալի.— Գորովով, գուրգուրանքով, սիրով լեցուն:

Շշնչել.— Մեղմ ձայնով բան մը ըսել:

Պարկեշտութիւն.— Գուր:

Աւետիս Ահարոնեան (1866–1948).— Նշանաւոր գրա-գէտ: Ծնած է Իգդիր-Մաւա գիւղը, Ալարատի մօտ: Գրած է «Ազա-տութեան նահապարհին», «Ալդուանի հովիտը», «Կարօտ հայրենիս», «Հայրենիիս համար», «Ճամբորդը», «Իմ գիրքը» (2 հատոր եւլն.): Մեռած է Փրանսա:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Ի՞նչ զգացումներ արտայայտուած են այս գրուածքին մէջ:— Ինչո՞ւ տխուր է հեղինակը:— Կրնա՞ք ըսել, թէ ի՛նչ բանի կը սպասէր, առուին եզերքը կեցած:— Ինչո՞ւ հեղի-

ճակը յանկարծ փոխուած կը զգայ ինքզինք:— Ի՞նչ կ'րնէ ապա:— Ձեր կարծիքով՝ ո՞վ աւելի երջանիկ էր, մա՞յրը թէ որդին. ինչո՛ւ:— Ի՞նչ կը նշանակեն «մտրակի պէս իջնել», «գամի պէս մխուիլ»: բացատրութիւններ:

ԲԵՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Երբ գոյականի մը ինչպէս ըլլալը հասկցնել ուզենք, հովը կը դնենք բառ մը, որ կը կոչուի ածական, օրինակ՝ *քարի* տղայ, *ճերմակ* բուդք, *սեւ* մատիս: *Բարի, ճերմակ, սեւ* բառերը ածական են:

Ածականը ընդհանրապէս գոյականէն առաջ կը դրուի, թէեւ վերջն ալ կրնայ դրուիլ, մանաւանդ ոտանաւորներու մէջ:

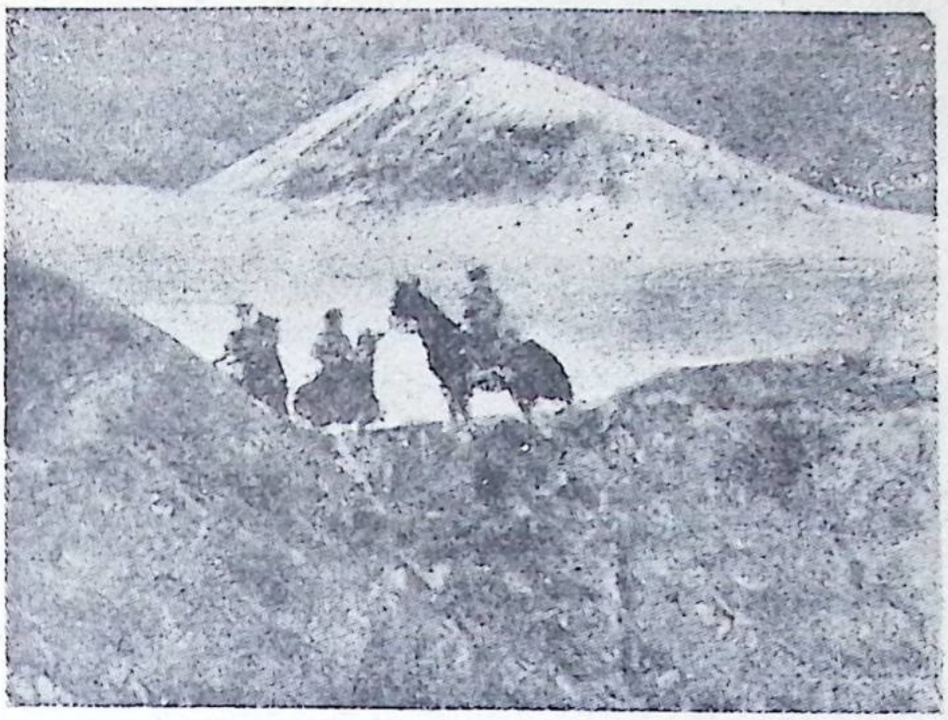
Ձեր այսօրուան դասին մէջ ցոյց տուէք ածականները:

2. ԱՐԱՐԱՏ

Արարատի ծեր գմբէթէն
Դար է եկեր վայրկեանի պէս
Ու անցեր:

Անհուն թիւով կայծակներու
Թուրն է բեկուեր ադամանդին
Ու անցեր:

Մահախուճապ սերունդներուն
Աչքն է դրպեր լոյս գագաթին
Ու անցեր:

Կարգը պահ մը բուկդ է ինձմա.
Դո՛ւն ալ նայէ՛ սեգ ճակատին
Ու ացիր:

ԱԻ. ԻՍԱՀԱԿՅԱՆ

ԱՐՁԱԿ ԵՒ ՈՏԱՆԱՒՈՐ.— Գրուածք մը կա՛մ *արձակ* է եւ կամ *ոտանաւոր*. արձակ է՝ երբ չափ եւ յանգ չունի, ոտանաւոր է՝ երբ չափ եւ յանգ ունի: Ծրեկուան դասը արձակ գրուածք մըն էր, իսկ այսօրուանը՝ ոտանաւոր:

Ոտանաւորին հերքուած կամ բանաստեղծութիւն ալ կ'ըսեն:

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Թուր.— Սուր, սուսեր:
Թևկել.— Կոծրել, փշրել:

Մահախուճապ.— Մահուան վախը ունեցող:

Սէգ.— Հպարտ:

Աւետիս Նահապետեան.— Ժամանակակից բանաստեղծ եւ գրագէտ: Ծնած է 1875ին, Ալեքսանդրապոլ (Լենինական): Գրած է «Երգեր ու վէրքեր», «Ազնաւ ծաղիկներ», «Հայրենի աղբիւրից», «Աբու Լալա Մահարի» եւ բազմաթիւ ինքր պատմուածքներ:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Ի՞նչ է Առաւօր. ո՞ւր կը գտնուի. հանի՞ մէքր բարձրութիւն ունի. ուրիշ ի՞նչ անուններով կը կոչուի. ի՞նչ առանձնայատկութիւններ գիտէք անոր մասին:— Ինչո՞ւ դարր վայրկեանի կը նմանցուի հոս. հանի՞ տարին մէկ դար կ'ըլլէ. հանի՞ երորդ դարուն մէջ կ'ապրիլ մեզի:— Ի՞նչ գաղափարներ արտայայտուած են երկրորդ եւ երրորդ «տուն»երուն մէջ:— Չորրորդ «տուն»ին մէջ հեղինակը որո՞ւն կ'ուղղէ իր խօսքը:— Այս ոտանաւորին մէջ տիրող զգացումը ի՞նչ է:

Յ· ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԸ

1

Շարադրութեան դասի օրն է: Մեր ուսուցիչը, անձրեւագրատախտակին առջեւ կեցած, քունքը կը քերէ, կաւիճը կը դարձնէ մատներուն մէջ ու վայրկեան մը լուռ կը մտածէ: Ցետոյ ետ կը քաշուի և նայուածք մը կը նետէ բոլոր պատուհաններուն դուրս:

Ինչ մը ետքը գրատախտակին կը մօտենայ նորէն ու կը սկսի գրել: Կը գրէ՛ ու կը գրէ: Երբեմն կանգ կ'առնէ, գրածը կը կարդայ մտովի, կը ջնջէ բառ մը, տասը բառ կամ ամբողջ տասը տող: Ապա կրկին կը գրէ, կրկին կը ջնջէ: Մենք, աշակերտներս, բոլոր տեսակները առջեւնիս, բառ առ բառ կ'ընդօրինակենք ուսուցչին գրածը, երբ վերջնական ձեւ մը առնէ ան:

Յանկարծ դուրսէն կը լսուի զանգակին ցուրտ ու

մեռոպեան հնչիւնը։ Պահը վերջացած է։ Տետրակ ու գրասկիզբ հաւաքած՝ դուրս կ'ելլենք գասարանէն։ Փուրուկ կազմով, կլորիկ դէմքով տղայ մը կը դառնայ ուսուցչին ու համարձակ չնշոտով մը կը հարցնէ անոր.

— Շարադրութեան նիւթ մը կու տա՞ք, պարոն։

— Գայ՛ք,— կը հրամայէ ուսուցիչը ձեռքի արագ շարժումով մը,— գայ՛ք և այս անգամ ալ այդ աղուոր հարցումին վրայ բան մը գրեցէք — «Շարադրութեան նիւթ մը կու տա՞ք»։

2

Շարադրութեան տափակ ու սովորական նիւթեր չէր սար ընաւ։ Շատ անգամ կ'լսէր մեզի։

— Ձեր աչքերովը պիտեցէք, ձեր մատներովը չօշափեցէք ամէն բան և ձեր տպաւորութիւնները գրի առէք անկեղծութեամբ ու մաքուր լեզուով։

«Զգուշացէք աւելորդ բառերէ, մանաւանդ անպէտ ածականներէ, որոնք նախադասութիւնը կը ծանրաբեռնեն և գրութեան մը հինուածքը կը խաթարեն։ Կարճ նախադասութիւնները յաճախ պատգամի մը ուժը ունին. բայց կարճ լսելով պէտք չէ հասկնալ բոլորովին չորն ու ցամաքը։

«Բառերը մի՛ ծամծմէք։ Գրածնիդ սրբագրեցէք միշտ։ Պատռեցէք, եթէ հարկ ըլլայ, ու նորէն գրեցէք։ Հետեւող մի՛ ըլլաք, ուրիշին լսածը մի՛ ընդօրինակէք, դուք ձեր սեփական ոճը ունեցէք։ Ուշադրութիւն ըրէք, որ պարզութեան և մանաւանդ անկեղծութեան սահմանէն դուրս չելլէք։ Մի՛ մոռնաք գաւառին աղն ու պղպեղը խառնել ձեր գրուածքին, և այնպէս գրեցէք, որ կարդացողը համ առնէ»։

Մեր ուսուցչին անոյշ լեզուն լռած է ընդմիշտ, ու

իր սուր գրիչը փշրուած է վաղուց. բայց իր հոգին դեռ կը փափաչ կարծես մեր ականջներուն.

— Գացէք ու այսօր ալ իմ վրաս բան մը գրեցէք։

Բ. ՆՈՒՐԻԿԵԱՆ

ԱՌԱՋ.— Խօսիլը ցանել է, մտիկ ընելը՝ հաղել։

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Քուճբ.— Ձակատին ու ականջին մէջտեղի մասը։

Մտովի.— Մտքովը, մտէն։

Խաթարել.— Աւրել, վնասել։

Պատգամ.— Հրաման, պատուէր։

Սեփականաց.— Մէկու մը յատուկ, մէկու մը պատկանող։

Ոճ.— Մեր մտածումներն ու զգացումները արտայայտելու եղանակ, գրելու ձեւ։

Վաղուց.— Շատոնց։

Ռևնիամին Նուրիկեան.— Երիտասարդ գրագէտ։ Գրած է կարճ պատմուածքներու ժողովածու մը՝ «Այգեկուբ» անունով։ Անգլերէնէ թարգմանած է «Իշխանն ու մուրացիկը» վէպը։

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Ի՞նչ տեսակ մէկն է, ձեր կարծիքով, այս գրուածքին մէջ նկարագրուած ուսուցիչը։— Ինչո՞ւ ան միշտ կը ջրնջէր իր գրածը. գրե՞լ չէր գիտեր, թէ ուրիշ պատճառ մը կար։— Ի՞նչ տեսակ նիւթեր կու տար շարադրութեան համար։— Ի՞նչ կ'ըսէր իր աշակերտներուն։— Ի՞նչ կը նշանակէ «գաւառին աղն ու պղպեղը» բացատրութիւնը. կրնա՞ք դուք ալ գաւառական ասացուածքներ գտնել։— Այս գրուածքին ներքինակը ի՛նչ զգացումներ ունի իր ուսուցչին հանդէպ։— Գիտէ՞ք, թէ ո՛վ էր այդ ուսուցիչը եւ ե՛րբ ու ի՛նչպէս մեռած է։

ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Ձեր այսօրուան շարադրութեան նիւթը պիտի ըլլայ «Առաջին օրը դպրոցին մէջ»։ Պիտի պատմէք, թէ ինչե՛ր տեսաք եւ ինչե՛ր զգացիք, երբ այս տարի դպրոց գացիք առաջին անգամ։ Ի՞նչ փոփոխութիւններ տեղի ունեցած են վարժարանին մէջ։

4· ԶՐԻՆԵՐԸ

1

Եօթը տարեկան էի արդէն, երբ հայրս մեր թաղին վարժարանը դրաւ ինծ։ Մինչեւ այդ ատեն, ֆրանսական դպրոց յաճախած էի մեծայն և հազիւ հայերէն կարդալ գիտէի։ Այդ պատճառով իմ տարիքէս շատ վար դասարան մը դրին ինծ։

Իմ դասընկերուհիներս ամէնքն ալ ինձմէ պզտիկ էին։ Անոնցմէ շատերը գլուխնին գիրքերուն վրայ ըրած կը քնանային. ոմանք իրենց գրպանէն փոքրիկ պնդակներ հանելով կը խաղային, ուրիշներ շաքար կամ ձուխթ կը ծամէին։ Ես չէի կրնար բարեկամանալ անոնց հետ, ևս որ եօթը տարեկան էի և ջուրի պէս ֆրանսերէն կը խօսէի...։

Բայց այս դպրոցին մէջ ինծ յուսահատեցնողը ո՛չ ցած դասարանի մը մէջ գրուիլս էր, ո՛չ ալ աւանձին մնալս։ Շատ աւելի վիրաւորիչ բան մը կար, որ թէեւ աննշմարելի չունէր լինձի հետ, բայց սաստիկ կը չարչարէր ինծ։ Սրահին մէջ, ապին–անդին, կը տեսնէի կեղտոտ, չսանտրուած մազերով, գրպլեակներ հագած, բոկոտն աղջիկներ, որոնք մուրացիկի երեսոյթ ունէին և որոնց անունը «ձրի» էր։

Վարժուհին ատեն–ատեն զանգակը կը զարնէր ու կը պոռար· «Ձրիները ճաշի իջնեն։— Ձրիները տիկիններուն սենեակը անցնին։— Ձրիները թուղթ, գրիչ առնելու երթան։» Ես չէի գիտեր, թէ ի՛նչ կը նշանակէր «ձրի»։ Սակայն տեսակ մը պժգանք կը զգայի այս գլխիկոր ու վհերոտ աղջիկներուն հանդէպ և չէի ուզեր շիտակ նայիլ հետերնին։

Ձիշդ իմ քովի գրասեղանիս վրայ նստած էր Անենիցա անունով «ձրի» մը, որուն աչքերը չարունակ կ'արցունքոտէին և որուն ողորմելի տեսքը, պաղատապին նայուածքը ուղղակի կը տառապեցնէին զիս՝ իմ այս պզտիկ տարիքիս մէջ։

2

Օր մը, մեր գեղագրութեան ուսուցիչը հարցուց ինձի, գիրս աչքէ անցընելէ ետք.

— Այս բոլորագիրը դո՞ւն գրեցիր։

— Այո՛,— պատասխանեցի ես։

— Ապրի՛ս, աղջիկս,— աւելցուց ուսուցիչը. ամիս մը առաջ չէնք–չնորհք պարզ գիր մը չէիր կրնար գրել. ի՛նչ չուտ առաջ գացիր։ Ապրի՛ս, շատ ուրախացուցիր զիս։

Տետրակս ձեռքէ ձեռք անցաւ։ Ամէնքը չուրջս հաւաքուեցան. բայց զգացի, թէ ո՛չ մէկը գոհ մնաց իմ յաջողութենէս, որովհետեւ բարեկամ չունէի։ Մեծերէն մէկը մինչեւ անգամ դիտել տուաւ. «Նայինք ի՞նչ գրած է»։ Ջսպուած ծիծաղներ իրաւունք տուին իրեն։ Այն ատեն, բազմութեան մէջէն ձայն մը բարձրացաւ.

— Այո՛, ինչ գրեց. խաչո՛ր, ես աչքովս տեսայ։

Աննիցան էր, այն ողորմելի տեսքով, արցունքոտած աչքերով աղջիկը, զոր կ'ատէի գրեթէ՝ լինձի պատճառած զզուանքին համար։ Եւ ան կը համարձակէր պաշտպանե՛լ զիս ամբողջ սրահին դէմ։ Եւ մինչդեռ ես լուռ կը մնայի, այս անիրաւ յարձակումին դէմ սրտմտած, անմօտեցաւ լինձի և հոգածու ձայնով մը ըսաւ ականջիս.

— Նստէ մէյ մըն ալ գրէ, որ տեսնեն։

Այս բարեկամ ձայնը ոգեւորեց զիս։ Ու գրասեղանիս առջեւ անցնելով՝ կրկին գրեցի դասս։ Այս անգամ

կրկնապէս յազթանակեցի, նախ՝ հերքելով ընկերուհիներուս պրպարտութիւնը, յետոյ՝ աւելի մեծ գովեստներ լսելով ուսուցչէս։

Ա՛լ բոլորովին անհետացած էր պժգանքի զգացումս Աննիւթային հանդէպ։ Գրկեցի և համբուրեցի զինք։ Եւ այն օրէն սկսայ սրտանց սիրել «ձրի»ները։

ՋԱՊԷԼ ԱՍԱՏՈՒՐ

ԱՌԱԾ.— Լեղի խոցը դեղ կ'ըլլայ,
Լեղի խօսքը կեղ կ'ըլլայ:

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Առնչութիւն.— կապ, կապակցութիւն:
Պուզլեակ.— Հին ու մաշած հագուստ, ցնցոտի:
Պժգանք.— Զզուանք:
Վհիտոս.— Վախկոտ:
Խայտառ.— Երդումի ձեւ մը, կը նշանակէ «խայչը վկայ որ»:
Ուռմտած.— Ջայրացած, բարկացած:
Հոգածու.— Հոգ տանող:
Հիւրհիլ.— Սուտ հանել:
Ընող.— խոց, վէրք:
Զապէլ Ասատուր (1863—1934).— Գրագիտուհի եւ բանաստեղծուհի: Ծնած է Պոլիս: Կեղծ անունն է Սիպիլ: Գրած է «Աղջկան» մը սիրտը» վէպը, «Կնոջ հոգիներ» փոքր պատմուածքներու ժողովածու մը եւ «Ցոլքեր», որ կը պարունակէ իր բանաստեղծութիւնները:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Այս գրուածքին մէջ տիրող գաղափարը ի՞նչ է:— Հեղինակը ի՞նչ զգացումներ ունէր «ձրի»ներու հանդէպ:— Այդ զգացումը փոխուեցա՞ւ եսքէն. ինչո՛ւ:— Ի՞նչ պատահեցաւ որ մը:— Ինչո՞ւ ամէնքը դժգոհ մնացին իրենց ընկերուհիին յաջողութենէն:— Անհիացաւ ինչո՞վ տարբեր էր միւսներէն:— Ի՞նչ բան մղեց զինք պատպանելու իր նորեկ ընկերուհին:— Ձեր կեանքին մէջ պատահա՞ծ են նման դէպքեր:— Ի՞նչ կը հասկնաք դուք «ձրի» ըսելով:

ՔԵՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ածականները թիւ եւ հոլով չունին եւ յօդ չեն առներ. կարելի չէ ըսել աշխատասէրը աշակերտը, աշխատասէրին աշակերտին, աշխատասէրները աշակերտներ. պէտք է ըսել *աշխատասէր* աշակերտը, *աշխատասէր* աշակերտին, *աշխատասէր* աշակերտներ:

Բայց երբ ածականները առանձին գործածուին, գոյականի տեղ կ'անցնին եւ թէ՛ յոգնակի կ'ընդունին, թէ՛ կը հոլովուին եւ թէ յօդ կ'առնեն. օրինակ՝ աշխատասէրները, աշխատասէրին, աշխատասէրը:

5. ԱՅՆ ՏԱՐԻ

Հողն անուժ էր,
Փողն անոյշ էր,
կեանքը դառն էր այն տարի.
Հողի մարդը
Աչքի փուշ էր,
Անը արտին՝ այն տարի:
Սովի առաջ
Դուռը բաց էր,
Աչքը թաց էր այն տարի.
Ո՛չ կարող էր
Իր ցաւը լալ,
Ո՛չ ալ բախտը այն տարի:

Սովը եկաւ՝
Դուռը բաց էր,
Ողբ ու լաց էր այն տարի.

Բաւական ատեն այսպէս անցուց. օր մը, սակայն, տեսայ զինքը որ սայլի մը վրայ, ձեռքը խարազան մը, արշաւակի կ'երթար։

Համբիկ սայլապանութեան սկսած էր։

— Ախպա՛ր,— ըսաւ ինծի, երբ իրեն հանդիպեցայ,— անօթի պտըտիլը աղուոր պան չէ. ես պաշխասիններուն պէս հաց չեմ կրնար մուրալ։ Ամա առապաճի կ'ըլլամ էղեր, խե՛րճ էմ անիծեր...

Ա՛լ ամէն առտու կանուխ՝ Համբիկ, սայլակին հետ մէկտեղ, գաղթական հայերու գլխաւոր ապաստանարանին՝ հիւանդանոցին դրանը առջեւ կը կենար, բեռ փոխադրելու համար։

Երբեմնի հպարտ թուլումպաճին սայլապան եղած էր հիմա, բայց հաց չէր մուրացած պաշխասիններուն պէս...։

ԵՐ. ՍՐՄԱՔԷՇԻԱՆԼԵԱՆ

ԱՌԱԾ.— Դուն աղա, ես աղա.
Մեր աղուցը ո՞վ աղայ:

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Լայճի.— Լայն, լայնկեկ:
Ձուժկու.— Ուժով, զօրաւոր:
Ճահճակութիւն.— Ֆաջագործութիւն:
Ծամաճ.— Թուրֆերէն բառ. կը նշանակէ կռուարար:
Թուլումպա.— Թուրֆերէն բառ. կը նշանակէ ջրհան:
Ծմուզ.— Թուրֆերէն բառ. կը նշանակէ ուս:
Սոճ.— Թուրֆերէն բառ. կը նշանակէ վերջը, եռը:
Պարէ.— Թուրֆերէն բառ. կը նշանակէ գոնէ:
Ֆաջրնբաց.— Առագ վազող:

Ցորջորջում.— Անուանում, անուն մը տալ:

Ակնկալութիւն.— Յոյս, բանի մը սպասել յուսալով:

Ջգուում.— Բանի մը հեռամուտ ըլլալ, փափաքիլ:

Ճարճատ.— Ճայթիւն, այրելով փլչող ջեռի մը հանած ձայները:

Անցրգեռ.— Միջոց, տարածութիւն:

Անդնդէզ.— Ստահմիկ, աղիքները կտրող, սիրտը այրող:

Ճովիճա.— Իտալերէն բառ. այստեղ կը նշանակէ հայ երիտասարդ:

Սալթա.— Ջրհանկիրներու յատուկ զգեստ մը:

Փոքաւռ.— Տեսակ մը զգեստ, որ հիմա չի գործածուիր:

Անրտաւակի.— Անրտալով, արագ վազելով:

Պաճխաոի.— Թուրքերէն բառ, կը նշանակէ ուրիշ:

Անապանճի.— Թուրքերէն բառ. կը նշանակէ կառապան:

Ստեփանոս Սրմաքէշխանցեան (1870—1915).— Գրագէտ եւ ուսուցիչ: Ծնած է Պոլիս եւ նահատակուած 1915ին: Գրած է պերճեցիկ վէպեր եւ վիպակներ: Առանձին հատորներով հրատարակուած են «Ամիրային աղջիկը», «Կեանքին մէջ», «Հարազատ որդի»:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ — Ի՞նչ տեսակ մէկն է Համբիկ. ի՞նչ են իր գլխաւոր յատկանիշները:— Անհետացով ի՞նչ էր. կը սիրէ՞ր իր առհետը:— Ի՞նչ յատկութիւններ ունենալու է ջրհանկիր մը:— Համբիկ ինչո՞ւ կ'արհամարհէր իր նոր բնակավայրին հրդեհները:— Ի՞նչ բան մղեց զինքը սայլապանութիւն ընելու:— Ի՞նչ են իր մէջ գերիշխող զգացումները:— Ի՞նչ զգացում կ'արթնցնէ ան ձեր մէջ:

ՔԵՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ՎԱՐՒՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հինգ տեսակ ածական կայ. որակական, ցուցական, սեռական, թուական եւ անորոշ:

Որակական ածականը գոյականի մը ինչպես ըլլալը կը ցուցնէ եւ ինչպիսի՛ հարցման կը պատասխանէ. օրինակ՝ *բարեկիրթ* տղայ. ինչպիսի՛ տղայ, բարեկիրթ. բարեկիրթը որակական ածական է:

Ցուցական կը կոչուին այն ածականները, որոնք իրենց հովի գոյականը ցուցնելով որոշելու կը ծառայեն. օրինակ՝ *այս* գիրքը, *այդ* տետրակը, *այն* գրիչը: *Այս, այդ, այն* ցուցական ածական են:

11. ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ

1

Դուրսը ձիւն կուգայ. սպիտակ փաթիլները կ'իջնեն ծերունի Պօղոսի ուսերուն ու գլխուն։ Վերարկուին օձիքը մինչեւ ականջները բարձրացուցած՝ Պօղոս տուն կը դառնայ հագուստեղէնի խանութէն, ուր վաճառորդ է երկար տարիներէ ի վեր։

Ան բոլորովին առանձին կ'ապրի և միշտ տունը կը ճաշէ։ Կը քնանայ երեկոյեան ժամը իննին և կ'արթննայ առտուան վեցին։ Մօրը մահէն ետք, իր վիշտն ու ուրախութիւնը կը բաժնէ տան կատուին հետ։

Հակառակ ցուրտին, ծերունի Պօղոս տուն կը դառնայ ուրախ տրամադրութեամբ։ Կը նայի պատէն կախուած մօրը պատկերին ու մահճակալին տակ նստած կատուին։ Կը սպասէ, որ կատուն ամէն օրուան պէս քսուի ոտքերուն և մլաւելով հասկցնէ, թէ անօթի է։ Բայց կատուն բոլորովին անտարբեր է. ի՞նչ է պատահեր արդեօք։

Այսօր ձուկի գլուխ կայ տունը։

2

— Ո՞ւր ես, է՛յ,— կը կանչէ ծերունի Պօղոսը կատուին։ Փխի՛, փխի՛, փխի՛։

Կատուն դանդաղօրէն դուրս կ'ելլէ մահճակալին տակէն և գլուխը կախ, անչարժ կը կենայ տիրոջը առջեւ։

— Ինֆդ նորէն վատ է, հա՞,— կը խօսի ծերունին։ Ո՛վ գիտէ՝ անօթի ես։ Է՛հ, հիմա բան կու տամ՝ կ'ուտես։

Եւ կ'ուղղուի դէպի ճաշի սեղանը. դեռ սեղանին չհասած՝ յանկարծ կանգ կ'առնէ։ Պնակը պարա՞պ է...։

— Ասոր համար մուրթդ կախեր ես, հա՞,— կը գոչէ ծերունին բարկացած։ Այս քանի՞երորդ անգամն է, որ այսպէս կ'ընես, անամո՛թ։ Կը կարծես, թէ մինա՞կ պիտի ուտէի... Ինձի ալ բաժին պիտի հանէի հարկաւ. իսկ դուն, ագա՛հ անասուն, վերցուցեր կերեր ես բոլորը։

Կատուն երկիւղով կը շարժէ պոչը և կ'երթայ անկիւն մը կը կծկուի։ Կը զգայ, որ յանցաւոր է և գլուխը կը կախէ կուրծքին։

— Չէ՛, ինչպէս կը տեսնեմ, դուն արդէն չափը կ'անցընես,— կը շարունակէ Պօղոս ձեռքերը շարժելով։ Անցեալ օր գաւաթ կոտրեցիր, ձայն չհանեցի. միւս օր սերը կերար, նորէն ձայն չհանեցի. այսօր ալ ձուկը կ'ուտես, հա՞. իսկ ինչ որ քու պարտքդ է, չես կատարեր. մուկերը հանգիստ չեն տար ինծի, անոնց չես նայիր, ձուկը կ'ուտես, հա՞...

Կատուն պոչը կը սեղմէ ոտքերուն մէջեւ և գլուխը աւելի կը կախէ։

3

Ծերունին կը շարունակէ բարկացած անց ու դարձ ընել։ Ի՞նչպէս կ'ըլլայ, որ կատուն կը համարձակի ամբողջ ձուկը ուտել և միայն փուշերը ձգել իրեն։ Գոնէ մէկ կո՞ղմը ուտէր...

Ու չկրնալով զսպել բարկութիւնը, կը պոռայ կատուին երեսն ի վեր։

— Դո՛ւրս, դո՛ւրս այստեղէն, անամո՛թ...

Եւ դուռը բանալով՝ կատուն կը քշէ պատշգամ, իսկ ինքը կը նայի ու կը մտածէ.— Ի՞նչ պիտի ուտէ հիմա· ո՛չ հաց կայ, ո՛չ պանիր, ո՛չ թէյ, ո՛չ շաքար։ Դուրսը՝ կատուն կը քսուի դրան, կը մլաւէ, վեր կը ցատկէ և ապակիները կը ճանկռտէ։

— Սատկէ՛,— կը գոչէ Պօղոս նեղսէն։ — Զուկը կ'ուտես, հա՞. մինակդ կ'ուտես, հա՞...

Կատուն կը սաստկացնէ մլաւիւնը։ Ծերունին այնպէս կը թաւի, թէ ան կ'ուզէ ըսել. «Ներէ՛, ներէ՛... ա՛լ չեմ ըներ»։

Պօղոս կը նայի պատէն կախուած մօրը պատկերին. կարծես ան ալ կ'ուզէ ըսել իրեն. «Ներէ՛, Պօղո՛ս, մեղք է. ներէ՛»։ Ծերունին կը սկսի մտածել. կը գտնէ, որ իր ըրածը այնքան ալ լաւ բան չէ, անգթութիւն է։ Պահ մը կը վարանի, բայց ի վերջոյ կը բանայ դուռը ու կը յարէ.

— Հը՛, նորէն սանկ բաներ պիտի ընե՞ս...։ Ցուրտը կերա՛ր... ասիկա թող խրատ ըլլայ քեզի։

Կատուն ներս կը մտնէ, կը քսուի տիրոջը ոտքերուն՝ չնորհակալութիւն յայտնելու ձեւով մը և կ'երթայ կը կծկտի սեղանին տակ։

— Ասիկա քեզի խրատ. ուրիշ անգամ սանկ բան չընես, իսկ եթէ ընես, վա՛յ քեզի...։ Այն ժամանակ ա՛լ դուռը չեմ բանար, կը հասկնա՞ս. երբ ես կ'ըսեմ՝ չեմ բանար, կը նշանակէ՝ չեմ բանար։

Սակայն կատուն կը մտածէ, որ ինքը ի՛նչ ալ ընէ, ո՛րքան ալ բարկանայ տէրը ու դուրս նետէ զինք, միեւնոյնն է, դուռը ի վերջոյ պիտի բացուի իր առջեւ...

ՍՏ. ՋՕՐԵԱՆ

ԱՌԱՁ.— Ձեռնոց դնող կատուն մուկ չի բռներ

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Փարիլ.— Ձիւնի հատիկ:
Մ'ռուք.— Վարի շրթունք:
Ուրկիւդ.— Վախ:
Վարացիլ.— Տատամսիլ, երկու մտքէն ըլլալ, որոշում մը չկարենալ տալ:
Սեւիլիան Ջորեան.— Ժամանակակից գրագէտ, կ'ապրի Հայաստանի մէջ: Գրած է վէպեր եւ պատմուածքներ: Իր հրատարակուած գործերուն մէջ կարեւորներն են «Մի կեանքի պատմութիւն», «Ձմրան գիշեր», «Պապ բագաւոր»:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Ի՞նչ տեսակ մէկն է Պօղոս.— Ո՞վ էր միակ բնկերը:— Ի՞նչ զգացումներ կը տածէր իր կատուին հանդէպ:— Ինչո՞ւ յանկարծ բարկացաւ:— Իր բարկութիւնը ինչո՞վ եւ ի՞նչպէս արտայայտեց:— Ի՞նչ պատիժ տուաւ կատուին:— Յետոյ ինչո՞ւ ներեց:— Ներումէն առաջ ի՞նչ զգացումներ ունեցաւ:— Եթէ կատուն խօսիլ կարենար, ի՞նչ կը կարծէիր, որ ըսէր:

ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Ձեր այսօրուան շարադրութեան նիւթը պիտի ըլլայ «Իմ բնկերս»: Պիտի նկարագրէք ձեր մէկ բնկերը կամ բնկերուհին. պիտի խուզէք ամբոր լաւ եւ գէշ կողմերը. ի՛նչ առաւելութիւններ ունի եւ ի՛նչ թերութիւններ. ինչո՞ւ կը սիրէք զայն:

12. ԳԱՒԱԹՆ ՈՒ ՉՐԱՄԱՆԸ

(ՆՈՐ ԱՌԱԿ)

Բիւրեղ գաւաթն օր մը այսպէս
Ըսաւ հովի թիթեղ կամ զէնկ
Չրաւմանին.— «Հըպարտ չեմ ես.
«Մենք երկուքս ալ, ուզենք–չուզենք,
«Կը ծառայենք գազան մարդուն.
«Բայց ես բերնին կը մօտենամ,
«Դուն՝ ոտքերուն.
«Յաճախ գինին ախորժահամ
«Կը լքնու զիս, քեզ՝ չուրը յար.
«Կը մեղքնամ ըզքեզ, իրա՛ւ,
«Բայց չեմ կրնար
«Օգնել բընաւ...»:

Չրաւմանին կախ ուրուներէն
Դող մը կարծես անցաւ յանկարծ.
Կ'ալեկոծէր զինք ոխ ու էն.
Կ'ուզէր դուրս տալ բերնին եկած
Ժանրը փրփրոտ. սակայն չէ՞ որ
Ճշմարտութիւնն էր ըսած ան,
Ու ինք ի՞նչպէս կրնար անոր
Սրտաճեղուն տալ պատասխան...:

Ճիշդ այդ պահուն՝
Տանը կատուն
Մէկ ոստումով ցատկեց սեղան...
Բիւրեղ գաւաթ, զէնկ չրաւման,
Երկուքը մէկ ինկան գետին...

Երբոր եկաւ հաւաքեցին՝
Ջրամանին չկար վրնաս.
Գաւաթն եղած էր տասը մաս...:

*
* *

Թէ իսկ կոտրիս՝ լաւ է բիւրեղ
Ըլլալ անշուշտ, քան թէ թիթեղ.
Սակայն լաւ չէ հպարտանալ,
Եթէ փայլիս, պըսպըղաս ալ...:

ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷՅԱՆ

ԱՌԱԿ.— Այն այլաբանական գրուածքները,— ո-ստանաւոր կամ արձակ,— որոնց նպատակն է բարոյա-կան ճշմարտութիւն մը երեւան հանել, կը կոչուին *առակ*: Նշանաւոր առակախօսներ են Եզոբոս, Լաֆոն-թէն, Ֆլորիան, Քրիլով: Մեր մէջ այս սեռը մշակած են Մխիթար Գօշ, Վարդան Այգեկցի, Գաբր. Եպս. Այ-վազովսկի, Բեր. Վրդ. Քուշճերեանց, Վահան Վրդ. Տէր Միքայէլեան եւն:

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բիւրեղ.— Ջուած ապակի. հոս կը նշանակէ զուած ապա-կիէ շինուած (գաւաթ):

Զէնկ կամ **զինկ.**— Դպրոցի զարնող նեւրակ մեծաղ մը:

Անխորժահամ.— Անհոռժելի համ ունեցող:

Լճուլ.— Լեցնել:

Ճար.— Շարունակ, միշտ:

Ժ·ահր.— Թոյն:

Սլաք.— Նետ. փոխաբերաբար՝ նետի պէս սիրտ ծակող խօսք:

Պապդալ.— Փայլիլ:

Վահան Թէքէեան (1878—1945).— Գրագէտ եւ բանաստեղծ: Գրած է գեղեցիկ էերթուածներ, որոնք հրատարակուած են վեց ա-նձնին հատորներով. «Հոգեր», «Հրաշալի յարութիւն», «Կէս գի-շերէն մինչեւ արշալոյս», «Սէր», «Հայերգութիւն», «Տաղարան»:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Օր մը ի՞նչ ըսաւ բիւրեղ գաւաթը:— Ինչո՞վ հպարտ էր աճ:— Ջրամաճը ինչո՞ւ չկրցաւ պատասխան մը տալ:— Ի՞նչ պիտի ըսէր, եթէ ուզէր պատասխանել:— Ցանկարծ ի՞նչ պատահեցաւ:— Ի՞նչ դաս կրնանք հաղել այս առակէն:— Ասոր պէս ուրիշ առակներ կարդացա՞ծ էք:— Ի՞նչ է առակը:

13. ԵՐԵՔ ԻՄԱՍՏՈՒՆՆԵՐԸ

1

Պաղտատի Խալիֆային անունը ելած էր իբրեւ իմաստուն մարդ և շատ արդար դատաստան ընող: Երեք ընկերներ ճամբայ ելան, երթալ տեսնելու համար այս իմաստուն ու արդարադատ Խալիֆան:

Ճամբան, անոնցմէ մէկը պահ մը գետինը զննեց ու ըսաւ.

— Ընկե՛րներ, ուղտ մը անցեր է այս ճամբէն, մէկ աչքը կոյր և առջեւի ակռաները թափած:

— Այո՛,— հաստատեց երկրորդը,— մէկ կողմը ցորեն, միւս կողմը մեղր բեռցուած:

— Եւ վրան ալ ծերունի մը նստած,— շարունակեց երրորդը:

Նոյն պահուն նկատեցին, որ մարդ մը հեւ ի հեւ իրենց կողմը կը վազէր:

— Տեսա՞ք ուղտ մը այս ճամբուն վրայ,— հարցուց մարդը մօտենալով:

— Մէկ աչքը կոյր և առջեւի ակռաները թափա՞ծ: Մէկ կողմը ցորեն, միւս կողմը մե՞ղր բեռցուած: Վրան ծերունի՞ մը նստած,— յարեցին երեք ընկերները իրարու հետեւէ:

— Այո՛, այո՛,— ուրախացաւ մարդը: Ո՞ւր կողմը գնաց:

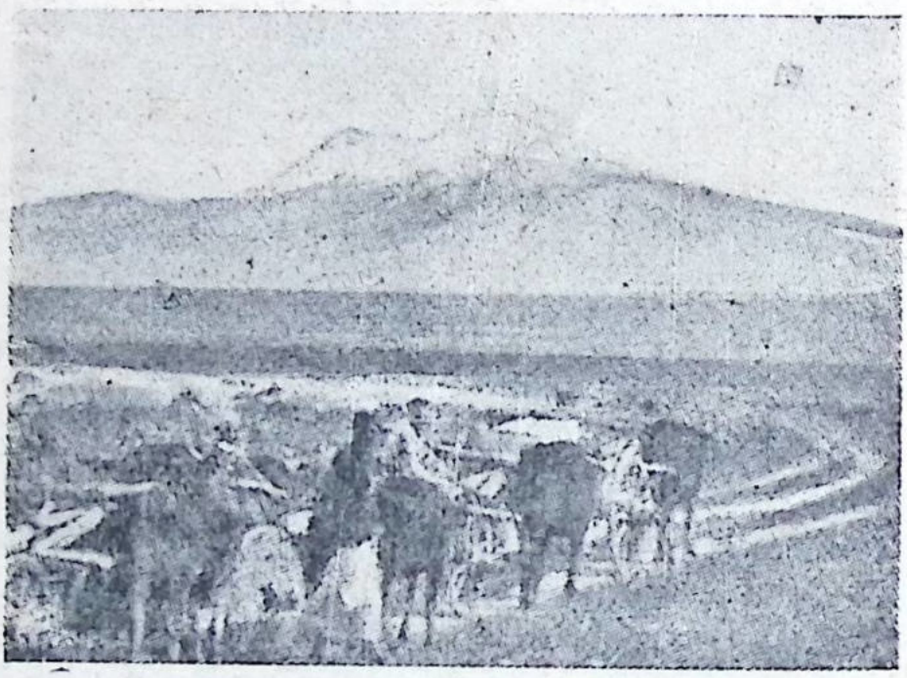
— Մենք չտեսանք զայն,— պատասխանեցին մյուսները:

Մարդը չհաւատաց, գոռ կարծեց զանոնք և գնաց Խալիֆային գանգատելու:

2

Երեք խմաստուններըը, որովհետև իսկական խմաստուններ էին անոնք, հասան Խալիֆային պալատը: Իրենցմէ առաջ, ուղտին տէրը հկած և ամէն բան պատմած էր արդէն արդարադատ Խալիֆային:

— Եթէ չէք տեսած ուղտը,— հարցուց Խալիֆան

կասկածանքով,— հապա ինչէ՞ն գիտէք, որ մէկ աչքը կոյր էր և առջևի ակռաները թափած, մէկ կողմը ցորեն, մյուս կողմը մեղր բեռցուած և վրան ալ ծերունի մը նստած:

— Ես,— ըսաւ առաջին խմաստունը,— եզրակացուցի որ ուղտին մէկ աչքը կոյր էր և առջևի ակռա-

նելը թափած, որովհետեւ ճամբուն մէկ կողմը մխայն ապածած էր և խոտերուն ալ մխայն երկու քովերը կըրծած, իսկ մէջտեղի մասը անուշ կը մնար։

— Ես ալ,— բացատրեց երկրորդը,— հասկցայ որ մէկ կողմը ցորեն, մյուս կողմը մեղը բեռցուած էր, որովհետեւ նստած տեղին մէկ կողմը թռչուններ կային, մյուս կողմը՝ ճանճեր։

— Իսկ ես,— շարունակեց երրորդը,— հասկցայ որ ձերուն մը նստած էր վրան, որովհետեւ ձեռքերը գետին դնելով բարձրացած էր ուղտին կռնակը. ձեռքին նշաններըը կը տեսնուէին գետնին վրայ։

Ալիֆան շատ զարմացաւ, բայց ձայն չհանեց։ Հրաման ըրաւ, որ գիշերը հացկերոյթի մը հրաւիրեն երեք լմաստուններըը։ Հացկերոյթը փառաւոր անցաւ։ Ամէնքն ալ կերան ու խմեցին մեծ ախորժակով։ Ուշ ատեն, երեք ընկերներըը վերջապէս քաշուեցան լրենց յատկացուած սենեակը։

— Մեր կերած բրինձը աղէկ բրինձ էր, բայց մեռելահոտ կը բուրէր,— յայտնեց առաջինը։

— Մեր կերած մխալ աղէկ մխա էր, բայց չան հոտ կը բուրէր,— վրայ բերաւ երկրորդը։

— Մեր խմած գինին աղէկ գինի էր, բայց արիւնի համ ու հոտ ունէր,— լրացուց երրորդը։

3

Ալիֆան, որ լսած էր այս խօսքերը, քննութիւն մը բացաւ անոնց ճշդութիւնը հաստատելու համար։ Քննութենէն երեւան հկաւ, որ բրինձի արտը գերեզմանի է եղեր նախապէս. մոլթուած գառը չան մը կաթն էր ձծեր, իսկ խաղողը ճմլողին ոտքը դանակի մը հանդիպեր ու արիւնոտեր էր, և արիւնը խառնուեր էր գինիին։

Խալիֆան կանչեց երեք իմաստուններըը, մեծ պատիւներ ընծայեց անոնց և խոստովանեցաւ, որ իրմէ աւելի իմաստուն էին անոնք։ Իսկ ուղտը կորնչողը գլուխը կախ մեկնեցաւ ամօթահար։

Երկինքէն երեք խնձոր ինկաւ...

ԳԱՐ. ԵՊՍ. ՍՐՈՒԱՆՋՏԵԱՆՑ

ԱՌԱԾ.— Կովը կը մեռնի, կաշին կը մնայ,
Մարդը կը մեռնի, անունը կը մնայ։

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Խալիֆա.— Մարգարէի փոխանորդ, թագաւոր։
Ջննել.— Քննել, դիտել։
Հեւ ի հեւ.— Հեւալով, դժուարաւ շունչ առնելով։
Անեղծ.— Անվթար, անկորուստ։
Ըննայել.— Տալ, նուիրել։
Գարեգին Եպս. Սրուանձտեանց (1840–1892).— Անխոնջ հաւաքող մը եղած է հայկական հեքիաթներու, աւանդութեանց եւ զրոյցներու։ Այդ բոլորը հրատարակած է առանձին գիրերով, «Գրոց ու բրոց», «Մանանայ», «Թորոս աղբար», «Համով հոտով» եւն.։ Ծնած է Վան, մեռած է Պոլիս։

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Երեք իմաստունները ի՞նչ բրին նամբան. ի՞նչ ըսին իրարու։— Ուղտին տէրը ի՞նչ կարծեց զանոնք. որո՞ւ դիմեց։— Ի՞նչ խօսակցութիւն տեղի ունեցաւ Խալիֆային եւ երեք իմաստուններուն միջեւ։— Ի՞նչ բրաւ Խալիֆան։— Հաշկերոյթէն ետք ի՞նչ կարծիքներ յայտնեցին իմաստունները։— Ճի՞շդ էին այդ կարծիքները։— Այս պատմութենէն կարելի՞ է եզրակացնել, թէ Խալիֆան արդարադատ մէկն էր. ինչո՞ւ։— Ի՞նչ բանի մէջ կը կայանար երեք ընկերներուն իմաստութիւնը։— Որո՞նց պէտք է տալ երկինքէն ինկած խնձորները։

ԲԵՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Սեռական կը կոչուին այն ածականները, որոնք բանի մը որո՛ւն պատկանիլը ցոյց կու տան. օրինակ՝ *իմ* պայուսակս, *քու* հագուստդ, *իր* մատիտն: Սեռական ածականներ են իմ, ու, իր կամ իրեն, մեր, ձեր, իրենց:

Ձեր այսօրուան դասին մէջ ցոյց տուէք սեռական ածականները եւ անոնց վրայ ձեր կողմէն դրէք ուրիշ գոյականներ:

14. ԹՌՉՈՒՆՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՐՀԷՆ

1

Շատ թռչուններ կատարեալ ճշդութեամբ կը նմանցընեն մարդկային ձայնը: Այս տեսակէտով ամենէն ճարտարներն են թութակները ու պապակաները, բայց ո՛չ ամէնքը, այլ քանի մը տեսակները միայն: Սանք կը յաջողին կրկնել ամէն բառ, նոյնիսկ աստիճան մը կը հասկնան այդ բառերուն նշանակութիւնը և յարմար առիթներով կը գործածեն զանոնք:

Ժաքոյ անունով թութակ մը կար, որ ճարտար խօսող մըն էր: Ուշադիր էր ամէն բանի: Պատշաճ պատասխաններ կու տար իրեն եղած հարցումներուն, կը հնազանդէր տրուած հրամաններուն և կ'ողջունէր եկողգացողները: Ուտելիք կ'ուզէր, երբ անօթենար: Վերջապէս ճիշդ մարդու նման կը խօսէր, կ'երգէր, կը սուլէր: Ահա՛ քանի մը օրինակ իր արտասանած խօսքերէն. — «Տէ՛ր երէց, կ'աղաչեմ, նուշ մը: — Ծաւալ եմ,

տիկի՛ն»։ Եթէ դուռը զարնուէր, մարդու պէս բարձրաձայն կը պոռար.— «Մտէ՛ք, ծառայ եմ։ Պատիւ ունիմ ձեզ ողջունելու»։

Երբ բան մը կոտրէր կամ թափէր, կը գոչէր աղերսարկու ձայնով մը.— «Մի՛ ծնծէք վիս. լո՛նչ ըրի, լո՛նչ ըրի»։ Երբ «կրա՛կ» լսէին, կը ձայնէր. «Պո՛ւմ»։ Երբ տեսնէր, որ սեղանը կը չտկին, կը պոռար.— «Ճաշի հրամեցէք»։ Երբ գիշերը ստիպուէր տիրոջը սենեակը անցընել, լուռ կը մնար, որչափ ատեն որ տէրը պառկած ըլլար։ Բայց երբ ուրիշ սենեակի մը մէջ կը տեսնուէր, արեւը ծագելուն պէս կ'երթար, կը սուլէր, կը խօսէր։

Ժաքոյին տէրը կաքաւ մը ունէր. երբ առաջին անգամ երգից ան, թուխթակը անոր դառնալով լսաւ.

— Կեցցե՛ս, պզտիկ, կեցցե՛ս։

Երբ Ժաքոյին տէրը մեռաւ, խեղճ թուխթակը վշտացած ցաւէն հիւանդացաւ։ Պարտաւորուեցան պզտիկ անկողինի մը վրայ դնել և գուրգուրանքով դարմանել զայն։ Այդ վիճակին մէջ կը խօսէր և տխուր ձայնով մը կը կրկնէր յաճախ.

— Ժաքոն հիւանդ է. խե՛ղճ Ժաքոն...

Շատ չանցած ինքն ալ մեռաւ։

2

Կին մը պատմած է ուրիշ ոչ նուազ ճարտարախօս թուխթակի մը պատմութիւնը։

Այս թուխթակը մեկլ տուող անձը,— լսած է այդ կինը,— երկար ատեն Արեւելեան Հնդկաստան ապրած էր։ Թուխթակը կը խօսէր, բայց հոլանտերէն։ Սորվեցաւ նաև գերմաներէն ու ֆրանսերէն։ Շատ յստակ կերպով կը խօսէր այս երեք լեզուներն ալ։ Ուշագիր էր և յաճախ կ'արտասանէր այնպիսի խօսքեր, զորս երբեք սորվեցուցած չէինք. Հոլանտերէն լեզուով ամբողջ պար-

բերութիւնները գոց կ'ըսէր և վերմաներէն խօսքի մը մէջ երբեմն հոլանտերէն բառ կը խառնէր, երբ այդ բառին վերմաներէնը չվիտնար կամ չյիշէր։ Հարցումներ կ'ընէր, պատասխաններ կու տար, չնորհակալութիւն կը յայտնէր։ Վերջապէս՝ կը խօսէր տեղին, ժամանակին և մարդուն համեմատ։

Շատ կը սիրէր իր տիրուհին։ Երբ ան ուտելիք տար իրեն, կտուցը ձեռքին կը դպցնէր, իբր թէ համբուրելու համար։ Իսկ երբ տիրուհին մեռաւ, խեղճ թըռչունը խոր տխրութեամբ համակուեցաւ։ Մեծ դժուարութեամբ անուշնդ կու տային իրեն։ Յաճախ տիրուհին մխտքը կ'իյնար ու կը հարցնէր.

— Ո՞ւր է տիկինը։

Տան բարեկամներէն մէկը, Գէորգ, երկար ատենէ ի վեր այցելութեան եկած չէր։ Անոր վրայ կը խօսէին և կ'ըսէին, թէ քիչ ատենէն պիտի գար։ Յանկարծ թութակը պոռաց.

— Գէորգը կու գայ կոր...

Պատուհանէն տեսած և ճանչցած էր։

Ֆ.

ԱՌԱԾ.— Ձեռիդ ննջողուկ մը ունեցիր,
Քաց թէ աղաւնի մը տանիիդ վրայ։

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ճարտար.— Ճարպիկ, յաջողակ։
Պատճան.— Ճարմար։
Արէց.— Քահանայ։
Աղերսարկու.— Աղաչանք ընող, աղաչող։
Նամաւ.— Վայրի թռչուն մը՝ հաւեղ միսով։
Ճամակուիլ.— Տոգորուիլ, լեցուիլ։

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Ո՞ր թռչունները եւ ո՞ր կենդանիները կը ճմանցնեն մարդկային ձայները:— Ո՞ր թռչունը աւելի ճարտար է ճմանցնելու եւ ո՛րը՝ երգելու մէջ:— Ինչե՞ր կ'ընէր կամ կ'ըսէր Ժաֆոն:— Թուքակներ եւ առհասարակ կենդանիները կը զգա՞ն ու կը մտածե՞ն:— Կրնա՞ք օրինակներ տալ:— Երկրորդ թուքակին մասին ի՞նչ կը պատմէ հեղինակը:— Այս երկու թուքակներէն ո՞րը աւելի մտացի ու ճարտարախօս է:

15. ԵՐԲ ԱՅՆ ՕՐԵՐՈՒՆ ԵՐԱԽԱՅ ԷԻՐ

Զրմեռ իրկուն մը, օճախին մօտիկ,
Ծերուկի մայրը իր ճաճիլ զաւկին
Այսպէս կը խօսէր.
— Ո՛րճան չար էիր, երբ այն օրերուն երախայ էիր:
Երբ աշխարհ եկար՝ լացիր, զաւա՛կըս.
Ու դուն անյատակ ծովուն մէջ դողդոջ լոյսին պէս էիր:

Աչքերդ օր մը լոյսին դէմ բացիր.
Ծովեզերքն ելլող խեցիի մը պէս,
Դուն ալ արեւին առջեւ բացուեցար,
Ու ա՛լ խնդացիր, աղուոր զաւակըս:

Ո՛րճան չար էիր, երբ այն օրերուն երախայ էիր.
Ամէն իրիկուն, երբ ճեզ գիրկս առած՝
Աղբիւր կ'երթայի,
Դուն կը ճրճուէիր
Ու գրկիս մէջէն կաթ լուսընկային կը նետուէիր միօտ:
Ձերմակ բաթիկներդ վեր կ'երկարէիր
Ու կը փորձէիր աստղերը բռնել,
Լուսնակին լուսէ վարսերը քաշել:

Լ՛ո, բանի՛ անգամ,
Իրկուններբ, տան հողէ ճրագը
Դուն վար ձրգեցիր:
Կարծեմ թէ բեզի այնպես կը բրւեր,
Թէ աստղ մը՝ գաղտուկ՝ լուսնակին հովէն
Մեր տունն էր եկեր.
Ու միտս կանչեցիր,
Աստղերը վերեն միտս վար կանչեցիր:

Մ՛րան չար էիր, երբ այն օրերուն երախայ էիր.
Երբ վերը թռչող աղաւնեակի մը
Շուրթը առջեւէդ կը սահէր հանդարտ,
Դուն կը հրճուէիր, վեր կը նայէիր,
Ձեռքերդ իրարու կը զարնէիր միտս
Ու կը բաղձայիր աղաւնեակ մ՛ըլլալ.
Թռչելու համար թեւեր ունենալ:
— Մ՛րան չար էիր, երբ այն օրերուն երախայ էիր...

ՀԱՄԱՍՏԵՂ

ԱԶԱՏ ՈՏԱՆԱՒՈՐ.— Ազատ ու անկանոն կը կոչուին այն ոտանաւորները, որոնց մէջ իրարու կը յաջորդեն ո՛չ թէ հաւասար, այլ երկար ու կարճ տողեր, առանց որոշ դասաւորութեան ու կանոնի եւ առանց յանգի:

Մեր այսօրուան դասին նիւթ կազմող ոտանաւորը ազատ ու անկանոն է:

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ճանիլ կամ **ճանէլ**.— Թուրքերէն բառ. կը նշանակէ ղեռաւի, մանուկ:

Անչառակ.— Չառակ չունեցող, շատ խորունկ:

Դողդոջ.— Դողդղացող, երերացող:
Խեցի.— Ծովային կենդանիներու կարծր պատեանը, կեղեւը:
Հրճուիլ.— Սաստիկ ուրախանալ:
Վարս.— Մազ, ծամ:
Համառօտ.— Ժամանակակից գրագէտ: Գրած է կարճ պատմուածքներ, իր հայրենի գիւղին մարդերը եւ բարքերը պատկերացնող: Այս պատմուածքներուն մեծ մասը ամփոփուած է «Գիւղը» եւ «Անձրեւ» անուններով երկու հատորներու մէջ:

ՀՈՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Ո՞վ է այս ոտանաւորին մէջ խօսող անձը: Որո՞ւ կ'ուղղէ իր խօսքը:— Ի՞նչ գլխաւոր գաղափարներ արտայայտուած են մորը խօսքերուն մէջ:— Ո՞րն է, ձեր կարծիքով, ամենէն գեղեցիկ պատկերը այս ոտանաւորին մէջ:— Ի՞նչ է անոր մէջ տիրող զգացումը:

16· ՏԷՐՈՋ ԶԲՕՍԱՐԱՆԸ

1

Գայլին մէկը զբօսարան մը բացած էր և բազմաթիւ Սուրբ Գիրքերով զարդարած էր զայն. անունն ալ դրած էր «Տէրոջ զբօսարանը»: Եւ իրաւունք ունէր այդպէս կոչելու իր զբօսարանը, որովհետեւ հոն յաճախող կենդանիները, որոնք ընդհանրապէս գործ չունէին, Տէրոջը գործերուն վրայ կը խօսակցէին:

Աղուէսը, օր մը, այդ կողմերէն անցած ժամանակ, դռնէն ներս կը նայի և աչքին կը հանդիպի զբօսարանին պատէն կախուած թուղթի մը, որուն վրայ սա խօսքը կը կարդայ. «Ինծի եկողը ո՛չ պիտի անօթեւնայ և ոչ ալ պիտի ծարաւնայ»: Աղուէսը խիստ հաճելի կը գտնէ այս խօսքը. ներս կը մտնէ, աթոռի մը վրայ կը նստի և կը սկսի կարդալ պատերուն վրայ փակցուած

միւս թուղթերը, որոնց վրայ հետեւեալ պատուէրները գրուած էին։

«Մի՛ գողնար.
Դրացիդ սիրէ՛.
Առուտուրը հոս կանխիկ է.
Ըրէ՛ ուրիշներուն ինչ որ կ՚ուզես, որ ուրիշները ընեն քեզի.
Գաւաթ մը թէյը վաթսուն փարա է.
Հայրդ և մայրդ պատուէ.
Մէկը չի կրնար ծառայել թէ՛ Մամոնայի և թէ Տէրոջ.
Տասը տրամ Միլանի կարագը քառասուն փարա է»։

2

Այդ միջոցին գայլը կու գայ և կը հարցնէ աղուէսին, թէ ի՛նչ կը հաճի խմել կամ ուտել։

— Անօթի եմ, քիչ մը կարագ և հաց բեր,— կը պատասխանէ աղուէսը։

Գայլը անմիջապէս կը պատրաստէ և կը բերէ աղուէսին ուզածը։

Աղուէսը մէկ կողմէ կը ճաշէր և միւս կողմէ կը խորհէր, թէ ի՛նչ վերաբերութիւն ունի «գաւաթ մը թէյը վաթսուն փարա է» խօսքը «հայրդ և մայրդ պատուէ» խօսքին հետ. չի՞ կրնար ըլլալ, որ գաւաթ մը թէյը քառասուն փարա ըլլայ, և մէկը դարձեալ իր հայրն ու մայ-

րը պատուէր։ Նոյնպէս խնամատարը կը գտնէր, որ «առուտուրը հոս կանխիկ է» խօսքը «դրացիդ սիրէ» խօսքին քով դրուած է։ Ուստի՝ կ'ուզէր պարոն գայլը կանչել և բացատրութիւն պահանջել։ Ճաշը լմնցնելէետքը՝ աչք կ'ընէ գայլին, որ չուտ մը կը վազէ կու գայ։

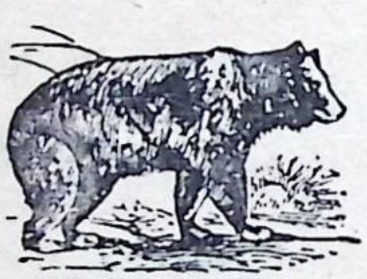
— Ի՞նչ գործ ունի,— կը հարցնէ—, Միլանի կարապը Մամոնային հետ։

— Մէկը բարի խրատ է,— կը պատասխանէ գայլը,—միւսը՝ ընտիր կարապ, և կարապը աւելի անդադար կ'ըլլայ, եթէ բարի խրատներով ուտուի։

— Կարծեմ թէ կարապը շաքարով աւելի լաւ կ'ուտուի, քան թէ բարի խրատով, որ չ'ուտուիր։

— Բարի խրատը ականջով կ'ուտուի, իսկ կարապը՝ բերնով։

— Բարի խրա՞տ ծախելու համար բացած էք այս պրօսարանը, թէ խահուէ, թէյ, կարապ։

— Մեր բուն նպատակը բարի խրատ վաճառել է։

— Սակայն, կարծեմ թէ բարի խրատէն աւելի կարապ կը վաճառէք, և ան ալ շա՛տ սուղ։

— Ընդհակառակն, շատ ժամն կը վաճառենք։

— Ո՛չ, սուղ կը վաճառէք, եւ ես քանի վարայէն աւելի պիտի չտամ։

— Անկարելի է։

— կարելի է։

— Ո՛չ. տես ի՛նչ գրուած է այս թուղթին վրայ. «Ո՛չ գողերը, ո՛չ յափշտակիչները, ո՛չ ագահները ար-

քայութիւն պիտի չմտնեն»։ Ես չեմ ուզեր, որ դուք քանի փարայի համար արքայութենէ զրկուիք։ Հաճեցէք քառասուն փարա վճարել։

— Արքայութիւն պիտի չմտնեն նաև անոնք որ քանի փարայի կարագը յանուն Տէրոջ կրկին գինով վաճառել կ'ուզեն. ուստի՝ դժոխքին մէջ կը տեսնուինք,— կ'ըսէ աղուէսը և զբօսալանէն դուրս կը նետէ ինքզինք։

Չգուշակեցէք այն անձերէն, որոնք իրենց խահուէն Սուրբ Գիրքով կը ծախեն կամ Սուրբ Գիրքի մէջ Միլանի կարագ կը գտնեն։

ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆ

ԱՌԱԿ.— Երկու աղուէս մէկ առիւծէն զօրեղ են։

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պազմալեզու.— Բազմաթիւ, շատ մը լեզուներով։

Մատնեցոյց.— Հոս գործածուած է դրամի, արծաթասիրութեան իմաստով։

Ստոգաբոյց.— Տարօրինակ, այլանդակ։

Յակոբ Պարոնեան (1842—1891).— Նշանաւոր երգիծագիր։ Իր գլխաւոր երկերն են «Ազգային ցոյցեր», «Մեծապատիւ մուրացկաններ», «Հոսհոսի ձեռնտեսը», «Բաղտախաղարութեան վնասները», «Ծիծաղ», «Պաղտասար աղբար» եւն.։

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Ինչո՞ւ զբօսարան բացած էր գայլը. բարի խրա՞տ թէ ապրանք ծախելու համար։— Ի՞նչ գրուած էր զբօսարանին պատերուն վրայ։— Աղուէսը ի՞նչ կր մտածէր այդ գրուածքները կարդալով։— Ի՞նչ խօսակցութիւն ունեցաւ գայլին հետ։— Ի՞նչ է այս գրուածքին բարոյականը։— Հեղինակը ի՞նչ բան կ'ուզէ ծաղրել։

ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Ձեր այսօրուան շարադրութեան նիւթը պիտի ըլլայ «Կատուն եւ մուկը»։ Պիտի խօսեցնէք այս երկու կենդանիները։ Ի՞նչ կրնայ ըսել մուկը, ի՞նչ կրնայ պատասխանել կատուն։

17. ՍԱՓՐԻԶԸ

1

Օլիվըդ Կաման ըսաւ, որ պէտք է կտրել տամ մազերս։ Մայրս ըսաւ, որ մազերս կտրուելու պէտք ունէին։ Եղբայրս՝ Գրիգորը ըսաւ, որ անպատճառ կտրել տալու էի մազերս։ Ամբողջ աշխարհ կ'ուզէր, որ մազերս կտրուէին։ Գլուխս շատ խոշոր էր աշխարհին համար։ Ուստի՝ աշխարհը ըսաւ.

— Շատ սեւ մազեր ունիս։ Ո՞վ կը կարծես ինքզինքդ։

— Ինքզի՞նքս,— պատասխանեցի ես,— ես ինքզինքս ոեւէ մէկը չեմ կարծեր։ Շատ զբաղած եմ մազերս կտրել տալու համար։ Այս է ամբողջ պատճառը։ Ինչո՞ւ կտրել պիտի տամ մազերս. ի՞նչ յանցանք ունին առաստ մազերը։

— Ե՞րբ պիտի կտրես մազերդ,— հարցուցին բոլորը։

— Ի՞նչ է պատճառը, որ մազերդ չես կտրեր,— հարցուց եղբայրս՝ Գրիգորը։

— Յիշէ՛ Սամսոնը,— պատասխանեցի ես։ Յիշէ՛ Սամսոնի բարկութիւնը, երբ կտրեցին իր մազերը։

— Այդ տարբեր բան է,— առարկեց եղբայրս՝ Գրիգորը։ Դուն Սամսոն չես։

— Ո՛հ, ո՛չ,— պատասխանեցի ես.— ի՞նչ գիտես, թէ ես Սամսոնը չեմ։ Ի՞նչ բան ենթադրել կու տայ քեզի, թէ ես Սամսոն չեմ։

Ուրախ էի, որ աշխարհը խառված էր ինձմէ։ Օր մը, սակայն, ճնճղուկ մը փորձեց բոյն շինել մազերուս մէջ։ Ուստի՝ աճապարանքով գացի սափրիչի խանութ մը, որ կը գտնուէր քաղաքին վերի մասին մէջ։

2

Մարխոզա փողոցին վրայ կար հայ սափրիչ մը, որուն անունը Սրամ էր։ Ան թերեւս ազարակապան մըն էր, կամ նոյնիսկ դարբին մը և կամ հաւանաբար փիլխոփայ մը։

Ես իրապէս չէի գիտեր, թէ ան ի՛նչ էր։ Միայն գիտէի, որ պզտիկ խանութ մը ունէր Մարխոզա փողոցին վրայ և իր ժամանակը կ'անցընէր հայերէն թերթեր կարդալով, գլանիկներ փաթթելով ու ծխելով և անցորդները դիտելով։

Ես երբեք տեսած չէի, որ ան մազ կտրէր կամ մէկը ածիլէր, թէեւ կ'ենթադրեմ, որ մէկ–երկու անձեր իր խանութը կը մտնէին սխալմամբ և ամենայն անմեղութեամբ։

Ես պայլ Սրամին խանութը Մարխոզա փողոցին վրայ և արթնցուցի գինքը։ Ան պզտիկ սեղանի մը առջեւ նստած կը քնանար, ու առջեւն ալ հայերէն բաց գիրք մը կար։

— Մազերս կը կտրե՞ս, միայն քսանըհինգ սենթ ունիմ, — ըսի հայերէն։

— Ա՜հ, — բացագանչեց ան, — ուրախ եմ քեզ տեսնելուս։ Ի՞նչ գեղեցիկ մազեր ունիս։

— Ամէն մարդ կ'ուզէ, որ մազերս կտրել տամ, — աւելցուցի ես։

— Աշխարհը այդպէս է, — ըսաւ ան, — մէշտ քեզի կ'ըսեն, թէ ի՛նչ պէտք է ընես։ Ի՞նչ է յանցանքը քիչ մը մազին։ Ինչո՞ւ այդպէս կ'ընեն։ Դրամ չունէ, կ'ըսեն քեզի. ապարակ մը գնէ, այս ըրէ, այն ըրէ։ Զեն ուզեր թողուլ, որ մարդ խաղաղ կեանք մը ապրի։

— Կրնա՞ս մազերս բոլորը կտրել, որպէս զի մարդիկ երկար ատեն չխօսին անոնց մասին, — հարցուցի ես։

3

Նստայ աթոռին վրայ, ու ան սկսաւ կտրել մազերս։ Շատ տգեղ կերպով կտրեց մազերս։

Ես զարմացայ, թէ ինչպէս ասկէ առաջ այցելած չէի սափրիչ Աբրամին։ Թերեւս ամենահետաքրքրական մարդն էր ան ամբողջ քաղաքին մէջ։ Երբ խանութը մտայ, իր արհեստս, խօսելու, քալելու և շարժելու ձեւերէն հասկցայ, որ ան կարեւոր մարդ մըն էր, թէեւ պարզ սափրիչ մըն էր Մարիմոզա փողոցին վրայ։

Եւ վերջապէս աթոռէն ելայ ու հայելիին մէջ նայեցայ, տեսայ տարօրինակ անձնաւորութիւն մը, որ ես էի։ Մազերս բոլորը գացած էին։

Բանըկինգ սենթ վճարեցի սափրիչ Աբրամին և տուն գայի։ Ամէնքը սկսան ծաղրել զիս։ Եղբայրս՝ Փրիգոլը ըսաւ, որ ինք երբեք չէր տեսած մազերու այդպիսի չափ կտրուածք մը։ Բայց ես հոգս չըրի։

Աչքիս առջեւն է մինչ սափրիչ Աբրամը, որ շուրջ յիսուն տարեկան էր, խակ ես՝ տասնըմէկ։ Ինձմէ աւելի բարձրահասակ չէր և ինձմէ ալ աւելի չէր կշռեր. բայց իր դէմքը՝ դէմքն էր մարդու մը, որ հասկցող է, որ իմաստուն է և որ անազնիւ չէ։

ՈՒԻԼԻԵՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆ

ԱՌԱՆՑ.— Գիրկս ցատեր է, մօրուքս կը փետտէ։

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Սամսոն.— Իսրայէլացիներու դատաւորներէն մէկն էր. հրաշակաւոր էր իր անսովոր ուժովը, որ կը վերագրուէր իր երկար ու առատ մազերուն։

Գլանիկ.— Սիկարէթ։

Սեմբ.— Ամերիկեան դրամ, տոլարին մէկ հարիւրերորդ մասը:
Ուիլեըմ Սարոյեան.— Երիտասարդ հայ գրագէտ, որ Ամերիկա կ'ապրի եւ անգլերէն կը գրէ: Գրած է բազմաթիւ կարճ պատմուածքներ, որոնք ամփոփուած են առանձին հատորներու մէջ: Իր պատմուածքներէն շատերը թարգմանուած են հայերէնի:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Ինչո՞ւ ամէն մարդ կ'ուզէր, որ այս գրուածքին հեղինակը կտրել տար իր մազերը:— Երկար մազերը անպատեհութիւն մը կը ներկայացնե՞ն:— Ո՞վ էր Ադամ, ի՞նչ տեսակ մէկն էր ան:— Ի՞նչ խօսակցութիւն տեղի ունեցաւ իրեն եւ հեղինակին միջեւ:— Ի՞նչ տպաւորութիւն ունեցաւ հեղինակը սափրիչ Ադամի մասին.— Դոհ մնա՞ց անկէ:— Ի՞նչ առաւելութիւններ կը տեսնէք այս գրուածքին մէջ:— Ի՞նչ զգացումներ արտայայտուած են հոն:

18. ՎԱՂՈՒԱՆ ՀԱՅԵՐ

Կը թափառեր, որբացոցեն խուսափած...
Ըմբոստ մ'էր ան: Չեր հանդուրժեր, որ կրկին
Դառնալէ վերջ ծոցն ազգութեան գրկաբաց,
Խեղճ ու ողորմ ու անբըռիչ տըւայտի՜ն...:

Կը թափառէ՜ր...: Յանկարծ, ընտիր հիացած,
Հայ մեծատուն մ'ըսաւ.— «Կ'ըլլա՞ս իմ որդին.
Քեզի ուսում, ճեզի պերճ կեանք, սիրոյ գա՜նձ...
Կերպարանքիդ, տե՛ս, չի վայլեր ցնցոտին»:

Լըռեց տղան՝ խածած շրթունքը դողդոջ...
Եւ երբոր եռ վանեց արցունքն ու կսկիծ.
«Ո՛չ, ըսաւ ան: Հայրս ալ հարուստ մըն էր... Ո՛չ:

Պիտի մընամ ես որդեգիրն իմ ազգիս,
Լոկ ըլլալու համար անո՛ր պարտական»:
Եւ աւելցուց.— «Գիտե՛մ ես պարտքս վաղուան...»:

ՎԱՀՐԱՄ ԹԱՓՈՒԼ

«ՏՈՒՆ» ԵՒ ՓԱՌԵԱԿ.— Ոտանաւորի մը իւրաքանչիւր հատուածը առհասարակ կազմուած կ'ըլլայ չորս տողէ եւ «տուն» կը կոչուի: «Տուն»ը կրնայ կազմուիլ նաեւ երկու, երեք կամ աւելի տողերէ:

Չորս տողնոց ոտանաւոր մը քառեակ կը կոչուի:

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Խուսափիլ.— Խոյս տալ, փախչիլ:
Ողորմ.— Խեղճ, խղճալի, ողորմելի:
Տուայտիլ.— Տառապիլ:
Մեծատուն.— Հարուստ, ունեւոր:
Պերճ.— Ճոխ, փառաւոր:
Վաճել.— Ես մղել, զապել:
Կակիծ.— Սաստիկ ցաւ:
Ոդեգիր.— Հոգեզաւակ:
Վահրամ Թաթուլ.— Գրագէտ եւ բանաստեղծ: Գրած է հիշ թիւով, բայց աղուոր հերթուածներ, որոնք երկու առանձին հատորներով լոյս տեսած են՝ «Ամենայն զգուշութեամբ» եւ «Հին ու նոր տաղեր» խորագրով: Մեռած է 1944ին, Ֆրանսա:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Այս ոտանաւորին մէջ յիշուած որքը ինչո՞ւ փախած էր որբանոցէն եւ ի՞նչ բանի չէր հանդուրժեր:— Հայ մեծատուն մը ի՞նչ ըսաւ իրեն:— Ի՞նչ պատասխանեց ինք:— Ինչո՞ւ կ'ուզէր իր ազգին որդեգիրը մնալ:— Ի՞նչ խմաստով գործածուած է «գիտեմ ես պարտս վաղուան» բացատրութիւնը:— Կրնա՞ք ըսել, թէ ի՞նչ է այդ պարտքը:— Ի՞նչ նկարագրի տէր մէկն է այս ոտանաւորին մէջ յիշուած որբը:— Հեղինակը որո՞նց կ'ակնարկէ «վաղուան հայեր» բացատրութեամբ:

19. ՋԱՅՆԱՒՈՐ ԳԱՍՊԱՐ ԱՂԱՆ

1

Մեր ուսումնասրահին կառավարիչը՝ Զայնաւոր Գասպար, կլոնտ ու կլոր, կարմիր այտերով, չատ պռաւէն ու օղիէն ձայնը մարած, զուարթ ու կատակա-

խօս մարդ մըն էր։ Աստիճան առած էր և քահանայ պիտի ձեռնադրուէր, եթէ իր ամուրի ըլլալը արգելք չըլլար։

Նորեկ հոգաբարձուները իր խեղդուկ ձայնին չէին հաներ։ Անոնցմէ մէկը, երիտասարդ ոսկերիչ մը, ինքն ալ ձայնաւորութիւն ընելու տենչէն բռնուած, կիրակի

առաւօտ մը եկաւ անկուսեցաւ գասին մէջ, Գասպար աղային քովիկը, եթէ ոչ բոլորովին կապտելու, գէթ մաս մը առնելու անոր իշխանութենէն։

Գասպար աղա չէր կրնար, առանց ձայնաւոր գասատուի մը աւանդական իրաւունքները պահելու, այս կացութիւնը ընդունիլ. ուստի՝ հրաժարեցաւ։ Բարով եկար, ըսին իրեն, ու կիսաւարտ քահանան բոլորովին բացը մնաց։

Հետզհետէ ուրիշ վարժարաններ մտաւ եկեղեցական երաժշտութեան դասատուի պաշտօնով. բայց ա՛լ առջի զուարթ մարդը չէր։ Զքաւորութիւնը, ի գերեւ ելած իր կոչումը, երիտասարդ ոսկերիչին առուները, ծերութիւնը, իր մարած ձայնը,— այս ամէնը մէյեան հէգ ձայնաւորին կեանքը դառնացնելու համար։

Անկէ վերջը չըլուն տէրացու մը եղաւ. տօն օրերուն՝ գիւղի աղքատ եկեղեցիները կ'երթար փոքրիկ վարձքի մը փոխարէն, անեղծ պահելով իր ձայնաւորի արժանապատուութիւնը։ Բալելով կ'երթար ամէն տեղ, լեռնէ լեռ, չարժելով կունտ գլուխը, կարծես թօթափելու համար գայն պաշարող մտմտուքները։

2

Վերջին անգամ մը Ալէմտաղի պատահեցայ իրեն. հետիոտն եկած էր Սկիւտարէն, չորս ժամ չափուռակ քալելով։ Հեռուէն ճանչցայ զինք, մէյտ կարմիր այտերով և ոսկեզոյց ըմպելիներէ ուռած ու թմրեցած իր դէմքը։ Ինք չճանչցաւ զիս. յետոյ՝ իմ բարեւելուս վրայ, խորհեցաւ, յիշեց։ Մաքրուհեան վարժարանի աշակերտ մըն էի ու սիրելի մնացած յիշատակներ կ'արթնցնէի մտքին մէջ. իր փայլուն, իր յաջող տարիները գիտէի։

— Ո՞ւր են հիմա այն օրերդ, Գասպա՛ր աղա, — ըսի իրեն։

Երաժիշտը սթափում մը ունեցաւ իր հոգիին մէջ։ Ի՞նչ, միթէ ինքը չէ՞ր առջի Ձայնաւոր Գաղափարը։

— «Ալի» մը ըսեմ ես մտիկ ըրէ։

Ափսո՜ս, երանի թէ չըսէր։ Դասէն, ուր գացեր էլ ուսնկնդրելու իրեն, ձայն մը չէր լսած՝ որոշ ու հասկնալի, այլ մարմրած հառաչանք մը, որ կ'ելլէր աւերեալ խառնչէ մը ու փոքրիկ եկեղեցիին բարեպաշտները կը զարմացնէր։

— Ա՞յս է Պոլսէն եկած ձայնաւորը,— կը փսփսային մարդիկ իրարու։

3

Հեղձ մարդը ինքն ալ զգաց, որ իր անկումը անյայտ էր ու վերջնական։

Գոնէ այս պարտութիւնը տեղն ունենար այն եկեղեցիներէն մէկուն մէջ, ուր ա՛յնքան առեն լսուած էր իր հրաշեղուն նեղպաշնակութիւնը, կամ այն կամարներուն նեղքեւ, ղոլս իր որոտացող ձայնովը թնդացուցած էր առեն մը. ո՛չ, այլ այս լերան գլուխը, այս փոքրիկ ու մթին մատուռին մէջ, բանէ չհասկցող այս գիւղացիներուն առջեւ, որոնք կը ծիծաղէին իր վրայ. ի՜նչ վերջաւորութիւն։

Եւ ես, որ գինքը ամենուն գոված էի, ես իրմէ առաջ խոյս կու տայի, իր պարտութեան մասնակից չըլլալու զգուշութեամբ։

Ա՛լ անգամ մըն ալ չտեսայ գինքը, բայց լսացայ, որ հիւանդանոցի մը մէկ անկիւնը մեռեր էր վերջապէս, պարտուած գօրապետ մը պէս։

ԴՐԻԴՈՐ ՁՕՀՐԱՊ

ԱՌԱԾ.— Ապրիլ կայ՝ երկար է,
Ապրիլ կայ՝ արծաթ է:

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կուշտ.— Ձաղաս, մազերը թափած:
Ամուրի.— Ձամուսնացած մարդ:
Տնճկ.— Փափաք:
Կապծել.— Ցափըցակել, խլել:
Ի դերեւ ելլել.— Գարապը ելլել, չյաջողիլ:
Ձէգ.— Թուառ, խեղճ, դժբախտ:
Թօքաւիլել.— Վրայէն նետել, մէկդի ձգել:
Ձեռիռեն.— Ոտով, խլելով:
Սրաւիռամ.— Արբննալ, խելքը գլուխը գալ:
«Արի».— Եկեղեցական երգի մը անունն է:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Ի՞նչ տեռակ մէկն էր Ձայնաւոր Գասպար:— Ինչո՞ւ այլեւս չէին հաւներ իր ձայնին.— Ի՞նչ էր իր պատճառը:— Հրաժարելէն ետքը ի՞նչ րրաւ:— Ի՞նչ պատահեցաւ Ալէմտաղիի եկեղեցիին մէջ:— Գասպար ինչէ՞ն զգաց որ իր անկումը անյոյս էր:— Ի՞նչ էին իր անկման պատճառները:— Ինչո՞ւ պարտուած զօրապետի մը կը նմանցուի ան,— Ի՞նչ զգացումներ արտայայտուած են այս գրուածքին մէջ,

ՔԵՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Թուական կը կոչուին այն ածականները, որոնք գոյականի մը բանի հատ, բանիերորդ կամ բանիական ըլլալը ցոյց կու տան. օրինակ՝ *երկու* աթոռ, *հինգերորդ* կարգ, *վեցական* խնձոր: *Երկու, հինգերորդ, վեցական* թուական ածական են:

Այսօրուան դասին մէջ ցոյց տուէք թուական ածականներ, եթէ կան:

20. ԴՊՐՈՑԻՆ ՄԷՋ

1

Առաջին անգամ վարժապետս ինծի տուաւ այբբենարանը։ Հիմա ալ դեռ աչքիս առջեւն է կարծես խոշոր տառերով տպուած այդ փոքրիկ գիրքը։ Անոր ճակատին վրայ նկարուած էր մեծ խաչ մը, որուն նայելու սա բառերը գրուած էին. «Խաչ, օգնեա՛ ինձ»։

Քանի մը ամիս չարունակ, երկու խաչակնքելով կը կրկնէի այդ երեք բառերը։ Վարժապետս կ'ըսէր, որ եթէ ամէն դասի սկիզբը խաչէն օգնութիւն չխնդրենք, բան չենք կրնար սորվիլ։ Բայց կը թուէր, թէ խաչն ալ երես դարձուցած էր ինձմէ. կարծես ինծի խելք չնորհելու բնաւ նպատակ չունէր...։

Այբուբենը շատ անախորժ տպաւորութիւն ձգած էր իմ վրաս։ Գիշերներն անգամ հանգիստ քուն չունէի. երազներուս մէջ նոյնքան կը տանջուէի, որքան դպրոցին մէջ, դասի ատեն։ Ինծի այնպէս կը թուէր, թէ հօ գիրը, կապիկի նման դիմացս կեցած, իր ղղուելի դէմքը ծռմռելով կ'ուզէր վախցնել զիս։ Ութ–ն, մեծ մողէզի մը նման, կարծես վրաս կը վազէր։ Ամենէն աւելի կ'ատէի ճէ գիրը. ան միշտ վիզը ծռած ուղտի կեռպարանք ունէր, իսկ ես շատ կը վախնայի ուղտէն։

Բայց եթէ կար տառ մը, զոր ես շատ կը սիրէի, ան ալ օ–ն էր։ Ամենէն առաջ ճանչցայ զայն, որովհետեւ անոր նման էր իմ բարի քրոջս՝ Սոնայի բոլոր աչքերուն...։

2

Հարուստի տղաքը բացառութիւն կը կազմէին մեր դպրոցի խիստ կարգապահութեան մէջ։ Շատ բան կը

ներուէր անոնց։ Դասարանին մէջ առաջին տեղը կը նստէին և անպատիժ կը մնային, երբ իրենց աղքատ ընկերները ծեծէին կամ ուրիշ անառակութիւններ ընէին։

Այս տեսակ մէկն էր Ալոն, մեր քաղաքի ամենէն հարուստ մարդուն որդին։ Անիկա դպրոցին ամենէն չար, ամենէն անպիտան աշակերտներէն էր։ Ո՛չ ոք կը սիրէր զինք, բացի վարժապետէն։ Երբ պէտք ըլլար տղայ մը պատժել, ի՛նք կը կատարէր «դահիճ»ի պաշտօնը։ Տեսակ մը զուարճութիւն կը պատճառէր իրեն՝ ընկերները ծեծելն ու զանոնք չարչարելը։

Ամէն օր դպրոց կու գար, նոր գիրք մը բերելով հետը։ Ցոյց կու տար գիրքը վարժապետին ու կ'ըսէր.

— Հայրս կ'ուզէ, որ այս գիրքէն դաս տաք լինձի։

— Լա՛ւ,— կը պատասխանէր վարժապետը,— այդ գիրքը կարդա։

Օր մը, ես չկրցայ համբերել ու ըսի Ալոյին.

— Դուն տող մը Սաղմոսը անգամ հազիւ կը կարդաս, այդ մեծ գիրքը ի՞նչպէս պիտի կարդաս։

— Իմ հայրս ալ մեծ մարդ է,— պատասխանեց ան մանաւոր հպարտութեամբ մը։

— Բոլ հայրդ մեծ մարդ է, առիւծա ես գիտեմ. բայց դուն քանի մը տարի դաս պէտք է առնես դեռ, մեծ գիրք կարդալու համար։

— Ի՞նչ դաս պիտի առնեմ... հայրս ըսաւ՝ տա՛ր այդ գիրքը կարդա, որ դպրոցին մէջ առաջին աշակերտը ըլլաս։

— Ինչպէս որ լինք առաջին մարդն է քաղաքին մէջ,— պատասխանեցի ես ծլեծաղելով։

Ալոն յանկարծ ծանր ապտակ մը իջեցուց երեսիս։ Ես ալ պատասխանեցի իմ զօրեղ բռունցքովս։ Անպիտանը խակոյն վազեց վարժապետին մօտ և գանգատեցաւ լինձմէ։ Չեզի կը թողում երեւակայել այն անտանելի պատիժը, որուն ենթարկուեցայ. չէ՞ որ ես համար-

*ձակիր էի իմ բառնչքովս պարնել քաղաքի աւաջին հա-
րուստի տունն...*

Այդ օրէն ես ձգնցի դպրոցը ու մնայ արհեստի:

ՐԱՃՃԻ

ԱՌԱՆՑ.— Ո՛վ որ ուզածը կ'ըսէ,
Պէտ է չուզածը լսէ:

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ա.ճախարժ.— Ախորժելի չեղող, անհաճոյ:
Վ.իւսպ.— Օձի նմանող հրէշ:
Մողէզ.— Սողուն մը, որ միջատներով կը սնանի:
Ռոլօրակ.— կլոր, կլորակ:
Տաճճի.— Համբաւաւոր վիպագիր: Իւր անունն է Յակոբ Մելիք-Յակոբեան: Ծնած է Պարսկաստանի Փայաջուկ գիւղը 1835ին, մեռած է Թիֆլիս 1888ին: Գրած է բազմաթիւ մեծ ու փոքր վէպեր, որոնց մէջ յիշատակելի են «Դաւիթ Բէկ», «Սամուէլ», «Կայծեր» (2 հատոր), «Խենթը», «Ոսկի ախտաղ» եւն.:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Ի՞նչ տեսակ մէկն է այս գրուածքին մէջ նկարագրուած տղան:— Բան սորվելու անկարո՞ղ էր. ինչո՞ւ չէր կրնար սորվիլ պարզ այբուբեն մը:— Ինչի՞ կը նմանցնէր տառերը:— Ամենէն աւելի ո՞ր տառը կը սիրէր. ինչո՞ւ:— Ի՞նչ էր պատճառը, որ հարուստի տղան անպատիժ կը մնայիր դպրոցին մէջ: Այս պարագան ի՞նչ ազդեցութիւն կրնար ունենալ հեղինակին վրայ:— Ի՞նչ տեսակ մէկն էր Ալոն:— Իր բնաւորութեան ո՞ր կողմերը անհաճոյ կը գտնէք:— Ի՞նչ խօսակցութիւն տեղի ունեցաւ իր եւ հեղինակին միջեւ:— Եթէ նոյն դէպքը ձեզի ալ պատահէր, ի՞նչ պիտի ընէիք դուք:— Ի՞նչն էր, որ ամենէն աւելի կը դառնացնէր հեղինակը:

ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Ձեր այսօրուան շարադրութեան նիւթը պիտի ըլլայ «Յիշատակ մը իմ դպրոցական կեանքէս»: Պիտի պատմէք որեւէ դէպք ձեր դպրոցական կեանքեն եւ ցոյց պիտի տաք այդ դէպքին նշանակելի կողմերը: Պիտի ըսէք նաեւ, թէ ի՞նչ տպաւորութիւն ձգած է այդ դէպքը ձեր վրայ:

21· ԻՄ ՏՂԱՔՍ

Մեկ զաւկի տեղ, զոր չրնծայեց ինձ Աստուած,
Երկու հարիւր բառսուն զաւակ ունիմ ես.
Եւ այս ծրփուն ծաղիկներուն մէջ բացուած՝
Հարուստ է կեանքս իբր անսահման մեկ պարտէզ:

Այս պճըլտուն·աստղերը զիս կը բամբե՞ն,
Բայց իմ երկինքս անոնցմով միշտ կ'ըլլայ վառ.
Ու կը մոռնամ ես իմ խոնջեմբս ամեն,
Երբ կը ծնչեմ անոնց գեղգե՛ղը պայծառ:

Շուրջըս պատող փաղանգին մէջ սիրական,
Այս հոծ տարմին, որ կը նախրէ դեպի բոց,
Կը զգամ լրսել տըրտին իմ հին մանկութեան:

Ու կը գրկեմ սիրով նայուածքն իմ տղոց.
Եւ այս անոյշ դափնիին տակ, ի վերջոյ,
Պիտի քրւեր մարքս իսկ ա՜յնքան հանոյ:

ՋԱՐԵՀ ՊԼՊՈՒԼ

ՔԱՌԵԱԿ ԳՐՈՂՆԵՐ.— Քառեակը տաղաչափական ձեւ մըն է, զոր պարսիկները սեղծած են առաջին անգամ: Քառեակներ գրած են Նահապետ Քուչակ, Յովհ. Թումանեան եւ ուրիշներ, իսկ օտարներէն՝ պարսիկ հռչակաւոր բանաստեղծ Օմար Խայեամ:

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ծփուն.— Ծփացող, ալիքի պէս շարժող:
Պճղտուն.— Փայլփլուն, վառվռուն:
Խոնչէնիմ.— Յոգնութիւն:
Գեղգեղ.— Երգ:
Փաղանգ.— Խումբ:
Հոծ.— Խիտ:
Տարմ.— Մանուկներու (կամ թռչուններու) խումբ:
Ճախրել.— Թռչիլ, սլանալ:
Գաւիթն.— Անբառամ ծառ մը, որուն տերեւներով կը պսակէին հին ատեն յաղթական զօրավարներն ու բանաստեղծները:
Զաուեն Պալըլ.— Բանաստեղծ եւ ուսուցիչ: Ծնած է 1892ին, Անատիազար (Թուրքիա): Իր ոտանաւորներուն մէկ մասը հրատարակուած է առանձին հատորով, որ կը կոչուի «Ճակատագրի փուշին վրայ»:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Որո՞նց կ'ակնարկէ հեղինակը «երկու հարիւր բառուն զաւակ ունիմ» ըսելով:— Ինչի՞ կը նմանցնէ ան իր ատակերտները:— Ի՞նչ կը յիշեցնեն անոնք իրեն:— Կը սիրէ՞ զանոնք. ինչէ՞ն յայտնի է:— Ի՞նչ զգացումներ արտայայտուած են այս ոտանաւորին մէջ:— Կրնա՞ք ըսել, թէ այդ զգացումներէն ամենէն աւելի ո՞րը ազդեց ձեր վրայ:

22. ՄԱՄԱՅԻՍ ՊԷՍ...

1

Բարեկեցիկ ընկերութիւնէ մը յանձնարարուած էր ինձ այդ կինը, տնային գործերուս համար։ Իր պէմքը այն բացառիկ տպաւորիչներէն էր, որոնց հանդէպ արգահատանքի զգացումը տիրի կու տայ տեսակ մը խոչանքի։

Իր բերած նամակը չբացած, մերժումի խօսքեր կը փնտռէի մտքիս մէջ. ապրէն ուրիշ մը գտած եմ կամ առ այժմ պէտք չունիմ, պիտի ըսէի իրեն, երբ սկսայ աչքէ անցընել նամակը։

— Տառապած կին մը, գինով ամուսին մը և փոքր պաւակ մը,— լսուած էր նամակին մէջ։

Դուռը չաղթեց։

— Վաղը եկէք աշխատելու,— ըսի իրեն։

Ամէն օր կու գար աշխատելու, լուռ ու մունջ։ Ամէն անգամուն ալ պէմքին վրայ տիրի մը կապուտցած կ'երևար, կամ չրթունքը ուռած և կամ աչքին տակ սեւ պիծ մը կապմուած։

— Ամուսինս,— կ'ըսէր ժպտիլ փորձելով,— կը ծեծէ զիս։

2

Օր մըն ալ հետը բերաւ իր փոքրիկ աղջիկը։

Չորս տարեկան աղջնակ մըն էր, զարմանալի գեղեցկութեամբ։ Ներս մտնելուն պէս սկսաւ մէկ առարկայէն միւսը վազել, հետաքրքրութեամբ դիտել որեւէ բան, որ ուշադրութիւնը գրաւէր։ Ապրէն իր գրպանը

լեցուցեր էլ պտուղով ու չաքարիզէնով, երբ վերջապէս բարեհաճեցաւ երեսս նայիլ և չաքարները ցոյց տալով.

— Մամային ալ տուր,— ըսաւ հրամայական ձեւով մը։

Ա՛լ ամէն անգամ ընկերացաւ մօրը։ Երբ տեսնէր,

որ յոգնած է մայրը, յօնքերը կիտած մօտս կու գար և կ՛ըսէր յանդիմանական ձեւով.

— Մամաս յոգնեցա՞ւ...

Օր մը, վերջ երկար դիտելէ վերջ, յանկարծ հարցուց.

— Ձեր տունը հայրիկ չունի՞։

— Ո՛չ,— ըսի ժպտելով։

— Ա՛յ,— դոչեց,— մեր հայրիկը միշտ կը ծեծէ մամա. ես ալ հայրիկս կը ծեծեմ, տես, ասա՛նկ...

Ու փոքրիկ բռունցքը սեղմած՝ սկսաւ զարնել թխկ-նաթոռին:

Աստուա՛ծ իմ, ի՜նչ կեանք էր այս փոքրիկին կեանքը. գինով հայր մը և ահեղի կերպով տպեղ մայր մը...

3

Որոշեցի սիրուն պուպրիկ մը գնել իրեն համար: Շատ մը վաճառատուներ այցելեցի, միշտ աւելի ազուտը փնտռելով: Վերջապէս ընտրեցի չքեղօրէն հագուած պուպրիկ մը, գեղեցիկ ու մանաւանդ ժպտուն:

Առտուն, ըստ իր սովորութեան, փոքրիկը ուրախ ուրախ սենեակս մտաւ ու լինձի մօտենալով.

— Պատմէ՛ սիրուն իշխանուհիին պատմութիւնը,— ըսաւ:

— Բեզի ցոյց պիտի տամ սիրուն իշխանուհին,— պատասխանեցի խորհրդաւոր կերպով:

Ու դանդաղօրէն վերցուցի տուփին կափարիչը: Փոքրիկը, շունչը բռնած, անշարժ կեցած էր: Դէմքին վրայ վոխն ի վոխ կը կարդացուէին հիացում, զարմանք, ուրախութիւն: Ծռեցաւ, աւելի մօտէն տեսնելու համար: Լուռ էր միշտ:

Ժամանակ մը վինք իր հիացման մէջ ձգելէետք, հարցուցի մեղմօրէն.

— Ըսէ՛ նայիմ, սիրո՞ւն է իշխանուհին:

— Այո՛, շատ սիրուն է:

Եւ աչքերը պուպրիկին յառած՝ աւելցուց.

— Մամայիս պէս...

ՊԵՐՃՈՒՀԻ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

ԱՌԱՋ.— Չլացող մանկաց կաթ չեն տար:

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Աշխատասէր.— Գուք, կարեկցութիւն:

Խորհիլ.— Չզուաճիլ, զարհաճիլ, ծողկաճիլ:

Նիհել.— Նձկել, կճնուել. յօնքերը կիհել կը ճշմարտէ բարկանալ:

Տիկին Պերճուհի Կարսեղեան.— Գրագիտուհի: Գրած է սիրուն պատմուածքներ, որոնք ամփոփուած են «Փոթորկէն վերջ» անունով հատորի մը մէջ: Մեռած է 1941ին, Փարիզ:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Ի՞նչ տպաւորութիւն ունեցար հեղինակը՝ իրեն յանձնարարուած կնոջ մասին:— Ի՞նչ տեսակ կին մըն էր ան:— Ինչո՞ւ դժբախտ էր:— Մօր պէ՞տ էր աղջիկն ալ. ի՞նչ տարբերութիւն ունէր անկէ:— Փոխրիկը կը սիրէ՞ր մայրը. ինչո՞վ արտայայտուած է այդ սէրը:— Կը սիրէ՞ր հայրը:— Օր մը ի՞նչ խօսակցութիւն տեղի ունեցաւ հեղինակին եւ փոխրիկ աղջկան միջեւ:— Հեղինակը ի՞նչ գնեց փոխրիկին համար:— Ի՞նչ զգացումներ արտայայտուած են այս գրուածքին մէջ:— Ծնողական սիրոյ մասին ի՞նչ պատմութիւններ գիտէք:

ԲԵՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Անորոշ կը կոչուին այն ածականները, որոնք անորոշ իմաստ մը կու տան գոյականին. օրինակ՝ *ուրիշ* մարդ մը, *ամէն* գիրք, *նոյն* բառը, *ոչ մէկ* ձայն:

Անորոշ ածականներ են ամէն, բոլոր, ոչ մէկ, որեւէ, այսինչ, այնինչ, ուրիշ, միւս, իւրաքանչիւր, այսչափ, այնչափ, որքան, քանի քանի, այսպէս եւն. բառերը:

Ձեր այսօրուան դասին մէջ ցոյց տուէք անորոշ ածականները:

23. ԲՈՆԱՒՈՐԻՆ ԱՐՑՈՒՆՔԸ

1

Եբրայական աւանդութիւն մը կը պատմէ, թէ Նաբուգոդոնոսոր Երուսաղէմի տիրելէ ետք, գնայ տաճարը, ուրկէ առաջնորդուեցաւ քահանաներուն բնակարանը։ Բայց դեռ ոտքը ներս չդրած, կանգ առաւ սարսափահար, որովհետեւ տեսաւ, թէ իր ոտքերուն տակ վարդագոյն փրփուր մը կ'եռայ ու կը պղպջայ։

Թագաւորը ուզեց գիտնալ այդ տարօրինակ երեւոյթին պատճառը։ Քահանաները նախ չանցան խաբել զինքը, բայց տեսնելով իրենց հնարամտութեան վրիպուածը եւ արքայական ցասմնալից սպառնալիքը, պարտաւորուեցան խոստովանիլ, թէ Զաքարիա անունով անմեղ քահանայի մը արիւնն է անիկա։

Զաքարիան ծովու ձայնի պէս բարձրաղաղակ կը կանչէր ժողովուրդը՝ գալ Աստուածը պաշտելու, և կ'ոտոտար մարդկային տկարութիւններուն դէմ, գուշակելով հրեհները, ժանտախտն ու պերութիւնը և բոլոր այն բաները, որ տեղի ունեցան։ Բայց Զաքարիա ասով գրգռեց ժողովուրդին ատելութիւնը, ու ժողովուրդը թոպամահ սպաննեց զայն այն պահուն, երբ անոր չըրթունքը գուշակութիւնները կ'արտասանէին։

Այն օրերէն ի վեր ո՛չ մէկ բան կրցաւ լուալ զոհին արիւնը, որ միշտ կը մնայ՝ երկինքէն վրէժխնդրութիւն պահանջելով ու ամբաստանելով ոճրագործները Աստուծոյ արդարութեան գահին առջեւ։

2

Նաբուգոդոնոսոր, այս պատմութիւնը լսելէ ետք, ո-

բոչից լռեցնել այդ արիւնը ու խաղաղեցնել զայն։

Ուստի հրամայից, որ մոլթեն բոլոր քահանաները՝ մարգարէին պղպջացող արիւնին մէջ։ Հրաման ըրաւ, որ մոլթեն նոյն տեղը բազմաթիւ պատանիներ ու վոքր մանուկներ։

Բայց արիւնը չդադրեցաւ պղպջալէ։

Բռնաւորը հաւաքեց հազարաւոր գեղեցիկ երիտասարդներ ու գեղեցիկ կոյսեր, և ամէնքն ալ մոլթել տուաւ մի ևս նոյն քարին վրայ, անոնց արիւնը խառնելով մարգարէին արիւնին հետ։

Բայց արիւնը չէր դադրեր պղպջալէ։

— Ջաքարիա՛, Ջաքարիա՛, - աղաղակեց յուսահատ թագաւորը,— գո՞հ չե՞ս այս ամենէն. կ'ուզե՞ս, որ ոչընչացնեմ ամբողջ Յուդայաստանը։

Ո՛չ մէկ ձայն պատասխանեց նրան. միայն գոհին արիւնը կը չարունակէր եռալ ու պղպջալ։

3

Եւ ահա յանկարծ, զգաստութեան ու խղճահարութեան հպուատէպ վայրկեանի մը մէջ, բռնաւորը ունեցաւ գերագոյն արդարութեան ցնցումը ու հեծեծեց.

— Վա՛յ ինծի, վա՛յ ինծի. եթէ այսքան մարդ տանջանքի պէտք է ենթարկուի մէկ մարդու մը արիւնին համար, ի՞նչ պիտի ըլլայ հապա իմ վիճակս, որ տասը հազար, հարիւր հազար մարդկային արարածներու արիւնը թափեցի։

Եւ արտասուեց թագաւորը. իր աչքերէն թափած արցունքները գլորուելով ինկած էին գետին ու խառնուած մարգարէին արիւնին հետ։

Ու, ո՛վ հրաշք, արիւնը դադրեցաւ պղպջալէ, դադրեցաւ բողբոջելէ։

Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ԱՌԱԾ.— Հազար հեղ մեղր ըսէ,
Բերանդ չ'անուշնար:

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ծրայական.— Հրէական:

Նաբուգոդոնոսոր.— Թագաւոր Բաբելոնի եւ Նինուէի (606—562 Ք. ա.), որ տիրեց Հրէաստանի:

Տաճար.— Աղօթարան, եկեղեցի:

Պղպջալ.— Եռալ, փրփրիլ:

Վրիպում.— Չախողանք, սխալ, անյաջողութիւն:

Ցասմնալից.— Բարկութեամբ լեցուած:

Բարձրաղաղակ.— Բարձր ձայնով, աղաղակելով:

Թոպատահ ընել.— Ծեծով մեռցնել:

Ցուդայաստան.— Ցուդայի երկիրը, Հրէաստան:

Զգաստութիւն.— Խելքը գլուխը գալ:

Հազուադէպ.— Քիչ անգամ պատահող:

Ծուբէն Զարդարեան.— Գրագէտ, հրապարակագիր եւ ուսուցիչ: Ծնած է Խարբերդ, 1874ին, նահատակուած՝ 1915ին: Գրած է գեղեցիկ հեքիաթներ, աւանդավէպեր եւ ուրիշ արձակ էջեր, որոնց մէկ մասը ամփոփուած է «Ցայգալոյս» անունով հատորի մը մէջ:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Ի՞նչ կը պատմէ եբրայական աւանդութիւն մը:— Թագաւորը ի՞նչ տեսաւ բահանաներու բնակարանին առջեւ:— Որո՞ւն արիւնն էր պղպջացողը:— Ինչո՞ւ սպաննած էին Զաքարիան:— Որո՞ւն դէմ վրէժխնդրութիւն կը պահանջէր Զաքարիայի արիւնը:— Թագաւորը ի՞նչ ըրաւ, երբ լսեց պատմութիւնը:— Ցետոյ ի՞նչ պատահեցաւ:— Ինչո՞ւ հեծեծեց թագաւորը եւ ի՞նչ ըսաւ:— Արիւնը ի վերջոյ դադրեցա՞ւ պղպջալէ. ինչո՞ւ:— Ի՞նչ է այս գրուածքին մէջ տիրող գաղափարը:— Հայկական ի՞նչ աւանդութիւններ ծանօթ են ձեզի:

ՔԵՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Դերանունը բառ մըն է, որ անունի մը տեղը կը դրուի, զայն չկրկնելու համար. օրինակ՝ ծոյլ տղան դասերուն մէջ չի յաջողիր. *ինք* չի հետաքրքրուիր *անոնցմով*, որովհետեւ *անոնք* դժուար կու գան *լրւեն*: Այս նախադասութեան մէջ *ինք, անոնցմով, անոնք, լրւեն* դերանուն են:

Դերանունը ունի թիւ, հոլով եւ դէմք:

24. ԿԻՐԱԿԻԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

1

Անցեալ իրիկուն պատահեցաւ ասիկա։

Վերին Վոսփորի չոգենաւի մը վերնայարկն էինք։ Այն հրաշալի իրիկուններէն մէկն էր, որոնք Վոսփորը սիրել կու տան մեզի։

Շոգենաւը արագ կ'երթայ Վոսփորի եզերքն ի վեր, երկու կողմի դիւթական շրջապատակերին գեղեցկութեամբը պարուրելով աչքերը։

Մէկէն ի մէկ ուշադրութիւնս կը գրաւէ պզտիկ աղոտ տղեկ մը, որ, ձեռքը մոմ-լուցկիի մէկ քանի տուփ բռնած, նստարաններուն մէջէն կը սողոսկի աղաչաւոր կերպարանքով։ Ոտքերը բոպիկ են, ու պատռտած լաթեր հագած է։

Կինները անգիտակից պղուանքով մը ոտքերնին կը քաշեն, այս պզտիկ աղոտ տղուն ու իրենց միջեւ կանգնելէ եղածին չափ մեծ անջրպետ մը թողելու համար, իսկ երկիւղ մարդիկ արհամարհոտ նայուածքով մը կը յայտնեն իրենց մերժումը՝ տղուն թախանձոտ մատուցումին։

2

Այդ միջոցին՝ ուղեւորներէն մէկը,— Եւրոպայէն նոր դարձած հայ վաճառական մը,— գրպանէն ծխախոտի տուփը կը հանէ և սիկարէթ մը կը փաթթէ, կամաց-կամաց, ծանրախոհ լրջութեամբ մը։

Լուցկի ծախող տղան հեռուէն տեսած է այս ամէնը և կայծակի արագութեամբ կը վազէ, մարդուն առջեւ

կը տնկուի։ Մարդը, անտարբեր, անոր սաթէ ծխափող մը կը հանէ և սիկարէթը ծայրը կ'անցընէ։

Նոյն պահուն՝ տղեկը փութկոտութեամբ լուցկի մը կը վառէ և դէպի առաջ կ'երկնցնէ։ Մարդը տաքսատին գրպանը կը տանի ձեռքը։ Լուցկին կը մարի, տղեկը երկրորդ մը կը վառէ։ Մարդը վնասուածը չի գտներ հոն, որովհետեւ բաճկոնին գրպաններուն մէջ ալ կը փնտռէ, նոյն հանդիսաւոր և ծանր չարժումով։ Տղան երրորդ լուցկի մը վառած է արդէն, երբ մարդը վերջապէս կը գտնէ իր լուցկիի տուփը, ոսկիէ սիրուն փայլուն տուփ մը, հատ մը կը վառէ, կը մօտեցնէ իր գլանիկին և մուխը հեշտութեամբ կ'արձակէ դէպի վեր, առանց երբեք նայելու տղուն, որ լուցկիի տուփը երկնցնելէ յուսահատած, կ'առնէ կը քալէ։

Մարդը կը շարունակէ ծխելը, լինք լրմէ քոլորովին գոհ կերպարանքով մը, նեղքին խորունկ հպարտութիւն մը տարածուած ամբողջ դէմքին վրայ։ Ի՞նչ լաւ դաս մը տուեր էր այդ պզտիկին, որ պէտք է սորվի, թէ լրմէ բան մը չուզուած առնն՝ ուղևորները անհանգիստ ընելու իրաւունք չունի։

Այո՛, կը մտածեմ լինք լրևնա. ի՞նչ բան կ'արժէր ղինք առաջին վայրկեանէն իսկ ըսելու կամ նայուածքով ու չարժումով մը հասկցնելու այդ բոպիկ ոտքերով ու պատռտած հագուստներով տղուն, թէ պէտք չունէր իր լուցկիին։

Հիմա, այդ աղքատ ու գուցէ անօթի տղուն երևք լուցկին գողցած եղաւ։ Այո՛, հանդարտ խղճով մը այդ պզտիկէն բան մը գողցաւ այս խոշոր վաճառականը։

Ի՞նչ առաձգական խիղճեր կան։

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

ԱՌԱՁ.— Աղբատին հացը ուտողը չի կշտանար։

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Դիւրական.— Հմայող, կախարդող, հրապուրող:

Շրջապատկեր.— Համայնապատկեր, շուրջի ընդհանուր տեսարանը:

Պարուրել.— Պատել, շրջապատել, չորս կողմը պատել:

Թախանձոտ.— Աղաչող, աղերսող, խնդրող:

Պատուցում.— Բան մը ծախելու առաջարկ:

Սար.— Կէս թափանցիկ եւ կարծր ճիւթ մը՝ բաց դեղին գոյնով:

Աչառական.— Քաշուելով երկնցող:

Լևոն Պաշալեան.— Գրագէտ եւ հրապարակագիր: Գրած է գեղեցիկ եւ յուզիչ պատմուածքներ, մասնաւորապէս բնութիւններու կեանքէն: Իր գրուածքները առանձին հատորով լոյս տեսած են: Ծնած է 1868ին, Պոլիս. մեռած է Փարիզ, 1943ին:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Ի՞նչ տեսակ տղայ մըն էր լուցկի ծախողը:— Ինչո՞ւ զգուանք եւ արհամարհանք կը պատճառէր ուղեւորներուն:— Ի՞նչ կ'ըսէ վանառականին բռնած ընթացքին:— Անիրաւութի՞ւն էր բրածը՝ ինչո՞ւ:— Հեղինակը ի՞նչ կ'ըսէ այս մասին:— Որո՞ւն իրաւունք կու տաք դուք, հեղինակի՞ն թէ վանառականին:— Ի՞նչ պիտի ընէիք, եթէ վանառականին տեղը ըլլայիք:

ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Ձեր այսօրուան շարադրութեան ճիւթը պիտի ըլլայ «Սիրած կերակուրս»: Պիտի ըսէք, թէ ո՛ր կերակուրը կը սիրէք ամենէն աւելի եւ թէ ի՛նչքան ուրախ կ'ըլլաք, երբ այդ կերակուրը եփուի տան մէջ: Կը մտածէ՞ք չհաւորներուն վրայ, որոնք իրենց սիրած կերակուրը չեն կրնար ուտել ձեզի պէս:

25· ՏԱՍՆԸԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՎԵՐՋ

Տասնըերկու տարի վերջ, իբրեւ պարոն մ'արդէն մեծ,
Ես կը մտնեմ արտաքուդ՝ դպրոցէն նեռս մեր նախկին,
Ուր բացուեցաւ իմ առջեւ գիրերու լոյսն առաջին,
Ուր մանկութիւնս իմ ամբողջ պայմարեցաւ, երազեց:

Տասնըերկու տարի վերջ նոյնն է նորէն ամէն բան...
Անա՛ սեղանըս՛ մաշած, ուր հետքեր կան մատներէս.
Ծառերն անա՛ պարտէզին, որ եղան քոյր յաճախ մեզ,
Ու մեր հին զանգը խոռոր, որ կը կանչէր դասարան...:

Ո՞ւր էք, դէմքե՛ր սիրելի, անցեալի խաղցր ընկերներ.—
Ամայութի՛ւն է չորս դիս. ոնց ո՛չ ոք զիս կը ճանչնայ,
Հոս, արդ, օտար մանուկներ կը ցատկռտեն անտարբեր:

Դպրոցն իմ շէն օրերու ինչպէ՞ս տխուր է հիմա...
Կարծես ամէն կողմ մահուան իջած է սուգն ու խաւիղ,
Կարծես այցի եմ եկած անցեալիս գորշ դամբանին...:

Մ. ԻՇԽԱՆ

ԵՐԳԻՄԱՆՔ.— Երգիծանքը գրական սեռ մըն է, որուն նպատակն է ծաղրելի դարձնել երեւոյթ մը կամ անձ մը, ցոյց տալով անոնց թերի կողմերը: Մեր գլխաւոր երգիծաբաններն են Գարոնեան, Երուանդ Օտեան, Զարուհի Ալփիար, Նօան Պէհիկեան, Վեր-Կամսար եւն.:

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Սրտաբուեդ.— Սիրտը բուեդ ելած, յուզուած:
Պայքարիլ.— Կռուիլ:
Թառ.— Թառելու ցեղ:
Ա.մայութիւն.— Դատարկութիւն:
Ա.րդ.— Հիմա, այժմ:
Գորշ.— Մոխրագոյն, ներմակով սեւ խառն:
Դամբաց.— Դամբարան, գերեզման:
Մ. Խոխաց.— Երիտասարդ բանաստեղծ եւ ուսուցիչ: Բուն անունն է Մուրեղ Ճէճեէրէճեան: Գրած եւ հրատարակած է բերքուածներու չորս հատորներ, «Տուներու երգը», «Կրակը», «Հայաստան», «Կեանք եւ երազ»:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Ո՞ւր կ'այցելէ այս ոտանաւորին հեղինակը: — Ինչո՞ւ յուզուած է: — Ինչե՞ր կը տեսնէ դպրոցին մէջ:— Ի՞նչ յիշատակներ կ'արթնցնէ ան իր մէջ:— Ի՞նչ եւ ո՛վ կը փնտռէ հոն:— Ինչո՞ւ տխուր կը գտնէ զայն:— Ի՞նչ բանի կը նմանցնէ դպրոցը. ինչո՞ւ:— Ի՞նչ իմաստով գործածուած են «գիրերու լոյսն առաջին», «անցեալի գորշ դամբան» բացատրութիւնները:

26. ՀԵՌԱԽՈՐ ՔՈՒՐԻԿԸ

1

Երբ պզտիկ Անանա ելաւ արտասանեց ամանորի չնորհաւորութեան ոտանաւորը, զոր մայրը իրեն պոց ընել տուած էր, ընտանիքին բոլոր անդամները զանիկա գորովով համբուրեցին: Ուրախութենէն և յուզումէն կարմրած, աղջիկը գնաց կարգով ձեռք պագնել:

Նուէրներուն ատենը եկած էր: Մեծ մայրիկը անոյշ ժպիտով մը օրհնեց իր թոռնիկը և անոր դաստակը անցուց սիրուն ոսկի ապարանջան մը: Հօրեղբայրը անոր

տուաւ արծաթահուս քսակ մը, ուր աղջկան մասը դրամի կարծրութիւն չօշափեց։ Հայրիկը ընծայեց ոսկեզօծ խաչուր գիրք մը, իսկ մայրը՝ հարսի պէս հագուած պուպրիկ մը, անկողինով միասին։

Պուպրիկը տեսած ատեն՝ Աննա ցատկռտել սկսաւ։ Այդչափ մեծ, այդչափ չքեղ, այդչափ գեղեցիկ պուպրիկ դեռ չէր ունեցած։ Եւ իրը թէ պզտիկ քոյր մը ըլլար անիկա, գրկեց պապաւ վայն։

2

Բաւական ուշ էր արդէն, երբ Աննա ամենուն պէս իր անկեակը ելաւ պառկելու։ Ստացած բոլոր նուէրները անկողինին վրայ չարեց. միտքը դրաւ, որ հետեւեալ առտու գրքին պատկերները աչքէ անցընէ, պառկելէ առաջ ուզից իր պուպրիկը հանպչեցնել։ Մէկիկ մէկիկ, զգոյշ չարժումներով հանեց անոր ազուոր զգեստները և ճակատէն անգամ մը համբուրելէ ետք, իրեն յատուկ մահճին մէջ երկնցուց զայն։ Ու երբ կը պատրաստուէր մեռաքսէ փոքրիկ վերմակը անոր վրայ քաշել, մէկէն խնդդուկ լացի ձայն մը լսեց։ Զայնը քովի անկեակէն կու գար, ուր կը պառկէր խալըճլոցի ապաուհին՝ Մարիամը։

Սպասուհին անույշ լեզու կվեն մըն էր, որ շատ անգամ զուարճացուցած էր Աննան՝ իր պլուզին հնքխաթնելովը. անոր տխուր երգելը յաճախ խոր յուզում պատճառած էվեն վոքրիկ աղջկան: Աննա անոր հանդէպ կը տածէր ազնիւ տղոց յատուկ այն ինքնաբուխ խանդաղատանքը, զոր անունք կը զգան մլչտ դժբախտ էակներու համար: Այդ խանդաղատանքը աւելի աճած էր, երբ լսացած էր, թէ Մարիամ իրեն պէս աղուոր ու կայտառ վոքրիկ աղջիկ մը ունէր երկրը, տարիներէ ի վեր մօրմէն հեռու, բարեկամներու խնամքին յանձնուած:

Սպասուհին յաճախ անոր վրայ խօսեր էր իրեն արցունքոտ աչքերով և ըսեր էր, թէ կ'ուզէր քիչ մը ըսատակ մէկդի դնել ու երթալ տեր ըլլալ իր զաւկին: Աննա բնազդական զգոյշով մը անոր վրայ խորհեր էր, այդ հեռաւոր, անծանօթ, լքուած քուրիկի՛ն, և իրեն այնպէս թուեր էր, թէ պիտի սրտանց սիրէր զայն, եթէ իր մօտն ըլլար:

3

Լայնն ձայնը վնքը խուովեց: Պուպրիկը ձգեց, գուբա եկաւ կամաց մը ու գնաց գարկաւ քովի սենեակին դուռը: Մարիամ սեմին վրայ երեւցաւ զարմացած, հագիւ ժամանակ ունենալով աչքերը սրբելու:

— Ինչո՞ւ կու լաս, տատա՛,— հարցուց Աննա:

Մարիամ գրկեց պզտիկը և երեսը անոր երեսին կոթնցուց:

— Մ՞խ, զաւա՛կս...

Մօր մը չեչտը կար իր ձայնին մէջ:

— Աղջիկս մնաք եկաւ: Կաղանդ պիշերով հիմա ի՞նչ կ'ընէ արդեօք...:

Աննայի սիրտը եղաւ: Աչքերն առջեւ պատկերա-

ցաւ պղտիկ քուրիկը, հեռուն՝ խեղճուկ հիւղի մը մէջ մխա–մխնակ նստած, ու իր երջանկութիւնը ծանը եկաւ իրեն։

— Եկո՛ւր, — ըսաւ անոր ձեռքէն բռնելով և իր սենեակը քաշեց տարաւ զայն։

Իր արծաթահիւս քսակին ամբողջ ստակը անոր տուաւ։

— Այս դրամով պուպրիկներ առ, — ըսաւ, — և աղջկանդ ղրկէ։ Իմս կու տայի, բայց ա՛լ բարեկամ ենք. չեմ կրնար բաժնուիլ։

Ու ցած ձայնով.

— Հայրիկիս բան չըսե՛ս։

Մարիամ օրհնեց զայն և մխիթարուած՝ քաշուեցաւ իր սենեակը։

Աննա անգամ մըն ալ համբուրեց իր պուպրիկը և անկողին մտաւ, յուզուած՝ բայց գոհունակ սրտով։

Գիշերը, երազին մէջ, խարտեաշ մազերով աղուոր աղջիկ մը տեսաւ, որ քաղցրօրէն կը ժպտէր իրեն։

ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ

ԱՌԱՁ.— Դրացիիդ համար դուն մեկ ուզէ, որ
Ասծուած ճեզի երկուք տայ։

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ամանոր.— Նոր տարի։
Դասեակ.— Ձեռքին ու բազուկին մէջտեղի մասը։
Արծաթահիւս.— Արծաթով հիւսուած։
Մահիճ.— Անկողին։
Ինքնաբուխ.— Ինք իրմէ, ուրէն բխած։
Խանդաղատանք.— Գորով, գուրգուրանք, սէր։
Սթակ.— Դրամ։
Խուսիլ.— Ցուզել։

Տաւտ.— Թուրքերէն բառ. կը նշանակէ փոխրիկներու սպասուհի:

Խառնիճ.— Մութ դեղին, դեղձագոյն:

Ստեփան Զօպանեան.— Ժամանակակից գրագէտ, բանաստեղծ եւ ինքնադաս: Ծնած է Պոլիս. 1872ին: Հրատարակած է «Ծաղիկ» եւ «Անահիտ» գրական պարբերաթերթերը: Գրած է բազմաթիւ գիրեր, ինչպէս «Հայ էջեր», «Տղու հոգիներ», «Դէմքեր», «Թուղթի փառք», «Բերքուածներ» եւն.: Գրած է նաեւ Քրանսերէն շարք մը գործեր, հայ պատմութիւնը եւ գրականութիւնը ծանօթացնելու համար օտարներուն:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Ի՞նչ նուէրներ ստացաւ Անգա. ի՞նչ առթիւ: — Ո՞րը աւելի ուրախացուց զինք:— Դուք ի՞նչ տեսակ նուէրներ պիտի նախընտրէիք:— Ցանկարծ ի՞նչ լսեց Անգա հովի սենեակէն — Ի՞նչ զգաց:— Ուզիչ կը գտնէ՞ք սպասուհիին վիճակը. ի՞նչ կէտի մէջ:— Ի՞նչ խօսակցութիւն տեղի ունեցաւ սպասուհիին եւ Անգայի միջեւ:— Ի՞նչ եղաւ այդ խօսակցութեան արդիւնքը:— Ի՞նչ զգացումներ արտայայտուած են այս գրուածքին մէջ:

ԲԵՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հինգ տեսակ դերանուն կայ· անձնական, ցուցական, սացական, յարաբերական, անորոշ:

Անձնական կը կոչուին այն դերանունները, որոնք անձի մը անունին տեղ կը դնուին. օրինակ՝ *ես* մեծ եմ, *դուն* փոքր ես, *ան* ծոյլ է· *ես*, *դուն*, *ան* անձնական դերանուն են: Անձնական դերանուն են նաեւ *ինք*, *մենք*, *դուք*, *իրենք*, *անոնք*:

Ձեր այսօրուան դասին մէջ գոյց տուէք անձնական դերանուններ:

27 · ՌԵԲԵԿԱՆ

1

Որբանոցին մէջ ճանչցայ վինք։ Խելք, ոգւոյմելի, ամէնքէն լքուած աղջիկ մըն էր, հալիւ տասը–տասնըմէկ տարեկան։ Մելամաղձոտ ժպիտ մը կը խաղար աւտն–աւտն իր մէկ հատիկ աչքին մէջ. միւս աչքը կորսընցուցած էր եղերական դիպուածի մը հետեւանքով։

Իր ձեւերը, քալելու, չարժելու, խաղալու և խօսելու իր կերպերը զուրկ էին շնորհէ ու վաւիլութենէ։ Ձայնին մէջ տառապանք կար, նայուածքին մէջ՝ տըրտմութիւն։ Իր կարճ մազերը, երկար աւտն անխնամ ձգուած, դեռահաս ճգնաւորուհիի մը երեւոյթը կու տային իրեն։

Լայն աղեղի ձեւ մը ունէին իր ոտքերը, որոնց վըրայ կը հանգչէր վտիտ ու տխուղծ մարմինը, չոր ու ազգուն ծառի մը պէս։ Որբանոցին մէջ ո՛չ ոք կը հետաքրքրուէր իրմով։ Գրեթէ անպէտ առարկայի մը տեղ դրած էին վինք։

2

Ջեմ գիտեր ի՛նչ հով էր փչեր յանկարծ գլխուն, օրին մէկը եկաւ գտաւ վիս, տաթօրինակ խնդրանք մը ներկայացնելու համար ինծի։

— Պարո՛ն, — չչնջեց իր սովորական ժպիտովը, — ինծի «եղբայր» կ՚ըլլա՞ք. հոս ամէն աղջիկ իր եղբայրը ունի, ես չունի՛մ...։

Իրեն պէս դժբախտ աղջիկ մը երջանկացնելու համար, իր վաւիաքը կատարեցի. իր «եղբայր»ը եղայ։

Ասիկա մէկէն բարձրացուց իր արժէքը ամբողջ որբանոցին մէջ. «Պարոնին քոյրն է», կ'ըսէին մեծ ու փոքր աղջիկները, իրարու ցոյց տալով զայն։

Ամէնքն ալ քիչ քիչ մօտեցան իրեն, ախան խօսիլ հետը, բանի տեղ դնել ընդ։ Իր ժպիտը տհաճութիւն չէր պատճառեր այլեւս։ Մազերուն անխնամ հիւսուածքը աչքի չէր զարներ գրեթէ։ Տխուղծ մարմինը, հագուստին թափթփածութիւնը, ծուռ ու մուռ նայուածքը խնդութիւ չէին պատճառեր. ոտքերուն աղեղնաձեւ կորութիւնը ծիծաղելի չէր թուեր ա՛լ։

Ամէն առտու, փութկոտ հոգածութեամբ մը, զոր չէի վնտռեր և որուն չէի սպասեր, Ռեբեկան կու գար օրպհաութիւնս հարցնել և գիշեր բարի չըսած պառկեցու չէր երթար իրիկուննները։ Թերեւս կը կարծէր, թէ մեծ գրկանք մը ըրած կ'ըլլար ինձի, եթէ այս ձեւակերպութիւննները չկատարէր կամ եթէ թերանար իր մաղթանքներուն մէջ։

Պէտք եղաւ երկար սպասել՝ հասկնալու համար, թէ իրապէս ի՛նչ անձնուէր հոգի մը պահուած էր այս փոքրիկ, տգեղ, կէս հաշմանդամ աղջկան մէջ։

3

Դեկտեմբերի վերջերը, սաստիկ ցուրտ ու ձիւնոտ օր մը, անակնկալ կերպով նոր որբուհիներ բերուեցան որբանոց։ Ո՛չ մահճակալ կար անոնց համար, ո՛չ անկողին և ո՛չ իսկ պարզ ծածկոյթ մը։ Ես սակայն պէտք էր ճար մը խորհիլ։

— Ո՞վ կ'ուզէ իր ունեցածը կիսել այս նորեկներուն հետ,— հարցուցի ես, խօսքս ուղղելով բոլորին։

Ո՛չ ոք չարժեցաւ տեղէն։ Դժուարին պահ մըն էր ասիկա ինձի համար։

Յանկարծ, սրահին հեռաւոր անկիւնէն, իր ծուռիկ

ոտքերուն վրայ երերտկալով, դէպի իմ կողմս յառաջացաւ Ռեբեկան, իր վոխտ ու ցուրտէն դողացող ձեռքերուն մէջ սեղմած էր երեք ծածկոյթները, որոնք իրեն համար թէ՛ մահճակալ էին, թէ՛ անկողին, թէ՛ վերմակ։

— Առէ՛ք այս երկուքը, պարո՛ն, մէկը բաւական է լինձի,— ըսաւ ու երեսս նայեցաւ իր աւելցուածայլին ժպիտով։

Շուարած էի, բայց ուրախ՝ ասանկ անձնուէր «քոյր» մը ունենալուս համար։

Խե՛ղճը... փաթթուեցաւ իրեն մնացած մէկ հատիկ ծածկոյթին մէջ ու գնաց երկննալ պաղ տախտակամածին վրայ։

4

Դեկտեմբերի այդ ցուրտ ու ձիւնոտ գիշերէն չաբաթ մը ետք, Ռեբեկան կողատապէ բռնուեցաւ։ Ջորս օր միայն տեւեց հիւանդութիւնը. հինգերորդ օրը միւռած գտանք զինք իր խոտէ անկողնին մէջ, զոր կերպով մը կրցեր էինք ճարել իրեն համար։

Կաղանդ օրով տարինք թաղեցինք իր հիւծած, վոխտ մարմինը, որ չորս օրուան մէջ բոլորովին կըմախք էր դարձեր։

Հիմա իմ յիշողութեանս մէջ կենդանի է անիկա իր յոգնաբեկ ու տառապած կերպարանքով, իր տխուր, մելամաղձոտ ժպիտով, իր երերուն քալուածքով, մազերուն ու հագուստին անխնամ յարդարանքովը և անձնուէր, պայծառ հոգիով։

Ռեբեկան այդ պայծառ հոգիով բաժնուեցաւ մեզմէ...։

Բ. ԹՈՇԵԱՆ

ԱՌԱՋ.— Գնա մեռիր, եկուր սիրեմ:

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մխլամաղձոտ.— Տխուր:
Ողբերգական.— Ողբերգական:
Դեռահաս.— Դեռատի, փոքր տարիք ունեցող:
Զազուկ.— Զարցած, ցամքած:
Ցից.— Նիհար:
Ցխնդծ.— Ճղճիմ, նիհար, վատուժ:
Տհաճութիւն.— Դժգոհութիւն, դժկամակութիւն:
Համամանգամ.— Մարմնին մէկ անդամը աւրուած, կոտրած, կամ գործածութենէ դադրած:
Ուռնդուռածային.— Խորհրդաւոր, հանելուկի նմանող, դրժուար հասկցուող:
Տողատապ.— Կողերու ցաւ, ծանր հիւանդութիւն մը:
Հիւծած.— Հալած-մաշած:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Ո՞վ էր Ռեբեկան:— Ֆիզիքական ի՞նչ թերութիւններ ունէր:— Օր մը ի՞նչ խնդրանք ներկայացուց իր պարոնին:— Պարոնը ընդունե՞ց անոր խնդրանքը. ի՛նչ մտածումով:— Ինչո՞ւ Ռեբեկայի ընկերուհիները սկսան մօտենալ իրեն ու խօսիլ հետը:— Առաջ ինչո՞ւ չէին հետաքրքրուեր իրմով:— Դեկտեմբերի վերջերը ի՞նչ պատահեցաւ:— Ինչո՞ւ որբուհիները չուզեցին օգնել իրենց նորեկ ընկերուհիներուն:— Ռեբեկա ի՞նչ վերաբերում ունեցաւ անոնց հանդէպ:— Ի՞նչ եղաւ հետեւանքը:— Ի՛նչ զգացում կ'արթնցնէ ձեր մէջ Ռեբեկան:

28. ԵՐԳ

Քո՛յր, մօտեցիր կըրակին,
Ծրխէ՛ տերեւն այս բուրեան,
Չի ամեն բան ինձ կրկին
Կը դարձընէ հոտն արեան:

Քո՛յր, մօտեցիր դարակին
Ու բե՛ր հեղուկը ինձանեաց,
Չի ամէն բան ինձ կրկին
Կը դարձընէ համն արեան:

Քո՛յր, մօտեցիր ճրագին,
Մարէ՛ զայն, թո՛ղ լուսընկան,
Չի ամէն բան ինձ կրկին
Կը դարձընէ գոյնն արեան:

Քո՛յր, մօտեցիր ճրւագին,
Երգէ՛ դաշտերն ու ցոլեան,
Չի ամէն բան ինձ կրկին
Կը դարձընէ ձայնն արեան:

Քո՛յր, մօտեցուր իմ ձեռքին,
Աստուածաբոցն հըրացան,
Չի ամէն բան ինձ կրկին
Կը յիշեցնէ վրէ՛ժն արեան...:

ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑ

ՎԱՂԱՄՏՈՒԿ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐ.— Մեր բանաստեղծներէն ոմանք մեռած են թոխախտէ, երիտասարդ տարիքի մէջ: Այդ բանաստեղծներն են Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան, Պետրոս Դուրեան, Միսաք Մեծարենց, Վահան Տէրեան, Մատթէոս Զարիֆեան, Չերաճոյշ Արշակեան եւլն.:

Վերի ոտանաւորը Մեծարենցի վերջին գրուքիւնն է: Չկրնալով ինք գրի առնել զայն, մահէն իչ առաջ անկողնին մէջ ուրիշին թելադրած եւ գրել տուած է:

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ծուրեան.— Հոսուէս:

Հինգ հինձանեան.— Փոխաբերաբար կը նշանակէ օղի կամ գինի:

Նուագ.— Երգ. հոս գործածուած է նուագարանի իմաստով:

Միսաք Մեծարենց.— Բանաստեղծ: Բուն անունն է Միսաք Մեծաճուրեան: Ծնած է Բիւնկեան գիւղը, 1886ին, մեռած է 1908ին, Պոլիս: Դպրոցական եղած ատենէն սկսած է ոտանաւորներ գրել: Իր ներքուածները հրատարակուած են երկու առանձին հատորներով՝ «Ծիածան» եւ «Նոր ցաղեր»:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Այս ոտանաւորը ի՞նչ պայմաններու մէջ գրուած է:— Ինչէ՞ն մեռած է անոր հեղինակը:— Ինչո՞ւ ամէն բան արիւն կը յիշեցնէ իրեն:— Վերջին «տուն»ին մէջ ի՞նչ կը խնդրէ հոգւէն:— Ինչո՞ւ վրէժի խօսքեր կ'ըսէ վերջին հատեակին մէջ:— Մեր բանաստեղծներէն ուրիշ ո՞վ ոտանաւոր մը գրած է մահամերձ վիճակի մէջ:— Կրնա՞ք ըսել, թէ ինչո՞ւ գինիի կամ օղիի իմաստով գործածուած է «հինձանեան հեղուկ» բացատրութիւնը:

29. ՄԱՅՐ ԱՐԱՔՄԸ

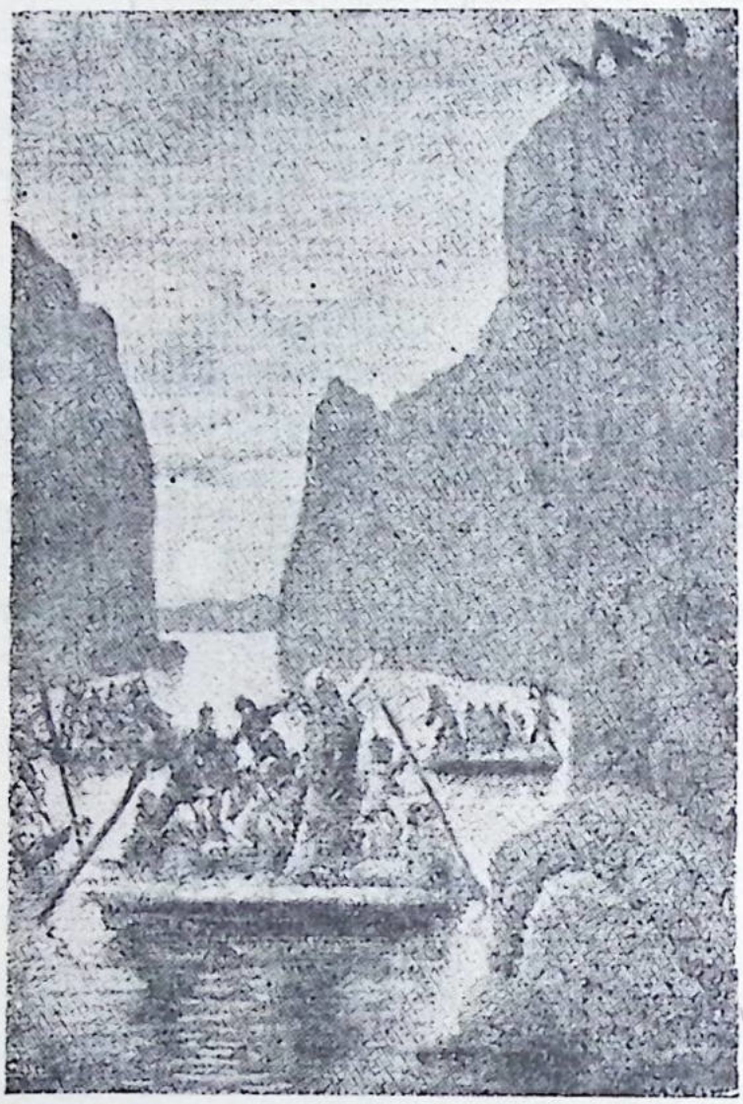
1

Էջմիածնէն վերադարձիս՝ տեսայ, որ Արագքսը սրբեր տարեր էր ժամանակաւոր շարժական կամուրջը: Գետափի Ալիջան գիւղի վարժ լուղորդները գործի վրայ էին իրենց լաստերով:

Երեք հոգի էինք, — մեր գիւղացի Եփրեմ անուն տղայ մը, մօրուքը նեղկած ու փոսը լինկած աչքերով տարիքոտ թուրք մը և ես: Երեքս ալ պիտի անցնէինք գիմացի ափը:

Լաստը ամուր մը ցամաքին կապած, ալիջանցի ջղուտ ծերուն մը և հուժկու երիտասարդ մը, հայր ու որդի, կը համոզէին մեզ.

— Վտանգ չկայ, մի՛ վախնաք։

— Մեզմէ առաջ ուրիշներ տարա՞ծ էք, — հարցուցի նոսր։

— Շա՜տ... հապա առաւօտէն մինչեւ իրիկուն ճա՞նճ կը քշենք հոս, — կատակեց ծերունին։

Իբրաքանչիւրս վճարելնք փոխադրութեան վարձքը և նետուեցանք լաստին վրայ։ Թուրքը մնաց չուարած ու վարանոտ։ Եփրեմ, անոր վարանումը տեսնելով, բունեց օճիքէն ու պոռաց երեսն ի վեր.

— Բոլ կեանքդ մերկնէն աւելի՞ թանկագին է։ Եթէ մենք մեռանք, դո՛ն ալ մեռիր մեզի հետ։

2

Կարգով չարուեցանք լաստին վրայ, մէկ ձեռքով պիրալ բռնած, մեւսով պինդ կառչած պարաններուն։ Լուղորդները, հայր ու որդի, երեսնին խաչակնքեցին և չկայնօրէն սկսան չարժել իրենց հաստ ու երկար ձողերը։ Դող մը անցաւ ամբողջ մարմնէս։ Դիմացի ափը չէ, որ կ'երթայինք, այլ հոսանքն ի վար։

— Եթէ բան մը պատահի, առաջ այս թուրքը պիտի նետեմ ջուրը, — ըսաւ Եփրեմ ու ժպտեցաւ խորհրդաւոր կերպով։

— Պարաններդ ամուր բռնեցէք, ուժով կեցէք, — լսուեցաւ նորէն ծերունի լուղորդին ձայնը։

Դիւրին էր ըսել՝ «ուժով կեցէք»։ Արդէն ամէնքս ալ թրջուած էինք, խխտած։ Ալիքները կատաղօրէն կը զարնուէին լաստին, երբեմն անցնելով մեր գլուխներուն վրայէն։

— Եա՛ Ալլահ,— կը մրմնջէր թուրքը դեպ-դեղին կտրած։

Յանկարծ ուժգին հով մը բարձրացաւ։ Փրփրադէզ ալիքները, կարծես խօսք մէկ ըրած, մեր վրայ խուժեցին։ Լաստը նետուեցաւ ետ՝ դէպի այն ափը, ուրկէ մեկնած էինք. ապա լինկաւ հոսանքին մէջ ու արագօրէն քշուեցաւ վար, քանի մը անգամ լինք իր վրայ դառնալով։ Մեր վիճակը զարհուրելի էր։

— Եա՛ Ալլահ... Եա՛ Ալի, — կը կրկնէր թուրքը աղաւաղահար։

Լսուեցաւ ահաւոր ոռոտ մը. հեռուէն ամբողջ բլուր մը կու գար մեր վրայ, հողի ահագին զանգուած մը՝ վրայի ծառերով, տուներով ու կանաչեղէններով միասին։ Այլեւս փրկութեան յոյս չկար գրեթէ։

3

Երեքս ալ մէկ մարդու պէս իրարու սեղմուած՝ վերաններուն փարեցանք։

Հողի զանգուածը, հսկայ վիշապի մը պէս, կը շարունակէր դէպի մեր կողմը յառաջանալ։ Անխուսափելի մահ կը սպառնար մեզի։ Վայրկեան մը եւս, և արդէն ամէն ինչ վերջացած էր։ Ջուրերուն նայիլ անգամ չէինք համարձակեր։

Ու երբ ամէնքս կը սպասէինք մեր վախճանին, կատարուեցաւ հրաշքը։ Մերուն լուղորդը իր ամբողջ թափով ձեռքի հաստ ձողը դէմ տուաւ ահագին հողակոյտին, և մեր լաստը նետուեցաւ հակառակ ափը։ Փրկուած էինք։

Մերուն լուղորդը մեղմիկ կը ժպտէր։

ԱՒ. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ԱՌԱՋ.— Մեր եզն է, որ ճիտակ ակօս կը բանայ։

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պինդ.— Ամուր։
Պարաճ.— Հաստ չուան։
Խխում դարձած.— Խիտ թրջուած։
Փրփրադէզ.— Փրփուրներով լեցուած, փրփրալից։
Խուժել.— Յարձակիլ, վրան իյնալ։
Որոտ.— Թնդիւն։
Փարիլ.— Փաթթուիլ, պլլուիլ։
Թափ.— Ուժգնութիւն, սաստկութիւն։

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Ի՞նչ տեսակ գետ է Արաքսը։— Ո՞ր երկիրներու սահմաններուն վրայ կը տարածուի եւ ո՞ւր կը թափի։— Այս գրուածքին հեղինակը ուրկէ՞ կը վերադառնար եւ ո՞ւր կ'ուզէր երթալ։— Ի՞նչ պատահեցաւ նամբան։— Երեք ընկերներէն ո՞րը ա-

ւելի շատ կը վախնար եւ ինչո՛ւ:— Ի՞նչպէս ազատեցաւ. որո՞ւ կը պարտին իրենց փրկութիւնը:— Գեղի վրայ ճամբորդութի՞ւնը աւելի վտանգաւոր է քէ ծովու վրայ կամ օդին մէջ:— Փոխադրութեան ի՞նչ միջոցներ կան հիմա:— Ո՞վ է շոգենաւի գիւտը ընողը. շոգեկառքի՞ գիւտը ընողը:

ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Ձեր այսօրուան շարադրութեան նիւթը պիտի ըլլայ «Պտոյտ մը»: Պիտի նկարագրէք ձեր կատարած մէկ պտոյտը. պիտի ըսէք, թէ հաճելի անցա՞ւ ան. ինչո՞ւ: Կը սիրէ՞ք պտոյտներ ընելը. ի՞նչ ճշ պտոյտի օգուտները:

30. «ՁԵՐՄԱՁԱՓԸ»

1

Երբեմն, երբ կը մտածեմ իմ դպրոցական օրերուս մասին, կը յիշեմ մեր դպրոցի խոհարար պարոն Կապրաւեսը, այն փոքրահասակ ու վտիտ ծերուկին, որ անպակաս ազդեցութիւն ունէր մեր ուսումնարանին մէջ:

«Ձերմաչափ» կ'անուանէինք զինքը, որովհետեւ իր ուսերուն նայելով մենք յստակ կերպով կ'որոշէինք տարուան չորս եղանակները: Երբ աշունը գար, ծառերը սկսէին մերկանալ և մշուշը ծածկէր Ալարատի գագաթը, պարոն Կապրաւեսի ուսերը աստիճանաբար վեր կ'ելլէին, իսկ մինչեւ ձմեռնամուտ՝ կը հասնէին ականջներուն մօտ: Ձմրան, Ալարատեան դաշտի այն խիստ ձմեռը, որ եղեամը կը սառեցնէ մարդոց պեխերուն ու յօնքերուն վրայ, պարոն Կապրաւեսի ուսերը այնքան կը բարձրանային, որ իր փոքրիկ գլուխը կը թաղուէր անոնց մէջ: Սակայն գարունը բացուելուն պէս, անոր ուսերը հետզ-

հետէ կ'իջնէին նորէն և մինչև ամառ կը ստանային իրենց կանոնաւոր դիրքը։

Ահա այս պատճառով «ջերմաչափ» կը կոչէինք զայն։ Բայց, ի հարկէ, մեզմէ ո՛չ ոք կը համարձակէր այդ անունով կանչել զինքը։

2

Պարոն Կարապետ արագախօս և արագաշարժ ձիւրունի մըն էր, կարճ հասակով ու երկար ձեռքերով։ Ան չարունակ կը խօսէր գպրոցի կարգ ու կանոնի մասին, և այնքան չատ կը կրկնէր այս երկու բառերը, որ աշակերտները սկսան նաեւ «կարգ ու կանոն» կոչել զինք։ Երբ կը տեսնէր, որ աշակերտ մը անկարգութիւն կ'ընէ, կ'երբէ կամ կը վազվզէ, մատը շարժելով կը պոռար.

— Կարգ ու կանո՛վ, կը հասկնա՞ս... այստեղ դպրոց է։

Երբ պէտք ըլլար տեսուչին տունը երթալ, հետը կ'առնէր իր բլդոտ կատուն և ճամբան կը պատուիրէր անոր.

— Կարգ ու կանոնով եղիր, անպիտա՛ն, կարգ ու կանոնով։ Որո՞ւն տունը կ'երթաս, պետո՞ւ...։

Իրրեւ գպրոցին խոհարարը, պարոն Կարապետ այնքան քիչ կերակուր կը ղրկէր սեղանատուն, որ, ինչպէս կ'ըսեն, անօթի կը նստէինք՝ սուաց կ'ելլէինք սեղանէն։ Երբ տեսուչը բացատրութիւն պահանջէր իրմէ այս մասին, ան՝ ձեռքերը կախած՝ կ'ուզէր հասկցնել, թէ դպրոցին մէջ պէտք է կարգ ու կանոն պահել։

— Կարգ ու կանոնը լաւ բան է, պարո՛ն տեսուչ, — խորհուրդ կու տար ան։ Եթէ աշակերտներուն չատ կերակուր տանք, մեզ մոլիկ չեն ըներ. փորձով գիտեմ։

3

Պարոն կարապետ յաճախ կը կատարէր նաեւ հըսկիչի պաշտօն։ Ո՛չ միայն աշակերտներուն վրայ կը հակէր բակին մէջ, այլեւ լրիկուններըը կը չրջէր գիշերօթիկներու ննջարանին լուսամուտներուն տակ, տեսնելու թէ ո՛վ ինչով է զբաղած։ Երբեմն ալ կը մտնէր ննջարանէն ներս, ուզելով ստուգել, թէ քնացա՞ծ ենք; «կարգ ու կանոն»ո՞վ ենք։

— Քնացէ՛ք, տղաք,— կ՚ըսէր, եթէ արթուն տեսնէր մեզ։

Իսկ եթէ լոյսը մարած չըլլայինք, գլուխը կ՚օրօրէր ու կը մրմռար քթին տակէն.

— Ինչո՞ւ լոյսը չէք մարած. աս ի՞նչ կարգ ու կանոն է։

Մենք բոլորս կ՚ատէինք զայն, բայց բերաննիս չէինք կրնար բանալ. միայն խոհանոցի մրոտած պատերուն վրայ կը գրէինք հաստ կաւիճով. «Ջափ–չափ–չափ–Ջերմաչափ»։

Մեր այս արարքը անպատիժ չէր մնար. նախ մեր կերակուրները կը պակսեցնէր, յետոյ կը գանգատէր տեսուչին և կը սաստկացնէր գիշերային հսկողութիւնը։

Օր մըն ալ, չեմ գիտեր ի՛նչպէս եղաւ, պարոն Կարապետը արձակուեցաւ իր պաշտօնէն։ Ու երբ կատուն գրկած և արցունքը աչքերուն՝ անցաւ դպրոցի բակէն, աշակերտներէն ոչ ոք մեղքցաւ վրան։

— Կ՚երթամ, — կ՚ըսէր ան ետին դառնալով, — կ՚երթամ ուրիշ տեղ խոհարար կ՚ըլլամ, բայց կը վախնամ, որ կարգ ու՝կանոնը խախտի այս դպրոցին մէջ...։

Ու գնաց՝ վոքրիկ գլուխը ուսերուն մէջ խրած։

ՍՏ. ՋՕՐԵԱՆ

ԱՌԱՋ.— Թէ որ եղունգ ունիս, հու գլուխդ ճերէ:

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ուսումնարան.— Ուսում առնելու տեղ, դպրոց:
Ընեամ.— Սառած մէգ կամ ցուրբ ցօղ:
Լուսամուտ.— Լոյս մտնելու տեղ, պատուհան:
Խրիլ.— Ընկղմիլ, թաղուիլ:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Ո՞վ էր «ջերմաչափ»ը. ի՞նչ տեսակ մէկն էր ան:— Ինչո՞ւ այդ անունը տուած էին իրեն:— Ուրիշ ի՞նչ անունով կը կոչէին զայն. ինչո՞ւ:— Ի՞նչ պատճառներ կը կատարէր պարոն Կարապետ:— Աշակերտները կը սիրէի՞ն զինքը:— Ի՞նչ թերութիւններ կը գտնէին իր վրայ:— Ինչո՞ւ հանուեցաւ իր պատճառէն:— Արդար կը գտնէ՞ք իրեն տրուած պատիժը:

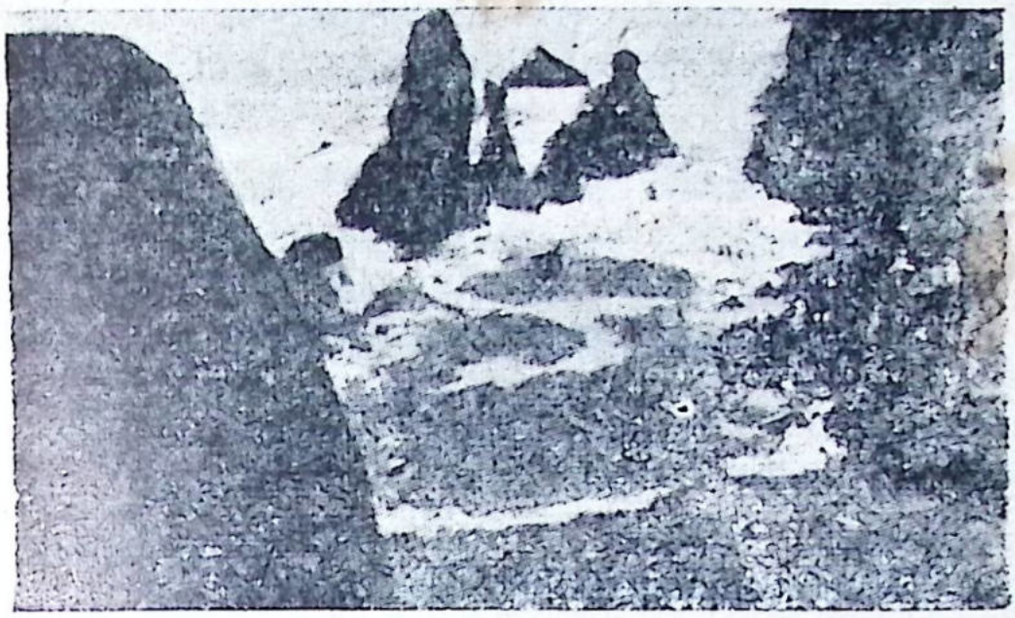
ՔԵՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ցուցական դերանուններ կը ծառայեն ցոյց տալու այն անձերը եւ իրերը, որոնց տեղը դրուած են, օրինակ՝ *ասիկա* իմ գիրս է, *այդ* ի՞նչ է:

Ցուցական դերանուններն են *այս, ասիկա, այդ, ատիկա, այն, անիկա, ասոնք, ատոնք, անոնք:*

Ստացական կը կոչուին այն դերանունները, որոնք բանի մը որուն ըլլալը կը ցուցնեն եւ առանձին կը գործածուին: Ստացական դերանուններ կը կազմուին ստացական ածականներուն վրայ աւելցնելով ս, դ, ն, կամ ը դիմորոշ յօդերը եւ հետեւեալներն են. *իմս, քուկդ, իրը* կամ *իրենը, մերը, ձերը, իրենցը:*

Ցոյց տուէք ձեր այսօրուան դասին մէջ ցուցական եւ ստացական դերանուններ, եթէ կան:

31. ԵՐԿԻ՛Ր ԻՄ

Թողած երկիրն իմ հայրենի,
Անտառ անցայ Արաբ ու Հինդ.
Տեսայ մարդիկ չորս գլխանի,
Տեսայ հազար աղետ ու խինդ:
Հասայ մինչեւ Չինուստանին,
Հասայ մինչեւ ծովը Ճերմակ.
Տեսայ երկրի ծայրը վերջին,
Եւ դրախտի դուռը կրակ:

Հազար անգամ ցաթեց արեւ,
Եւ մայր մթաւ հազար անգամ.
Տեսայ ծառեր հրաւեռեւ,
Տեսայ ակունքն արեգական,

Եւ փերիներ ճերմուկ ու սեւ,
Աչերը՝ բոց, իրենք՝ խաւար:
Եւ փերիներ տեսայ թեթեւ,
Փրփուրի պես ճերմակ ու վառ:

Բոլորը ծո՜ւխ, բոլորն աւա՜զ,
Բոլորն աւա՜ր ջուրին, հովուն.
Չըկայ հեզմէ գերիչ երազ,
Քու անուշէդ անոյշ անուն...»

ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԼԵՆ

ԳՐԱԿԱՆ ՍՏՈՒԵՐ. — Գրականութեան մէջ մտակուած գլխաւոր սեռերն են վէպ, թատերգութիւն եւ բանաստեղծութիւն: Վէպ գրողները կը կոչուին վիպագիր կամ վիպասան, ինչպէս՝ Րաֆֆի, Շիրվանզադէ, Ա. Ահարոնեան, Ծերենց, Ս. Սմբատեանցլեան, Գր. Զօհրապ, Յ. Օշական եւն.:

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ա.ցան.— Առանց աճի, առանց վախի, աներկիւղ:
Ա.րաբ.— Հոս գործածուած է Արաբիա իմաստով:
Հինդ. — Հնդկաստան:
Խինդ.— Խնդութիւն, ուրախութիւն:
Չինումաչին.— Ժողովրդական բացատրութեամբ կը նշանակէ Չինաստան:
Հրաժեռ.— Կրակի գոյն տեր եւ ունեցող:
Ա.կունք.— Ակ, այն տեղը, ուրկէ ջուր կամ լոյս կը բխի:
Փերի.— Երեւակայական էակ:
Գերիչ.— Հրապուրիչ, դիւթիչ:
Վահան Տէրեան.— Բանաստեղծ: Ծնած է 1885ին եւ մեռած թոխախտէ 1920ին: Իր բանաստեղծութիւնները ամփոփուած են բանի մը հատորներու մէջ, ինչպէս «Մրճաղի անուրջներ» եւն.:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Հեղինակը ո՞ր երկիրները թափառեր է. ի՞նչ նպատակով:— Ինչե՞ր տեսեր է այդ երկիրներուն մէջ եւ ի՞նչ տպաւորութիւն ստացեր է անոնցմէ:— Որո՞ւ կ'ուղղէ իր խօսքը վերջին հատեակին մէջ:— Ի՞նչ գլխաւոր զգացում արտայայտուած է այս ոտանաւորին մէջ:

32. ԹՈՐՈՍ ԿԸ ՅԱՂԹԷ ՅՈՅՆԵՐՈՒՆ

1

Թորոս լչլհանը, Ռուբէնի տոհմէն, կլլլկլոյ մեծ մասին տէր դառնալէ և երկիրը խաղաղեցնելէ ետք, յանկարծ լուր առաւ, թէ յունաց Անդրոնիկոս գօրավարը ահագին բանակով մը իր վրայ կու գայ: Ուստի՝ իր բոլոր պատրաստութիւնները տեսաւ. բերդերը ամրացուց, ընտանիքը ապահով վայր մը ղրկեց և գօրքերուն ամէնէն ընտիր մասը հետն առած՝ գնաց Մամեստիա և հոն սպասեց թշնամիին:

Անդրոնիկոս առանց դադարի առաջ կը քշէր բանակը: Անիկա ապահով էր իր յաղթութեան վրայ: Արհամարհանքով ետ դարձուց Թորոսի դեսպաններուը, որոնք գացեր էին այդպար խաղաղութեան պայմաններ առաջարկելու, աւելորդ արիւնահեղութեան մը առաջքը առնելու համար:

— Գացէք ըսէք ապստամբին,— գոռոզութեամբ յայտարարեր էր Անդրոնիկոս դեսպաններուն,— թէ այն շղթաները, որոնցմով իր հայրը կապեցինք, միասին բերած ենք, որպէս զի զինքն ալ կապենք անոնցմով:

Թորոս սաստիկ զայրացաւ, երբ լսեց յոյն գօրավարին այս խօսքերը, ապա իր գօրապետներուն դառնալով՝ ըսաւ անոնց.

— Լսեցի՛ք, իշխաննե՛ր։ Ես խաղաղութիւն առա-ջարկեցի, իսկ Անդրոնիկոս մերժեց։ Կատարե՛նք մեր պարտքը, ցոյց տանք թշնամիին, թէ մենք զաւակներն ենք մեր քաջ հայրերուն և թէ դիւրին չէ ամէն առն չղթայ անցընել Ռուբէնի թոռներուն վիզը։

2

Հայկական բանակը չարժեցաւ դէպի առաջ։ Թոդոս հրամայեց քանդել յունական բանակատեղիին պարիսպ-ները, թիկունքի կողմէն։ Հապա սկսած էր քանդումի

պործը, սակայն փոթորիկ մը փրթաւ յանկարծ. կայծակ, անձրեւ, կարկուտ իրարու կը յաջորդէին։ Յունական բանակը չփոթեր մնացեր էր։

Հայկական գունդերը, պարիսպին պատուած քէն կի-սաշրջան մը ընելով, յարձակեցան թշնամիին վրայ, որ անակնկալի եկաւ և խուճապահար սկսաւ փախչիլ։ Այլ-եւս կռիւ չէր տեղի ունեցածը, այլ համատարած ջարդ։

Հայկական հեծելազունդը անխնայ կը հալածէր թշնամին։

— Ջարկէ՛ք, տղաք, մի՛ խնայէք,— կը գոչէին հայ պինուորները ամէն կողմէ։

Յունական ահագին բանակէն անոնք միայն ազատեցան, որոնք կրցան լրենց նաւերը ապաստանիլ։ Մնացեալները կա՛մ ջարդուեցան և կամ գերի լինան։ Իսկ Անդրոնիկոս հազիւ ժամանակ գտած էր լինքզլինք նետելու ձիու մը վրայ և սրարշաւ փախչելու դէպի Տարսոն։

3

Այս փառաւոր յաղթանակէն վերջ, Թորոս իր առջև բերել տուաւ բարձրաստիճան գերիները և խօսքը անոնց ուղղելով՝ ըսաւ.

— Կը ցաւիմ, որ ձեր ապարապետը յաջողեր է փախչիլ. հոգ չէ, թերեւս օր մը նորէն կու գայ՝ կը տեսնուինք։ Իսկ դուք, որ մեծ իշխաններ էք և բերդերու ու պալատներու տէր, պէտք է փրկանք մը վճարէք, որպէս զի ազատ արձակենք ձեզ։ Բայց որովհետեւ ձեր արժէքը դժուար է գնահատել մեզի համար, ձեզի կը թողունք ըսել, թէ ի՛նչ կ՛արժէք։

Յոյն իշխանները զարմանքով իրարու երես նայեցան. խնդրեցին, որ Թորոս ի՛նք նշանակէ փրկագինը։

— Եթէ մեզի համար բան մը արժէնք,— ըսաւ Թորոս արհամարհանքով,— ազատ չէի թողուր ձեզ։ Տարէ՛ք այս իշխանները,— աւելցուց իրեններուն դառնալով,— ու թող իրենց արժէքին վրայ մտածեն. մենք բաւական զբաղումներ ունինք հիմա, և պէտք չէ ժամանակ կորսնցնել։

Ու լսելի ձայնով մը յարեց, երբ յոյն իշխանները դեռ քոլորովին դուրս չէին ելած վրանին դռնէն.

— Տարին չլրացած, պէտք է որ հոտամ մը խակ չմնայ Կիլիկիոյ մէջ։ Պատրաստուինք, եղբայրնե՛ր, Տարսոնի վրայ քալելու։

Ծերենց

ԱՌԱԾ.— Ամանդ ինչ բրլես,
Դգալդ աճ կու գայ։

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Տոհմ.— ցեղ, սերունդ։
Բերդ.— Ամրոց։
Թիկունք.— կռնակ, եռելի կողմը։
Կիսաշրջաճ.— կէս շրջան։
Խուճապահար.— խառն ի խուռն։
Համատարած.— Ամէն կողմ տարածուած, ընդհանուր։
Հեծելազունդ.— Ձիաւոր զինուորներ։
Սրաբաց.— Արագօրէն, շուտ վազելով։
Սպարապետ.— Ընդհանուր զօրապետ, բանակի ընդհ. հրամանատար։
Հոտոմ.— ցոյն։
Ծերենց.— Բուն անունն է տէր Ցովսէփ Շիւմանեան։ Ծնած է 1822ին եւ մեռած 1888ին։ Գրած է պատմական երեք մեծ վէպեր, «Թորոս Լեւոնի», «Թէոդորոս Ռշտունի», «երկունք Թ. դարու»։

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Ո՞վ էր Թորոս եւ ի՛նչ գործեր կատարեց Կիլիկիոյ մէջ։— Անդրոնիկոս զօրավարը ինչո՞ւ իր դէմ կռուելու կու գար։— Թորոսի դեսպանները ի՞նչ առաջարկելու գացեր էին անոր մօտ։— Անդրոնիկոս ի՞նչպէս ընդունեց Թորոսի դեսպանները եւ ի՞նչ ըսաւ անոնց։— Ի՞նչպէս սկսաւ կռիւը եւ ո՞ր կողմը յաղթական ելաւ։— Ի՞նչ վերաբերում ունեցաւ Թորոս գերիներուն հանդէպ։— Ո՞վ է Կիլիկիոյ հայ թագաւորութեան հիմնադիրը։— Ի՞նչպէս կործանեցաւ այդ թագաւորութիւնը։— Ո՞վ եղաւ Կիլիկիոյ վերջին թագաւորը։

33. ՊԷՏՔ Է ՈՋՆՋՍՑՆԵԼ ՄՈՒԿԵՐԸ

1

Կարգ մը ծանր ու մահացու հիւանդութիւններ կը փոխանցուին մեզի կենդանիներուն միջոցով։ Այսպէս՝ մժեղները կը փոխանցեն ճահճատենդն ու դեղին ջերմը, ոջիլը կը փոխանցէ ժանտատենդը, լուն՝ ժանտախտը ևն.։

Այս հիւանդութիւններուն դէմ պաշտպանուելու լաւագոյն միջոցն է, ամէն բանէ առաջ, ոչնչացնել անոնց մանրէները փոխադրող կենդանիները կամ միջատները։ Այդ կենդանիներուն մէջ ամենէն վտանգաւորներէն մէկն է մուկը, որ մեծ վնասներ կը պատճառէ նաև տուներու, մանաւանդ դաշտերու և արտերու մէջ։

Մուկը ժանտախտի մանրէները կը փոխանցէ ո՛չ թէ ուղղակի, այլ լուերու միջոցով, որոնք իր մորթին վրայ կը բնակին։ Այս տեսակէտով՝ սատկած մուկ մը նոյնքան վտանգաւոր է, որքան ողջ մուկը. ահա թէ ինչո՛ւ անհրաժեշտ է ոչնչացնել նոյնիսկ սատկած մուկերը։ Որքան ատեն որ մուկը ողջ է, լուերը կը մնան անոր մազերուն մէջ, երբեմն տաք պատսպարան մը. իսկ երբ սատկելէն վերջ մարմինը կը սկսի պաղիլ, կը մեկնին՝ ուրիշ տաք բնակավայր մը գտնելու համար։

Մուկերու դիակին հարկ է մօտենալ ամենամեծ զգուշութեամբ։ Պէտք է վերցնել զայն երկար ունելիով և անմիջապէս ջուրը նետել. աւելի լաւ է վերցնելէ առաջ քարիւղ թափել վրան և այրել։

2

Մուկին փոխանցած վարակիչ մանրէներուն մէջ ա-

Մենէն վտանգաւորն է ժանտախտի մանրէն. բայց ասով չի սահմանափակուիր վտանգը։ Մուկերը ենթակայ են իրենց մարսողական խողովակին վրայ ունեցած քաղցկեղային վէրքեր, որոնց պատճառն է ոլոչ միջատ-

ներու վրայ գտնուած տեսակ մը ոջիլ, զոր մուկը կը կլլէ այդ միջատներուն հետ։ Ներկայ բժշկութիւնը կը կասկածի մինչեւ իսկ, որ մուկերը հաւանական պատճառներէն մէկն են մարդկային քաղցկեղին։

Այս բոլորէն կը հետեւի, որ մուկը պէտք է համարել համաշխարհային աղէտ։ Երբ մանաւանդ նկատի առնուի, որ մուկ մը մէկ տարուան ընթացքին կրնայ վեց հարիւրէն մինչեւ ինը հարիւր ձագերու ծնունդ տալ, այն ատեն դիւրին կ'ըլլայ ըմբռնել, թէ ի՜նչքան մեծ է այդ աղէտը։

Ներկայիս կազմուած են մանաւոր մարմիններ, ուսումնասիրելու համար լաւագոյն միջոցը այս կենդանին զանգուածովին ոչնչացնելու։

Մ. ՀԱՅԿԱԿ

ԱՌԱԾ.— Ծովը տեսնէ՝ ձուկ կ'ըլլայ,
Ծակը տեսնէ՝ մուկ կ'ըլլայ։

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ճահճաեենդ.— Ջերմ, մալարիա։

Ժանտաեենդ.— Ծանր հիւանդութիւն մը։

Ժանտախտ.— Խիստ վարակիչ եւ համաճարակ հիւանդութիւն մը։

Մաճրէ.— Միկրոպ։

Վարակիչ.— Տարափոխիկ, մէկէն միւսը անցնող։

Ջաղցկեղ.— Գրեթէ անդարմանելի եւ մահացու հիւանդութիւն մր. խլիրդ, բանսեր:

Ջանգուածովին.— Բոլորը միասին:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Կարգ մը հիւանդութիւններ ի՞նչ միջոցով կը փոխանցուին մեզի:— Ի՞նչպէս կարելի է պատսպարուիլ այդ հիւանդութիւններուն դէմ:— Մուկը ինչի՞ մասին կը փոխանցէ:— Ներկայ բժշկութիւնը ի՞նչ բանէ կը կազմուի:— Ի՞նչպէս կարելի է ոչնչացնել մուկերը:— Ուրիշ ի՞նչ կենդանիներ կան, որ վնասակար եւ վտանգաւոր են մարդոց համար:— Ո՞ր կենդանիները օգտակար են մեզի:

ԲԵՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Յարաբերական դերանունը *որ* բառն է եւ իրմէ առաջ յիշուած անուն մը կամ դերանուն մը կը ցուցընէ. օրինակ՝ հայրս *որ* երէկ եկաւ. դուն *որ* այնքան բարի ես: Յարաբերական դերանունը ունի թիւ եւ հոլով եւ երբէ դէմքի համար ալ կրնայ գործածուիլ:

Անորոշ կը կոչուին այն դերանուններ, որոնք անորոշ անձեր եւ իրեր կը ներկայացնեն: Անորոշ դերանունները մեծ մասամբ կը կազմուին անորոշ ածականներէ, յօդ մը առնելով: Ամէնը, բոլորը, ոմանք, շատերը, ամէն մէկը, միւսը, նոյնը, ուրիշ մը, այսչափը, այնչափը, բան մը, ինչ որ, ով որ, եւն. անորոշ դերանուններ են:

Ձեր այսօրուան դասին մէջ գոյց տուէք յարաբերական եւ անորոշ դերանունները:

34. ՄԱՆԿԻԿԸ

Ծիրանի ծովից ծրցած Վահագնի՝
Ծիրանի լաթեր տուէ որ հագնի,
Ու այդ կարմրիկ եղգնիկին մէջ
Կեանքի ծուխից վեր բող բոցը կանգնի։

Արեւ աչուկներն՝ երկնող երկնքին
Ամպը բող չտեսնեն, այլ կապոյտն անգին,
Ու լոյսի, կրակի այդ գնդիկներէն
Մէկը հո՛րն ըլլայ, միւսը՝ մայրիկի՞ն…։

ԵՂԻՇԷ ԱՐՔ. ԴՈՒՐՅԱՆ

35. ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԻՒՆ

Երջանկութի՛ւն, երա՞զ ցաւիր,
Ըսուե՛ր, որուն եսեւեն մարդ չի հասնիր,
Դուն ո՛չ սերն ես, ո՛չ հաճոյարը, ո՛չ ոսկին,
Ո՛չ ալ վայելքը կեանքին:

Ըսփոփանքի բառն ես դուն,
Հիւանդին հով միշտ հսկող աչքն ես արթուն,
Կաթիլ մ'արցունք, տաք ցայուածք մը, սիրտ մը բաց,
Դժբախտներուն ըլլիուած:

ՍԻՊԻԼ

ԳՐԱԿԱՆ ՍԵՌԵՐ.— Թատերգութիւն գրողները կը կոչուին թատերագիր կամ թատերգակ, ինչպէս՝ Գաբրիէլ Սունդուկեանց, Շիրվանզադէ, Լեւոն Շանթ, Յ. Օշական եւն.: Ոտանաւոր գրողները կը կոչուին բանաստեղծ կամ բերթող, ինչպէս՝ Ռուվհաննէս Թումանեան, Աւետիս Իսահակեան, Վահան Տէրեան, Վահան Թէքէեան, Սիամանթօ, Դանիէլ Վարուժան, Միսաք Մեծարենց, Սիպիլ եւն.:

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ծիրանի.— կարմիր:
Արկածող.— Ծնող, ստեղծող:
Նանիր.— Պարապ, ունայն:
Սփոփանք.— Մխիթարութիւն:
Աղիտ: Ա.rf. Դուրեան.— Դրազէս եւ բանաստեղծ: Եղած

է պատրիարք Պոլսոյ եւ Երուսաղէմի: Ծնած է 1860 ին եւ մեռած 1930ին: Գրած է հայ լեզուի, գրականութեան եւ պատմութեան դասագիրքեր: Իր հերթուածները ամփոփուած են «Սրբազան ճգար» անունով հատորի մը մէջ:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ· — Ո՞վ է Վահագը:— Ձնոր մասին ի՞նչ երգած են Գողթան երգիչները:— Հեղինակը ի՞նչ մադրանքներ կ'ընէ մանկիկին համար:— Ինչի՞ կը նմանցնէ ձնոր աչուկները: — Երկրորդ ոտանաւորին մէջ ինչի՞ մասին կը խօսուի:— Ի՞նչ բանի նմանցուած է երջանկութիւնը:— Հեղինակին կարծիքով ի՞նչ բանի մէջ կը կայանայ երջանկութիւնը:

36· ԱՐՏԱՔԻՆ ԱՇԽԱՐՀԻ ՍԵՄԻՆ ՎՐԱՅ

1

Կարապետ աղայի դպրատունը աւարտելէ ետք, հարկ եղաւ որոշում մը տալ ինչ ասելի բարձր վարժարան մը դնելու համար:

Մաքրիկ մօրաքոյրս կ'ուզէր, որ մայրապետներուն դպրոցը երթամ, որպէս զի ֆրանսերէն սորվիմ: Մեծ մայրս կը փափաքէր, որ փոքր քոյրս ու ինձ Մեզպուրեան վարժարանը դնեն, ուր կը յաճախէին բարեկեցիկ և հարուստ ընտանիքներու աղջիկներ: Գալով Երանիկ մօրաքրոջս, այն կարծիքը ունէր ան, որ այդ բոլորը պարապ բաներ են:

— Իշտ Պօղոսը Պետրոսն ալ դպրոց գացեր են, ի՞նչ են եղեր,— կ'ըսէր ան ու կ'առաջարկէր կարուհիի մը քով դնել զիս, իսկ փոքր քոյրս՝ Մաթիլտը առ այժմ պահել տունը:

Հայրս, այդ բոլոր կարծիքները լսելէ ետք, յայտ-

նեց թէ թաղային վարժարանէն գատ բոլոր մյուս դըպրոցներըը անընդունելի էին իրեն համար։

— Թաղային դպրոցը,— կ'ըսէր հայրս,— գիտեմ, շատ թերութիւններ ունի, բայց մերն է, ամենուան է։

Եւ օր մըն ալ գիս ու քոյրս տարին Ս. Խաչ վարժարանը։ Այնատեն ես տասը տարեկան էի, իսկ քոյրըս՝ վեց տարեկան։ Ս. Խաչ վարժարանը արտաքին աշխարհն էր մեզի համար, ու մենք անոր սեմին վրայ կը գտնուէինք հիմա։

2

Մանկամարդ և սիրուն վարժուհի մը բռնեց մեր ձեռքերէն և տարաւ աղջկանց բաժնի սրահը, ուր այդ պահուն հաւաքուած էին բոլոր դասարաններուն աշակերտուհիները։

Մեզ դիմաւորեց ծամուած թուղթի, մելանի և վուշէի հոտը, որ յատուկ է դպրոցներուն։ Վարժուհին մեզի համար որոշուած տեղը առաջնորդեց մեզ և ժպտելով պահ մը խօսեցաւ ընդհանուր հսկիչին հետ, որ թուխ, կարճահասակ և դէր օրիորդ մըն էր։

Ես և քոյրս, դեռ անվարժ՝ դպրոցական նստարաններուն, կռնակնիս դարձուցինք դրասեղանին և հանգիստ նստեցանք, ոտքերնիս դուրսի կողմը կախած։ Անմիջապէս քրքիջներ լսուեցան մեր չուրջը և մեզ դիմաւորող վարժուհին՝ իր խօսակցութիւնը ընդհատելով՝ հկաւ տեղաւորեց մեզ ինչպէս որ պէտք էր։

Հաստ գիրք մը բացին և ինձի տուին, որ կարդամ։ Ես արդէն շատ սահուն կը կարդայի· վերցուցի գիրքը և ձայնս ձգած սկսայ կարդալ, ինչպէս սորված էի կարապետ աղայի դպրատան մէջ։ Հարկ եղած վանկին վրայ շեշտը կը դնէի, վանկը կ'երկարաձգէի և ձեռքս դրասեղանին զարնելով կը նշանակէի երկարաձգման չափը։

Ընդհանուր ծիծաղ և քրքիջ տակն ու վրայ ըրին սրահը։ Հակիչ վարժուհին, իր սեղանին առջև անցած, մէկ՛ձեռքով անվերջ քանակը կը զարնէր սեղանին և մլուսով կը զանգահարէր, որպէս զի սրահը հանդարտի։

3

Աչքիս ծայրով կը տեսնէի, որ մեծ աղջիկները կը ղեռնին բռնած կը մարէին խնդալէն։ Նախ չհասկցայ, թէ իմ արտասովոր ընթերցանութեան եղանակն էր, որ առաջ կը բերէր այդ ծիծաղները, բայց երբ հասկցայ, կարծես տաք ջուր իջաւ գլուխէս վար, որուն յաջորդեց պաղ քրտինք մը։ Ինչո՞ւ Մաթիլտը կու լար, իսկ ես կը նայէի ամբողջ սրահին, ոխերիմ պատմուճանով։

Ընդարձակ սրահը, իր չարք-չարք նստարաններով, որոնց վրայէն անհամար գլուխներ կը դառնային դէպի մեզ, ալեկոծ ծովու մը տպաւորութիւնը կ՛ընէր։ Ինչո կը չարուճակէր լալ, իսկ ես բոլորտիքս կը նայէի՝ կառչելու տեղ մը փնտռելով։ Ո՛չ մէկ բարեկամական նայուածք կը պատասխանէր իմ ակնարկիս։ Այն ատեն, չեմ գիտեր ի՛նչ ուժէ մղուած, ելայ նստարանին վրայ և կանգնեցայ։ Ձեռքերս կապեր էի կռնակս և շուրջս կը դիտէի, դառնալով մէկ և մլուս կողմը։

Հակիչ վարժուհին նկաւ մօտս, կրկին նստեցուց զիս և խրախուսելու համար ըսաւ ինծի, թէ շատ լաւ կը կարդայի, բայց թէ ո՛չ պոռալու պէտք կար, ոչ ալ վանկերը չեշտելու։

ՉԱՊԻԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ԱՌԱՆՑ.— Ասոյտ «ոչ»ը կոչ «այո»ին աղեկ է։

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Դպրաւուց.— Դպրոց, վարժարան:
Մանկամարդ.— Դեռահաս, երիտասարդ:
Ծուխ.— Մուր գոյն:
Ջրիջ.— Բան բան ծիծաղ, բարձրածայն խնդուք:
Ընդհատել.— Ընդմիջել, խօսքը կտրել, կէս ձգել:
Առտաւոտուր.— Սովորականէն դուրս, անսովոր:
Ծխերիմ.— Ոխ, բէն պահող, անհաշտ:
Խրախուսել.— Միտ տալ, քաջալերել:
Տիկին Զապէլ Եսայեան.— Գրագիտուհի: Ծնած է 1878ին, Պոլիս: Գրած է վէպեր եւ պատմուածքներ: Իր հրատարակուած գործերն են «Շնորհիւով մարդիկ», «Կեղծ հանճարներ», «Ուրուականներու մէջ», «Պրոմեթէոս ազատագրուած», «Սիլիհտարի պարտէզներ»: Մեռած է 1938ին, Կովկաս:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Հեղինակը ինչի՞ մասին կը խօսի հոս:— Ծնողը ո՞ր վարժարանը կ'ուզէին դնել զինք:— Ի՞նչ կարծիք յայտնեց հայրը:— Որո՞ւն կարծիքը ճիշդ էր:— Ի՞նչ պատահեցաւ առաջին օրը դպրոցին մէջ — Ինչո՞ւ խնդացին աշակերտուհիները:— Պէ՞տք է ծաղրել ուրիշները:— Ի՞նչ զգացում ունեցաւ հեղինակը զինք ծաղրողներուն հանդէպ:— Ի՞նչ եղաւ յետոյ:

37. ՈՐՍՈՐԴ ԱՒՈՆ

1

Որսորդ Աւոն, իր լուռ, միշտ տխուր և ծածկամիտ բնաւորութեամբ, հանելուկի պէս բան մըն էր մեզի համար: Ճակտին վրայ ունէր խորհրդաւոր ապի մը, որ սարսափելի արտայայտութիւն մը կու տար իր դէմքին: Եւ այդ դէմքը երկիւղ ու կասկած կը յարուցանէր մեր մէջ:

Բայց որսորդ Աւոն շատ բարեսիրտ մարդ էր։ Նա ու քոյրերս, Մարիամը և Մագթաղը, ամենևին չէինք վախնար անկէ։ Երբ իր տունը երթայինք, ան ծունկերուն վրայ կ'առնէր մեզ և «Պոչը կտրած մուկին» կամ «Բոստո այծին» հեքիաթը կը պատմէր մեզի. մինք խնդալէն կը ճաթէինք։ Երբեմն մեզի կու տար իր ոսացած թռչուններէն որը որ ողջ մնացած էր. ոտքէն կը կապէինք խեղճ թռչունը և օրերով կը խաղայինք ու կը զուարճանայինք անոր հետ։

— Ցարհա՛ւտ, — ըսաւ անգամ մը որսորդը լինծի, — դուն շատ կը չարչարես թռչուններդ. ևթէ այդպէս վարուիս, ուրիշ անգամ քեզի թռչուն չեմ տար։

Ես փոքր տարիքէս խօսքի տակ մնացողներէն չէի. խակոյն պատասխանեցի.

— Ես գոնէ չեմ սպաններ, իսկ դուն կը սպաններես։

— Սպաններու և տանջելու մէջ մեծ տարբերութիւն կայ,— ըսաւ որսորդը ժպտելով. — տանջելը աւելի գէշ է։

2

Ամէն անգամ որ մեր թաղին մէջ լուր տարածուէր, թէ Աւոյի լարած ծուղակին մէջ գայլ, արջ կամ ուրիշ գազան մըն է ընկած, բոլոր թաղեցիք կը վազէին դիտելու։

Առտու կանուխ կու գար որսորդը՝ իր օգնական Մհէյին հետ։ Բազմութիւնը հետաքրքրութեամբ կը սպասէր՝ տեսնելու համար, թէ ի՛նչպէս պիտի դուրս բերեն գազանը, որ կատղած կ'երթեւեկէր ծուղակին մէջ, կը մռնչէր, զարհուրելի ոռնոցներ կ'արձակէր և ի զուր կը փորձէր դուրս գալ վիրապէն։ Այդ միջոցին՝ վիթխարի Մհէն, աջ ձեռքին մէջ երկաթէ ահա-

վին մահակ մը անցած, իսկ ձախին՝ նոյնպէս երկաթէ չղթայ մը, կ'իջնէր վիրապին մէջ։ Գայլ ըլլար բըռնուածը թէ արջ, վագր կամ երկչոտ աղուէս մը, միեւնոյնն էր Մհէի համար. ան քոլորին վրայ կը նայէր երբեւ ոչխարներու։

Տանի մը վայրկեան ետք, Մհէն դուրս կու գար իր հետ քաշելով գազանը, որուն գլուխը և բերանը կաշկանդուած կ'ըլլային երկաթէ չղթային մէջ և այնքան ամուր, որ խելք կենդանին ունէ մէկուն ձեռք տալ չէր կրնար։

Քիչ անգամ կը պատահէր, որ Մհէն դուրս գար վիրապէն, առանց երեսը արիւնոտած կամ մարմնին մէկ այլ մասը վիրաւորած ըլլալու։ Բայց երբեք պատահած չէր, որ ան չկարենար գազանը։ Ես մինչեւ այսօր կը չիշեմ, թէ ինչպիսի՛ անհոգութեամբ այդ երկաթէ մարդը ձեռքով կը սրբէր երեսին արիւնը, կարծես քրտինք ըլլար սրբածը։

3

Մարոն, որուրդին աղջիկը, այն աստիճան ընտելացած էր գազաններուն, որ բնաւ չէր վախնար անոնցմէ։ Անգամ մը ան ցոյց տուաւ ինծի ամեհի վագր մը՝ ըսելով.

— Տե՛ս, Ցարհատ, ի՜նչ գեղեցիկ բիծեր ունի։

Ես սարսափեցայ, երբ փոքրիկ Մարոն մօտեցաւ և ակնաւ չոյել գազանին ահագին գլուխը։

— Ինչո՞ւ կը վախնաս,— ըսաւ ան ծիծաղելով,— սոսկա մեծ կատու մըն է, ուրիշ ոչինչ։

Այդ վագրը, դեռ փոքր եղած ատեն, որսացած էր Աւոն։ Մարոն շատ կը սիրէր զայն, այդ պատճառով ալ պահեր ու մեծցուցեր էին իրեն համար։

Որսորդ Աւոյին տունը կատարեալ պազանանոց մըն էր։ Երբ ես հոն երթայի, կը գտնէի որսորդը զբաղած կա՛մ գազանները կերակրելով և կամ անոնց մորթերը մաքրելով։

Ահա այս տեսակ մարդու մը մօտ էր, որ անցուցի ես իմ պատանութեանս առաջին տարիները։

ՐԱՖՖԻ

ԱՌԱՔ.— Գայլը ամպոս or կ'ուզէ, գողը՝ մութ գիշեր:

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ծածկամիս.— Մսածումը ծածուկ պահոց:
Սպի.— Վէրքի մը ձգած նշանը:
Տրխուեկել.— Երթալ գալ:
Վ.իրապ.— Խորունկ հոր:
Վ.իրխարի.— Շատ խոշոր, հսկայ:
Մ'ահակ.— Մեծ եւ հաստ գաւազան:
Կաշկանդել.— Ամուր մը կապել:
Ընտելացալ.— Վարժուիլ:
Ամենի.— Կատաղի, անգուսպ:

ՀՈՐՁՈՒՄՆԵՐ.— Ի՞նչ տեսակ մէկն էր որսորդ Աւոն.— Հէդինակը ի՞նչ տեսակ զգացումներ ունի անոր հանդէպ:— Որ մը ի՞նչ խօսակցութիւն ունեցաւ:— Երկուքէն ո՞րը իրաւունք ունէր, որսո՞ղը թէ հեղինակը:— Ո՞վ էր Մհէճ. ի՞նչ էին իր գրխաւոր յատկանիշները:— Ո՞վ էր Մարոն:— Ինչի՞ կը նմանէր որսորդին տունը. ինչո՞ւ:— Այս գրուածքին մէջ գործող անձերէն ո՞րը աւելի սիրեցիք. ինչո՞ւ:

ԲԵՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Քայ կը կոչուին այն բառերը, որոնք բան մը ընել

կամ ըլլալ, այսինքն գործողութիւն մը կամ վիճակ մը կը ցուցնեն. օրինակ՝ *ծեծել*, ծեծի գործողութիւնը կը ցուցնէ. *հիւանդանալ*, հիւանդութեան վիճակը կը ցուցնէ: Բայերը ունին թիւ, դէմք, ժամանակ եւ եղանակ:

Յոյց տուէք ձեր այսօրուան դասին մէջ գտնուած բայերը:

38. ՊԶՏԻԿ ՏՂՈՒ ԻՂՁ

Ըլլամ գեղջո՛ւկ, ըլլամ մըտա՛կ,
Սիրտս՝ կանաչ արտերու պէս,
Սիրտս՝ երգող ալբիւրի պէս,
Ըլլամ մըտա՛կ.

Առտու կանուխ, արեւ չելած,
Գանգուր մազերս հովին տրւած՝
Վազե՛մ, վազե՛մ...:

Ըլլամ գեղջո՛ւկ, ըլլամ մըտա՛կ,
Զրդուս, ուժեղ բազուկներով.
Արտի պես լայն, առողջ կուրծքով՝
Ըլլամ մըտա՛կ.
Առաւօտեն մինչեւ իրկուն՝
Ցորեաններուն մէջ ծրփծրփուն
Հսկե՛մ, հսկե՛մ...:

ՎԱՉԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

39. ՈՐՈ՞Ւ ՀԱՄԱՐ

Ինչպես մանուկ մը ցրսեմ՝
Մայրամուտեն տժգունած,
Անա ցորեն, Տէ՛ր Աստուած,
Կարօտագին կը սպասեմ...:

Ո՞վ պիտի գայ: Ձե՛մ գիտեր,
Ցուրտ երկրպագիդ ակրնդէս,
Իմ այս յոգնած արտիս հետ՝
Ու համար կու լամ, Տէ՛ր...:

ՄԱՏԹ. ՋԱՐԻՖԵԱՆ

ԳՐԱԲԱՐ ԵՒ ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐ.— Մեր լեզուն կը բաժնուի երկու մասի.— գրաբար կամ հին հայերէն, աշխարհաբար կամ արդի հայերէն: Մեր հին մատենագիրներու լեզուն գրաբարն էր. այդ լեզուով գրուած են նաեւ մեր կրօնական երգերը, աղօթքներ, շարականներ: Աշխարհաբարը տիրող լեզու դարձած է ԺԹ. դարուն:

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Գնդուկ.— Գիւղացի:

Գանգուր.— Ոլորուած (մազեր):

Դանիմ.— Անշուք, փայլ չունեցող:

Ականդէս.— Աչքը ցնծած նայելով:

Վազգէն Շուշանեան.— Գրագէտ եւ բանասեղծ: Գրած է վէպեր եւ երգուածներ: Իր գործերէն մէկ քանին հրատարակուած են առանձին հատորներով, ինչպէս «Մարտ գիշերներ», «Գարնանային» եւն.: Երիտասարդ տարիքի մէջ մեռաւ 1941ին, Փարիզ:

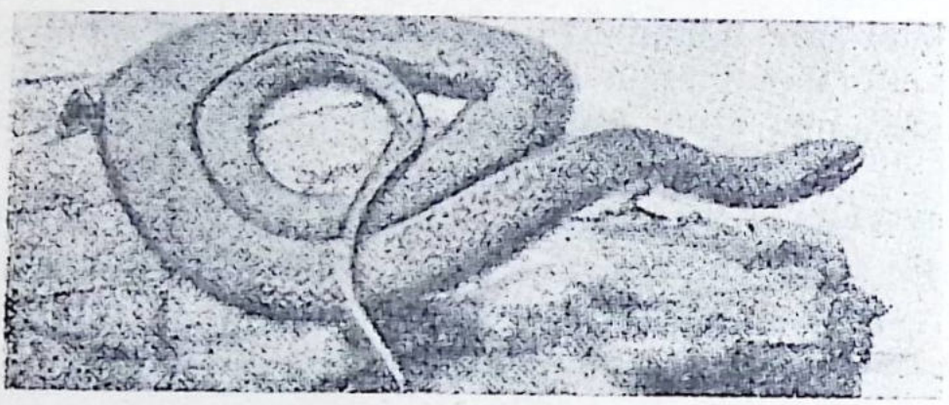
Մատթէոս Զարիֆեան.— Բանասեղծ: Ծնած է Պոլիս 1894ին եւ մեռած 1924ին: Գրած է սիրուն երգուածներ, որոնք ամփոփուած են երկու հատորներու մէջ՝ «Տրտմութեան եւ խաղաղութեան երգեր» եւ «կեանքի ու մահուան երգեր»:

ՀՈՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Առաջին տանջաւորին հեղինակը ի՞նչ կ'ուզէ ըլլալ:— Ժպտո՞ւն է իր վիճակէն:— Դուք ի՞նչ պիտի ուզէիք ըլլալ:— Երկրորդ տանջաւորին հեղինակը ինչի՞ կը սպասէ:— Որո՞ւ համար կու լայ:— Կրնա՞ք պատասխանել այս երկու հարցումներուն:— Ձեր կարծիքով՝ ո՞րն է այս երկու տանջաւորներէն լաւագոյնը. ինչո՞ւ:

40. ԹՈՒՆԱՒՈՐ ՕԶԵՐ

1

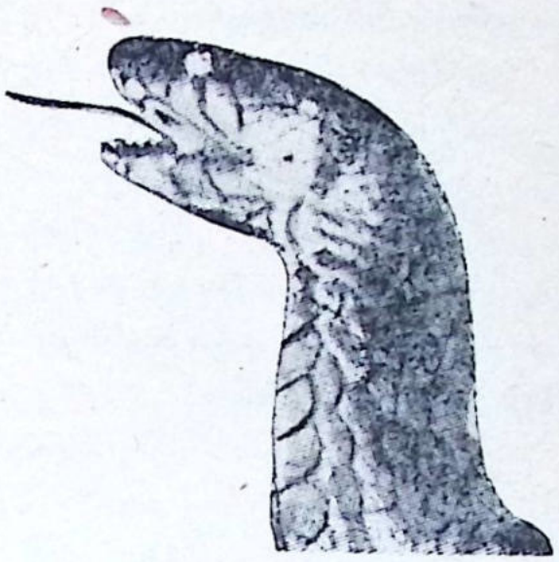
Օձը առնէն ծանօթ և առնէն աւելի տարտամ ազդով սողուններէն մէկն է։ Օձին տեսակները շատ են. ոմանք մինչեւ չափուն ոտք երկարութիւն ունին և 300 փաունտէն աւելի կը կշռեն։ Կան որ խիստ թունաւոր են և անմիջական մահ կը պատճառեն, երբ խայթեն. ուրիշներ բոլորովին անվնաս են։ Օձերու հետեւ պոա կը կոչուի. թունաւոր չէ, խածնելով և պոհին չափը գալարուելով կը տեւանէ իր զոհը։

Օձերը մեծ վնասներ կը հասցնեն ո՛չ միայն իրենց թոյնով, այլ նաեւ այն պատճառով, որ իրենց անունդին համար կը սպաննեն կարգ մը օգտակար կենդանիներ, ինչպէս՝ ձի, ոչխար, հաւ, նապաստակ, աղաւնի եւն.։ Թունաւոր օձերուն մէջ առնէն աւելի ծանօթ են քոժոժաւոր կոչուած օձերը, որոնց պոչի օղակները խիստ կարճ ըլլալով՝ հնչուն ձայն մը կը հանեն չարժած առնելնին։ Թունաւոր են նաեւ պղնձագլուխ օձերը, մանաւանդ դոպրանները, որոնք առնէն վտանգաւորներն

են։ Օձերէ խայթուելով մեռնողներու թիւը, միայն ամերիկեան երկիրներու մէջ, տարեկան 3000ի կը հասնի, իսկ Հնդկաստանի մէջ՝ 40,000ը կ'անցնի։

Օձերու կարգ մը տեսակները անվախօրէն կը յարձակին իրենց զոհերուն վրայ և զանոնք խայթելէ վերջ իրենց զօրեղ իրանը կը պաթարեն անոնց մարմնին չուրջ և սեղմելով կը սպաննեն։ Հնդկաստանի մէջ, երեսուն տարի երկայնութեամբ օձ մը այս կերպով սպաննած և կլլած է երեք տարեկան մանուկ մը։ Հակայ օձի մը ստամոքսէն հանած են մօտ քսան քիլօ կշռող խոզ մը, կէս մարսուած վիճակի մէջ։

Կարգ մը երկիրներու մէջ, ինչպէս Պրազիլիա, ուր թունաւոր օձերը մեծ աւերներ կը գործեն, դաշտի աշխատաւորները օրէնքով հարկադրուած են ամէն տարի պատուաստուիլ մանաւոր չիճուկով մը, որ, օձերէն խայթուելու պարագային, ենթական զերծ կը պահէ թոյնին ազդեցութենէն։ Ուրիշ երկիրներու մէջ, թունաւոր օձերու վտանգը նուազեցնելու համար, ջանք թափուած է աճեցնել և դաշտերը տարածել կարգ մը ուրիշ կենդանիներ, որոնք ուղղակի օձեր ուտելով կը սնանին և անոնց թոյնէն չեն ազդուիր։

2

Օձերը թոյնի պաշարը կը կրեն իրենց բերնին երկու կուշտերը գտնուող պզտիկ պարկերու մէջ։ Ուր մը

խայթելու ատեն, այդ պարկերը ինքնաբերաբար կը բացուին և թոյնը կը հոսի վէրքին մէջ, ապա կը սկսի արեան հետ չրջան ընել մարմնին ամէն կողմերը։ Թոյնին ազդեցութիւնը փոքր կենդանիներու վրայ՝ վայրկենական է, իսկ մարդոց վրայ այդ ազդեցութիւնը տեղի կ'ունենայ 3–4 ժամէն, նայելով խայթելու ձեւին և խայթուած տեղին։

Եթէ օձին ակռաները ուղղակի մայր երակ մըն է, որ ծակած են, ազդեցութիւնը անմիջական է։ Խայթուած մասը անմիջապէս կ'ուռի, անտանելի ցաւ առաջ բերելով մարմնին մէջ։ Ընթական հետզհետէ կը սկսի թըմրիլ։ Ասոր կը յաջորդէ լեզուին անդամալուծումը։ Շնչառութիւնը կը դժուարանայ և սիրտը կը սկսի շատ աւելի արագ զարնել։

Թունաւորման պարագային, պէտք է խայթուած կէտին չուրջ գմելիով ուրիշ վէրքեր բանալ և աշխատիլ, որ կարելի եղածին չափ արիւն հոսի նոր բացուած վէրքերէն։ Հոսած արիւնը կրնայ թոյնին մեծ մասը հեռու դուրս բերել և կամ արդիլել անոր խուժումը դէպի սիրտը։ Եթէ նոր վէրք բանալ կարելի չէ, պէտք է խայթուած տեղին ճիշդ վրայի կողմէն ամուր մը կապել և պզտիկ փայտի մը օգնութեամբ սեղմել կապը։ Այս պարագային՝ ուշադրութիւն ընելու է, որ սեղմող կապը երկար ատեն չմնայ, որովհետեւ կրնայ քաղցկեղ առաջ բերել սեղմուած մասին մէջ։

Ս. Յ.

ԱՌԱՔ.— Ծովը իջկողը աճձրեւից չի վախճար։

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Փառւցս.— Անգլ. փառւցը 453 կրամ է։
Գալարուիլ.— Ոլորուիլ, փաթթուիլ։

Ռոժաժաւոր— Ջանգակաւոր, զանգակ ունեցող:

Ճիճուկ.— Ռուժիչ հիւթ մը, որ կը ներարկուի տարաւոխիկ հիւանդութիւններու դէմ:

Ա.ցդամարուծում.— Ա.ցդամներու բուլացում, շարժելու անկարող վիճակ:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ·— Ի՞նչպիսի կենդանի մըն է օձը. ո՞ր տեսակները ծանօթ են ձեզի:— Ո՞րն է անոնց մէջ ամենէն վտանգաւորը:— Միայն իրենց բո՞յնով վնաս կը հասցնեն անոնք:— Ո՞ր երկիներուն մէջ աւելի շատ աւերներ կը գործեն օձերը:— Ա.նոնց բոյնէն զերծ մնալու միջոցներ չկա՞ն:— Ո՞ւր կը պահեն անոնք բոյնի իրենց պաշարը:— Ե՞րբ աւելի անմիջական է բոյնին ազդեցութիւնը:— Ի՛նչ պէտ է ըլլայ բուսաւորման պարագային:— Ուրիշ ի՞նչ կենդանիներ կան, որ օձերուն պէս վտանգաւոր են:

ՔԵՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բայը կրնայ ըլլալ եզակի կամ յոգնակի, օրինակ՝ *կը խօսիմ* (եզակի), *կը խօսինք* (յոգնակի):

Բայն ալ դերանունին պէս երեք դէմ ունի. օրինակ՝ *կը խօսիմ* (Ա. դէմ), *կը խօսիս* (Բ. դէմ), *կը խօսի* (Գ. դէմ):

Բայերը ունին երեք տարբեր ժամանակներ.— ներկայ, անցեալ եւ ապառնի: Ներկան կը ցուցնէ այն ժամանակը, ուր գործողութիւնը կը կատարուի. օրինակ՝ *կը խօսիմ, կը գրեմ*: Անցեալը կը ցուցնէ կատարուած գործ մը. օրինակ՝ *խօսեցայ, կը գրէի*, ապառնին կը ցուցնէ կատարուելիք գործ մը. օրինակ՝ *պիտի խօսիմ, պիտի գրեմ*:

41. ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԸ

1

Ժամանակին այր ու կին մը կային։ Այս այր ու կինը իրարու չէին հաւներ։ Մարդը կնկանը կ'ըսէր յիմար, կնիկը՝ մարդուն։ Միշտ կը կռուէին իրարու հետ։

Օր մըն ալ մարդը քանի մը քաշ խուղ ու բրինձ կ'առնէ, կու տայ մշակին չալակը, կը տանի տուն։ Կնիկը կը բարկանայ.

— Է՛, երբ կ'ըսեն յիմար ես, չես հաւատար։ Այսքան խուղն ու բրինձը մէկ անգամէն ինչո՞ւ առիր բերիր. հօրդ համար մեռելաճա՞շ կու տաս, թէ տղուդ հարսնիքը կ'ընես։

— Ի՛նչ մեռելաճաշ, ի՛նչ հարսնիք... ինչի՛ր կը խօսիս, կնի՛կ։ Տար պահէ, բարեկենդանի համար է։

Կնիկը կը հանդարտի, կը տանի ու կը պահէ։

Օրեր, շաբաթներ կ'անցնին։ Կինը կը սպասէ ու կը սպասէ, բարեկենդանը չի գար։ Օր մըն ալ, դրան սեմին նստած ատեն, կը տեսնէ որ մարդ մը արագ-արագ փողոցէն կ'անցնի։ Ձեռքը ճակատին կը դնէ ու ձայն կու տայ.

— Ախպէ՛ր, ախպէ՛ր, կեցիր նայինք։

Մարդը կանգ կ'առնէ։

— Ախպէ՛ր, բարեկենդանը դո՞ւն ես։

Ճամբորդը կը նկատէ, որ այս կնկան խելքը պակաս է. կը մտածէ՝ հա՛ ըսեմ, տեսնեմ ի՛նչ կ'ըլլայ։

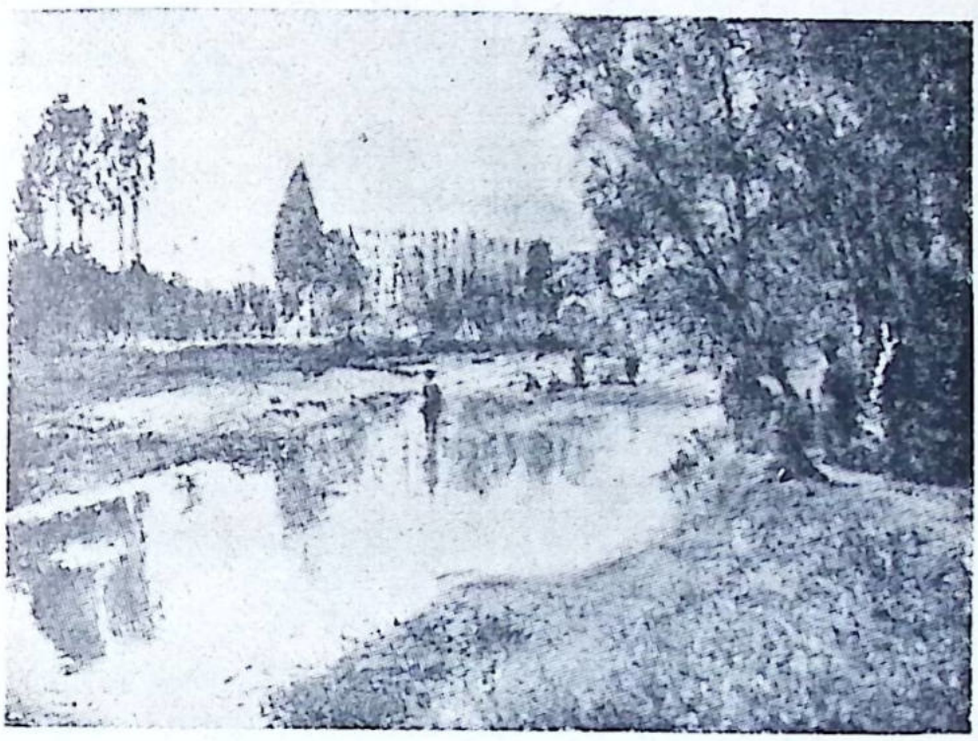
— Հա՛, ես եմ բարեկենդանը, քոյրի՛կ ջան. ի՞նչ կ'ուզես։

— Այն կ'ուզեմ, որ մենք քու ծառադ չենք, քու

լուղն ու բրինձը չենք կրնար պահել։ Հերի՛ք չէ որքան պահեցինք. չի՞ս ամչնար, ինչո՞ւ չես դար ապրանքդ տանիր։

— Դէ՛, ալ ի՞նչ կը նեղանաս, քոյրի՛կ ջան. ես ալ ճիշդ ատոր համար եմ եկեր։ Ձեր տունը կը փնտռէի, չէի գտներ։

— Է՛հ, եկուր տար։

«Բարեկենդան»ը ներս կը մտնէ, լուղն ու բրինձը կը շալկէ և երեսը դէպի իրենց գիւղը՝ կ՚առնէ կը քալէ։

2

Մարդը տուն կու գայ. կնիկը կ՚ըսէ.

— Հա՛, այն բարեկենդանը եկաւ, իր բաները տուի՝ տարաւ։

— Ի՞նչ բարեկենդան, ի՞նչ բաներ...

— Է՛, այն լուղն ու բրինձը։ Տեսնեմ՝ վերէն կու

պայ, մեր տունը կը վնտռէ. կանչեցի, լաւ մը խայտառակեցի, ինչ ունէր՝ չալակը տուի, տարաւ։

— Վա՛յ քու տունը քանդուի... երբ կ'ըսեմ՝ չմար ես, չմար ես է՛... Ո՞ր կողմը գնաց։

— Ա՛յ, այն կողմը։

Մարդը ձի կը նստի, կ'իյնայ «բարեկենդան»ին ետեւէն։ Ճամբան «բարեկենդան»ը ետ կը նայի, կը տեսնէ ձիաւոր մը՝ ձին քշելով կու գայ դէպի իր կողմը։ Կը մտածէ, թէ այն անխելք կնկան ամուսինը պէտք է ըլլայ։

Մարդը կու գայ կը հասնի իրեն։

— Բարի օր, ախպէ՛ր։

— Աստծու բարին։

— Այս ճամբով մարդ մը չանցա՞ւ։

— Անցաւ։

— Ի՞նչ ունէր չալակը։

— Իւղ ու բրինձ։

— Հա՛, ան է։ Ո՞րքան ժամանակ է անցնելը։

— Բաւական ժամանակ է։

— Եթէ ձիս քշեմ՝ կը հասնի՞մ։

— Ուրկէ՞ պիտի հասնիս. դուն ձիով, ան ոտքով։ Մինչեւ քու ձիդ չորս ոտքը փոխէ—մէկ, երկու, երեք, չորս — ան երկու ոտքով՝ մէկ–երկու, մէկ–երկու, չուտ մը կը հեռանայ։

— Հապա ի՞նչպէս ընեմ։

— Ի՞նչպէս պիտի ընես. կ'ուզես՝ ձիդ թո՛ղ իմ մօտս, դուն ալ անոր պէս ոտքով վազէ, թերեւս հասնիս։

— Հա՛, այդ լաւ ըսիր։

Վար կ'իջնէ, ձին կը թողու անոր մօտ եւ ոտքով ճամբայ կ'իյնայ։ Ինչ մը կը հեռանայ թէ չէ, «բարեկենդան»ը չալակի իւղն ու բրինձը կը բեռցնէ ձիուն կռնակը, ինքն ալ վրան կը նստի, ճամբան կը չիպէ, կը քշէ առաջ։

Իսկ մարդը կը քալէ, կը քալէ, կը տեսնէ՝ չի հասնիր, կը դառնայ ետ: Ետ կը դառնայ, կը տեսնէ՝ ձին ալ չկայ: Կու գայ տուն: Նորէն կը սկսին կռուիլ, մարդը՝ լուղ ու բրինձին համար, կնիկը՝ ձիուն:

Մինչեւ այսօր ալ մարդ ու կնիկ կը կռուին դեռ: Մարդը կնկան կ'ըսէ չիմար, կնիկը՝ մարդուն, իսկ «բարեկենդան»ը կը լսէ ու կը ծիծաղի:

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

ԱՌԱԾ.— Ճաշին գետը չ'ըլլար՝
Եփ հացելով ուտողին.
Խօսքին գետը չ'ըլլար՝
Մրմրթալով ըսողին:

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ճաշ.— Օխա:

Մեռելաճաշ.— Մեռելի համար տրուած ճաշ:

Ձերիք.— Բաւական:

Յովհաննէս Թումանեան.— Բանաստեղծ եւ գրագէտ: Ծրնած է 1869ին եւ մեռած 1923ին: Գրած է բազմաթիւ հեքիաթներ, կարճ պատմուածքներ, ոտանաւորներ եւ «Սասունցի Դաւիթ» դիւցազներգութիւնը: Իր բանաստեղծութիւնները հրատարակուած են առանձին հատորով:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ·— Այս գրուածքին մէջ ներկայացուած այրն ու կինը ինչո՞ւ չէին հաւներ իրարու:— Օր մը ի՞նչ առաւ մարդը, կինը ի՞նչ բաւ իրեն:— Շաբաթներ եօթ ի՞նչ պատահեցաւ:— Ձամբորդը ինչէ՞ն իմացաւ, որ կնկան խելքը պակաս է:— Ի՞նչ խօսակցութիւն տեղի ունեցաւ երկուքին միջեւ:— Վերջը ի՞նչ եղաւ:— Ո՞վ եղաւ ի վերջոյ օգտուողը:— Ձեր կարծիքով՝ ո՞վ աւելի չիմար էր, ա՞յրը թէ կինը. ինչո՞ւ:

ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Ձեր այսօրուան շարադրութեան նիւթը պիտի ըլլայ «Մամուս հեքիաթները»: Պիտի նկարագրէք նախ ձեր մայրը. յետոյ գրի պիտի առնէք ամէն պատմած մէկ հեքիաթը: Կրնաք պատմել նաեւ ձեր լսած կամ կարդացած հայկական հեքիաթներէն մէկը:

42. ՊԱՆԴՈՒԽՏԸ

Ջրսաց տարի կ'ընէ, մարի՛կ,
Որ հեռացեր եմ ջեզմէ.
Գլխուս չունիմ բուրդէ բարձիկ,
Ջրսաց տարի է, մարի՛կ:

Գիւղիս աղուոր այգիին տեղ՝
Խուց մ'ունիմ հոս մութ, աղտոտ.
Ձեւովդ շինուած անկողնին տեղ՝
Ձորձ մը, փուռած՝ դրաց մօտ:

Ուժ չըմնաց ափսոսելու,
Օր մը հիւանդ կը մեռնիմ.
Երկու ընկեր, մէկ տիրացու
Ձիս թաղելու կը տանին:

Ու փոսին մէջ՝ միանակ, անտէր,
Լուռ կը պառկիմ ես, մարի՛կ.
Գոնէ կարօդ ա՛լ չեմ ջաշեր,
Քուն կը մտնեմ հանդարտիկ...:

ՀԵՐԱՆՈՑՇ ԱՐՇԱԿԵԱՆ

ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐԻ ԲԱԺԱՆՈՒՄՆԵՐԸ.— Հիմակուան մեր խօսած ու գրած լեզուն կը կոչուի աշխարհաբար կամ արդի հայերէն: Աշխարհաբարը կը բաժնուի երեք տարբեր ճիւղերու.— 1. արեւելահայ կամ ռուսահայ բարբառ. 2. արեւմտահայ կամ թրքահայ բարբառ. 3. գաւառաբարբառներ:

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մ՛արիկ.— Մայրիկ բառին գաւառական ձեւն է:

Ջոր ձ.— Հին լաթի կտոր:

Հերացոյց Աւրտակեան.— Բանաստեղծուհի: Ծնած է 1887ին եւ մեռած թոքախտէ՝ 1905ին, հազիւ 18 տարեկան: Իր բերքուածները, 40—50ի չափ, մնացին եւ տակաւին հրատարակուեցան առանձին հատորով:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ՝.— Ո՞վ է այս ոտանաւորին մէջ խօսող անձը: — Որո՞ւ կ՛ուղղէ իր խօսքը:— Քանի՞ տարիէ ի վեր հեռացած է մօրմէն:— Ինչո՞ւ տխուր նախազգացումներ ունի իր մասին: — Ի՞նչ զգացումներ արտայայտուած են այս ոտանաւորին մէջ: — Ի՞նչ է հոն տիրող գլխաւոր զգացումը:

43. ՊԱՆԴՈՒԽՏ ՄԱԾՆԱՎԱՃԱՌԸ

1

— Ջա՛թ, չա՛թ:

— Ո՞վ է, Արմենա՛կ:

— Հայրենիքի մարդը, հօրեղբա՛յր:

Իմ երգիչս էր, քաղցրիկ սիրտիանքս և ցաւերու պատկեր մը՝ երեւակայութեանս առջեւ կախուած: Տարուան երեք եղանակներուն, ամէն երեկոյ կը լսէինք իր երգեցիկ ձայնը.

— Քայմաքլը եողո՞ւրդ...

Երգ ու եղանակ կը փոխէր իր հոգեկան տրամադրութիւններուն համեմատ. `տխուր օրուան համար տըխուր երգ ու եղանակ ունէր, զուարթ օրուան համար՝ զուարթ երգ ու եղանակ:

Մեր մածնավաճառն էր այս մարդը, մէկ ոտքը կաղ պանդուխտ հայ մը, որ մեր թաղին մէջ յաճախորդներ գտած էր երգելով:

Հերու՝ ամիս մը չերեւցաւ ան. հարցնելով գտած էի իր բնակարանը, և կլրակի առաւօտ մը հոն գացի. փոքրիկ խուց մըն էր: Պատանի մը գլխուն վերեւ նստած էր: Իր զաւակն էր հիւանդը, որուն անկողնին քով տքնած էր ամիսի մը չափ, գիշեր մօր մը պէս, և ո՛չ մէկ օր առաւտուրի ելած էր:

Ի՜նչ մեծ պատիժ պիտի ըլլար մեզի համար այն օրը, երբ այդ կաղ մարդը, աչքերն արցունքոտ և սիրտը կոտրած, իր զաւկին դագաղին եռեւէն երթար տըխրագին: Բայց, գոհութիւն Աստուծոյ, մածուն ծախողին տղեկը ոտքի ելաւ, հայրը գործի սկսաւ, և մինք նորէն կը լսէինք իր ձայնը.

— Քայմաքլը եողո՞ւրդ...

Ժամանակ մը երգ ու եղանակ մեռան չլթունքներուն վրայ. առաջին անգամ գինքը տեսնելուս՝ հարցուցի իրեն, թէ ի՛նչպէս է իր տղեկը:

— Օ՛, հայրենիքն է հիմա,— ըսաւ:

Նամակ առած էր զաւկէն, և բարի լուրեր՝ անոր առողջութեան մասին:

2

Այս տարի ալ ամիս մը չերեւցաւ մեր մածնավաճառը: Բարեպուշակ չէր ասիկա: Վերջէն լսեցայ, որ փողոցին մէջ գլորած ատեն մլուս ոտքն ալ կոտրած էր,

և այս պատճառով՝ երեսուն օր ծալուած ծրարուած մնա-ցեր էր խցկիկին մէջ։

Դուրս ելած օրը տեսայ զինք, նիհար ու ժժգոյն էր։ Կամենամանը ձեռքը՝ իր բարեգութ յաճախորդնե-րուն կաթ կը տանէր։ Քալել չէր, այլ պարզապէս տա-ռապանք, որուն դատապարտուած էր մէկ հիւանդ ու մէկ կաղ ոտքովը։

Մինչ ես կը պատրաստուէի ըսել, թէ ո՛վ Աստուած, այս ի՞նչ կեանք է, որ տուեր ես այս մարդուն, լինք կանխեց զիս և ըսաւ.

— Սրտար պատիժ է, որ կը քաշեմ։ Ուխտ ըրեր էի այս տարի հայրենիք երթալ. հաշիւներս չհամա-պատասխանեցին փափաքիս և ուխտիս. միտքս փոխեցի, և այս փորձանքը եկաւ գլխուս։ Հիւանդութեանս առեն ուխտս նորոգեցի. վա՛ռ Աստուծոյ, հիմա լաւ եմ և շուտով պիտի երթամ հայրենիք։

Ես լրաւ ալ գնաց։ Հիմա հայրենիքն է, իր տնա-կին մէջ, կնոջն ու զաւակներուն քով, մոռցած ամէն վիշտ։

Ի՞նչ քաղցր է հայրենիքը։

ՀՐԱՆԴ.

ԱՌԱՆՁ. — Աղեկ օրիդ երեսդ խնդացող շատ կ'ըլլայ։

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ուգեցիկ.— երգող։

Պայմաղը.— Թուրքերէն բառ. կը նշանակէ վրան սեր կապած։

Նողուրդ. — Թուրքերէն բառ. կը նշանակէ մածուն։

Հնրու. — Ոչնչացած տարի։

Տրցիլ. — Զարաչար ախտաթիլ, աճուն հանել։

Կաճխել.— Ուրիշէն առաջ ըսել:

Հրանդ.— Գրագէտ եւ ուսուցիչ: Բուն անունն է Մելքոն Պիւրնեան: Ծնած է 1859ին եւ նահատակուած 1915ին: Գրած է կարճ պատմուածքներ պանդուխտներու կեանքէն:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Ո՞վ էր «հայրենիքի մարդը»:— Ի՞նչ գործով կը զբաղէր:— Ինչո՞ւ ատեն մը դադրեցաւ մածուն ծախելէ:— Ի՞նչ դժբախտութիւն պատահեցաւ իրեն:— Ի՞նչպէս կը բացատրէր ինք այդ դժբախտութիւնը:— Վերջը ո՞ւր գնաց:— Որո՞ւ կ'ըսեն պանդուխտ:— Ի՞նչ է այս գրուածքին մէջ տիրող զգացումը:

44. ԿԷՏ ՁՈՒԿԻ ՈՐՍՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

1

Կէտ ձուկը բոլոր կենդանիներուն մէջ ամենէն հրաշկան է: Ընդհանրապէս կ'ապրի խորունկ ծովերու մէջ և կը սնանի մանր ձուկերով կամ ուրիշ ծովային կենդանիներով:

Կէտ ձուկերը, հակառակ իրենց մարմնին մեծութեան և ծանրութեան, արագ լողացողներ են. ժամը մինչեւ 25 մղոն կրնան լողալ. շատ կը սիրեն մրցիլ արագընթաց շոգենաւերու հետ: Առհասարակ ծովերու մակերեսին մօտ կ'ապրին և շատ խորերը չեն երթար, որովհետեւ թէ' ջուրը պաղ է հոն և թէ նուազ ուտելիք կայ:

Լողալու ատեն քներանին լայն կը բանան. ամէն 8–10 վայրկեանը անգամ մը ջուրին երեսը կ'ելլեն շընչելու համար: Այդ միջոցին է, որ իրենց քերնի ջուրը զօրաւոր կերպով կը փչեն օդին մէջ, ապա դարձեալ կը խորասուզուին: Ջուրը փչելու ատեն հանած աղմուկնին

կը լսուի մինչեւ երկու մղոն հեռաւորութենէ, ինչ որ յառաջխրնոց ներկայութիւնը կը մատնէ։

2

Կէտ ձուկի որսորդութեան ամենէն յարմար վայրերն են Ճափոնի և Նոր Զելանտայի շրջականները, Հնդկաց ովկիանոսը և Բալիֆորնիոյ ելեւէջները։ Մեայն Հնդկաց

ովկիանոսէն տարին աւելի քան 10,000 կէտ ձուկեր կ'որսացուին։ Անոնց իւղէն կը պատրաստուին օճառ, մոմ եւն., իսկ մարմինը կը գործածուի իբրեւ պարարտացուցիչ նիւթ և կենդանիներու կեր։

Կէտ ձուկի որսորդութեան եղանակն է աշունը։ Այդ շրջանին՝ նաւերը բաց ծով կ'ելլեն, ամէն տեսակ ուտելու և այլ պիտոյքներու պաշարով։ Վարժ նաւաստիներ զօրաւոր հեռադիտակներով կը հետազօտեն ծովուն ընդարձակ տարածութիւնը, երեւան հանելու համար ջուրին երեսը ելլող կէտ ձուկերը։ Այն ատեն՝ նաւը անմիջապէս կ'ուղղուի որսին գտնուած վայրը. նաւին բոլոր մեքենակաները կը դադրին գործելէ և կատարեալ լռութիւն կը պահուի։

Խեղճ կենդանին, անտեղեակ իրեն համար լարուած ծուղակէն, գլուխը դուրս կը հանէ ջուրէն. նաւաստինեը իակոյն արագայր նետեր կը մխեն իր մարմնին մէջ: կէտ ձուկը, թշնամիէն խոյս տալու նպատակով, կը թաղուի ջուրի ահագին խորութեան մը տակ, իր մարմնին մխուած նետերուն հետ տանելով երկար պարան մը, որուն ծայրը ամրացուած կ'ըլլայ նաւին: Ձկրնալով երկար ատեն մնալ ծովուն յատակը, կրկին վեր կը բարձրանայ, ջանալով ազատիլ լինքզինք իր կողը խրուած նետերէն: Բայց ջուրին երեսը հասնելուն պէս, երկրորդ անգամ նետերու տարափ մը կ'ուղղուի իր արդէն վիրաւոր մարմնին: Այն ատեն կը սկսի տեղի տալ. կորովը կը նուազի, կը թուլնայ և չուտուած վիճակի մէջ աւելի յաճախ դուրս կու գայ ջուրէն:

Այսպէս, երբեմն քանի մը ժամ տեւող բուռն պայքարէ մը վերջ, կէտ ձուկը, այլևս ուժաթափ, անկարող նոյն իսկ քայլ մը առաջ երթալու, նուաղած կ'լինայ: Կռիւը վերջացած է և որսը պատնուած: Մեքենաները կը սկսին հակայ դիակը քաշել նաւին մօտ: Բանի մը նաւաստիներ խեղճ կենդանիին կռնակին վրայ նիզակներով կը բանան խոշոր ծակ մը, արդէն ճնշուած օդ կը ներմուծուի, մարմինը ուռեցնելու և ջուրին երեսը պահելու համար:

Կէտ ձուկ մը միջին հաշուով կը կշռէ 60,000 քիլօ. կան որ մինչեւ 200,000 քիլօ կը կշռեն: Ամէն մէկէն կարելի է 10,000էն մինչեւ 40,000 կալոն իւղ առանալ:

Ս. Յ.

ԱՌԱՔ. — Կատակից կեսը կռիւ է:

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մղոն.— Անգլ. մղոնը 1600 մեթր է:
Սրագրնթաց.— Արագ ընթացող, արագ գացող:
Մակերես.— Ծովուն առաջին երեսը, վրայի մասը:
Խորասուզուիլ.— Խորը երթալ, թաղուիլ:
Պարարտացուցիչ.— Գիրցնող:
Պիտոյք.— Պէտք եղած բաներ:
Տարափ.— Մեծ թիւով (նետեր). կը նշանակէ նաեւ առատ անձրեւ:
Նուաղիլ.— Ուժաթափ ըլլալ, մարիլ:
Ներմուծել.— Ներս մտցնել:
Գալոն.— Մէկ կալոնը 1120 տրամ է:

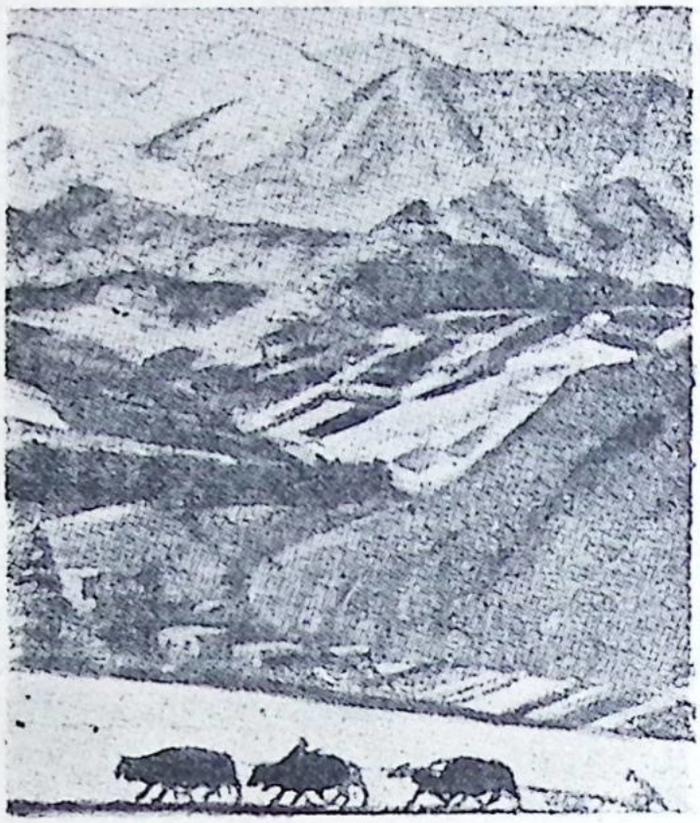
ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Ո՞ր ծովերուն մէջ կ'ապրի կէտ ձուկը:— Ի՞նչպիսի կենդանի մըն է:— Ինչո՞ւ ջուրին երեսը կ'ելլէ ատեն-ատեն:— Որո՞նք են կէտ ձուկի որսորդութեան յարմար վայրերը: — Կրնա՞ք պատմել այդ որսորդութեան մանրամասնութիւնները: — Կրնա՞ք բսել, թէ ի՞նչ օգտակարութիւն կը ներկայացնէ կէտ ձուկը: — Ուրիշ ձուկի անուններ գիտէ՞ք:

ԲԵՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Էական կը կոչուի *եմ* բայը իր բոլոր ձեւերով:

Էական բայեն զատ ուրիշ չորս տեսակ բայ կայ.— ներգործական, չեզոք, կրաւորական եւ անցողական:

Ներգործական կը կոչուին այն բայերը, որոնց եղբական գործողութիւնը ուրիշի մը վրայ կը կատարէ. օրինակ՝ *դուռը կը բանամ*, այսինքն բանալու գործողութիւնը դրան վրայ կը կատարեմ:

45. ՀԱՅՐԵՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

Իմ հայրենի ամո՛յս լեռներ,
Ամոյս ջուրե՛ր խաղցրալուր,
Ձեր ծոցին մէջ անցած օրերս
Հիմա ո՞ւր եմ, հիմա՝ ո՞ւր...:

Գարնան՝ վարդերս էին այնտեղ,
Հեղեղն՝ իջնող սարերէն.
Ամրան՝ միրգերս էին հիւթեղ,
Ամպան՝ բուխպերս ու եռեւ...:

Բայց մանաւանդ ձրմեռը ձեր,
Սէ՛գ իմ սարեր հայրենի,
Ձիւնախաղաղ ձրմեռը ձեր
Ես կը յիշեմ աւելի:

Ձիւնը կ'իջնէր միապաղաղ,
Կը ծածկէր դաշտ ու բլուր.
Ակուբին մէջ խարոյկն ուրախ
Կը բոցկլտար ոսկեհուռ...:

Իմ հայրենի աղո՜յնք լեռներ,
Աղոյնք ջուրե՛ր խաղցրալուր,
Հոգիիս մէջ կարոտը ձեր
Հիմա հո՜ւր է, հիմա՝ հո՜ւր...:

ՍԱՐ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

ԲԱՐԲԱՌՆԵՐ.— Արեւելահայ բարբառը կը գործածեն Հայաստանի, Ռուսաստանի, Պարսկաստանի եւ Հնդկաստանի հայերը, իսկ արեւմտահայ բարբառը կը գործածեն այդ վայրերէն դուրս ապրող հայերը: Գաւառաբարբառ կը կոչուին այն բարբառները, որոնք կը գործածուին զանազան գաւառներու մէջ, ինչպէս՝ Աշտարակի բարբառ, Երեւանի բարբառ, Մշոյ բարբառ եւն.:

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Քաղցրալուր՝— Քաղցրաձայն, աղոյնք ձայն ունեցող:
Միրգ.— Պտուղ:
Հիւրեղ.— Ննջդարար:
Թուխպ.— Մշուշ, մէգ, մառախուղ:
Որէ— Որսի կենդանի:
Ձիւնախաղաղ.— Ձիւնով ծածկուած:

Միապաղաղ.— Միակեռւր, միօրինակ:
Ակռւր.— Կրակարան:
Խարոյկ.— Կրակ:
Ոսկեհռւռ.— Ոսկիով հիւսռւած, ոսկիով բանռւած:
Հռւր.— Կրակ:
Սարգիս Սահակեան.— Ժամանակակից բանաստեղծ: Իր ճերքռւածներռւն մէկ մասը հրատարակռւած է երկու հատորներով՝ «Ջորավանիմ» եւ «Բարձրքերդ»:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Ինչի՞ մասին կը խօսուի այս ռտանաւորին մէջ:— Մեր հայրենի լեռներէն որո՞նց անուններ ծանօթ են ձեզի:— Ո՞րն է անոնց մէջ ամենէն բարձրը:— Հեղինակին համար ո՞ր եղանակը աւելի սիրելի է. ինչո՞ւ:— Ի՞նչ գլխաւոր զգացում արտայայտուած է այս ռտանաւորին մէջ:

46· ԱՍՏՈՒԱԾ ՏՈՒՈՂԻՆ ԿՈՒ ՏԱՅ

1

Երկու ընկերներ, Ալոն և Մալոն, հետռ երկիր կ'երթային աշխատելու: Ճամբան Ալոյի պաշարը կերան լմնցուցին: Կարկը եկաւ ուտելու Մալոյի ռնեցածը. բայց ան փշրանք մը իսկ չտուաւ ընկերոջը:

— Եթէ երկուքս ալ ուտենք,— կ'ըսէր անխիղճ Մալոն, — չուտով կը հատնի պաշարը և երկուքս ալ անօթի կը մեռնինք:

— Իմ տուածիս տեղն ալ թող չըլլայ. ողորմութիւն ըրէ, փոխ տուր,— կը խնդրէր խեղճ Ալոն:

Օգուտ չըրաւ: Երկու ընկերները բաժնուեցան լրարմէ:

Իյնալով ելլելով, խոտ ուտելով և ջուր խմելով մնաայն, Ալոն հասաւ աւերակ ջաղացք մը:

— Այս գիշեր կը պառկիմ հոս, վերջը Աստուած ողորմած է,— ըսաւ ինք իրեն ու մտաւ Չաղացքէն ներս։

2

Չաղացքին մէջ բան չգտաւ ուտելու. միայն դափ մը կար պատէն կախուած։

Գիշեր էր արդէն, երբ արջ մը մտաւ ներս ու նըստաւ աղօրիքին քով. յետոյ գայլ մը եկաւ ու տեղաւորուեցաւ արջին մօտ։ Ամենէն վերջ՝ աղուէս մը, պոչը կախած, անցաւ սեմէն ու գնաց կծկտեցաւ դրան կողմը։

— Ա՛րջ աղբար,— հարցուց գայլը պահ մը ետք,— ի՞նչպէս ես, ի՞նչ գործի վրայ ես։

— Անտառ կ՛երթամ, ծառի ու եղէգի արմատ կը կրծեմ, փորս կը կշտացնեմ,— պատասխանեց արջը։

— Իսկ դո՞ւն ինչպէս ես, ինչո՞վ կ՛ապրիս,— իր կարգին հարցուց աղուէսը՝ խօսքը գայլին ուղղելով։

— Իմ վիճակս մի՛ հարցներ,— պատասխան տուաւ գայլը։ Ժամանակէ մը ի վեր աչքս դրած եմ Փիլիկ աղբօր ոչխարին վրայ. բայց սեւ շուն մը պահապան կարգած են ու անոր վախէն չեմ կրնար մօտենալ ոչխարին։ Չեմ գիտեր ինչո՞ւ բժիշկները չեն մորթեր այդ շունը և արիւնովը չեն լոգցներ Թագաւորին տղան, որ հիւանդ պառկած է. թէ՛ տղան կ՛աղէկնայ և թէ իմ բախտս ալ կը բացուի։

Ալոն լսեց այս խօսքերը ու մխքը պահեց։

3

— Հապա դո՞ւն ինչ ջուրի վրայ ես, պարո՛ն աղուէս,— հարցուց արջը։

— Ես ձեզի չափ զօրաւոր չեմ,— պատասխանեց

աղուէսը,— բայց Աստուած հնարագէտ ստեղծած է զիս։ Ո՛չ մէյն անօթի օր չեմ անցըներ, այլեւ բաւական դրամ մէկ կողմ դրած եմ։ Կարաս մը լեցուն ոսկի թաղած եմ քովի ընկուզենիին տակ, ուրիշ կարաս մըն ալ՝ այս ջաղացքին դրան մօտ։ Օրը անգամ մը կը հանեմ, կը խառնեմ, ուրախութիւն կը զգամ, յետոյ նորէն կը թաղեմ իրենց տեղերը։

Ալոն լսեց, ուրախացաւ։ Սիրտը զօրացաւ, մխիթը լուռաւորուեցաւ։ Վերցուց դափը և չփչփացուց։

Գազաններըը, դափին ձայնը լսածնուն պէս, ձգեցին փախան։ Կարծեցին, թէ հարսնիք կար ու հարսնեւորներ կու գային։

ԳԱՐ. ԵՊՍ. ՍՐՄԱՆԶՏԵԱՆՑ

ԱՌԱԾ.— Աղօթէ որ սրբացաս,
Աշխատէ որ կշտացաս։

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Դալի.— Փոխ բմբուկ։
Աղօրիկ.— Ցորենը աղացող։
Նաւրաս.— Հողէ մեծ ամաս։
Ձնառագէս.— Ձնարճեր գցող, ճարտար։
Շիւլիացնել.— Շրխլ-ըրխլ զարնել (դափը)։

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Ո՞ւր կ'երթային Ալոն ու Մալոն։— Ի՞նչ պատահեցաւ ճամբան։— Ջաղացքին մէջ ի՞նչ խօսակցութիւն ունեցան գազանները։— Այս խօսակցութենէն ի՞նչ օգուտ քաղեց Ալոն։— Ի՞նչ է ձեր կարծիքը երկու ընկերներուն մասին։

ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Ձեր այսօրուան շարադրութեան նիւթը պիտի ըլլայ «Եղբայրս հիւանդ է»։ Պիտի ըսէք, թէ ի՛նչէան ցաւ կը զգաք ձեր եղբօր հիւանդութեան համար. թէ՝ ամէն խնամք կը տանիք, որ շուտ աղէկնայ ան։

47. ՎԵՐՋԸ Ի՞ՆՉ ԵՂԱՒ

1

Մեր պատմութիւնը չվերջացուցինք։ Հիմա լսեցէ՛ք, թէ վերջը ի՛նչ եղաւ։

Երբ պաղանները լեզապատառ փախան Ջաղացքէն, Ալան դուրս ելաւ իր թաղատոցէն, երկու կարաս ոսկին հանեց հողին տակէն, լեցուց ծոցն ու գրպանները, գընաց փոքրիկ գիւղը և փիլիկ աղբօր տունը հիւր եղաւ։ Տնեցիները ամէն մէկուն ձեռք մը հագուստ տուաւ իրեւ նուէր։

Տնեցիները շատ ուրախացան, սկսան փսփսալով հարցնել իրարու, թէ լսե՞նք ի՞նչ ընծայ պիտի տան հիւրին։

Ալան լսեց, ըսաւ.

— Եթէ լինձի տաք ձեր սեւ շունը, շատ չնորհակալ կ՛ըլլամ։ Ուրիշ բան չեմ ուզեր։

Սիրով տուին ուզածը։ Ալան շունը առած մեկնեցաւ գիւղէն։ Երբ հասաւ մօտակայ անտառը, մոլթից անասունը, արիւնը լեցուց տիկի մը մէջ և գնաց քաղաք։

2

Գնաց, ներկայացաւ թագաւորին ու ըսաւ.

— Թագաւորն ապրած կենայ, ես բժիշկ եմ. եկած եմ բժշկելու ձեր որդին։

Թագաւորը շատ ուրախացաւ։

— Եթէ իրաւ բժշկես որդիս, — ըսաւ, — մահէս ետք գահս քեզի հալալ։ Իսկ եթէ չբժշկես, գլուխդ կը կտրեմ։

— Ձեր գահը ձեր գաւկին հալալ, — պատասխանեց Ալոն, — եթէ չկրնամ բժշկել, իմ գլուխս ձեզի հալալ:

Ու հիւանդ արքայազունը տարաւ առանձին սենեակ մը, հանուեցուց, քանց սեւ շան արիւնը պլխէն մինչեւ ոտքը, պառկեցուց, դուռը գոցեց ու ելաւ դուրս, քիչ մը պտըտելու համար:

Իրիկունը, երբ պալատ վերադարձաւ, տեսաւ որ

հիւանդը կը լողայ քրտինքի մէջ. սկսաւ տաք ջուրով լաւ մը լուալ մարմինը: Երկու օր չարունակեց այսպէս. — արիւն քանց, քրտնցուց, լողցուց: Երրորդ օրը հիւանդը կատարելապէս բժշկուեցաւ ու դարձաւ նոր մօրմէ ծնածի պէս:

Թագաւորը պալատ մը նուիրեց Ալոյին. աչքի լոյսին պէս սիրեց զայն: Մարդ ղրկեց, բնակիլ տուաւ անոր կինն ու զաւակները, և ամէնքը միասին ապրեցան երջանիկ, վառք տալով Աստուծոյ:

3

Չէք հարցներ, թէ ի՛նչ եղաւ Մալոն, Ալոյի չարասիրտ ընկերը:

Անոր գործը անյաղթ գնաց. թափառեցաւ քաղաքէ քաղաք, վիրէ վիրդ, բայց չկրցաւ յաղթութիւն գտնել, մնաց աղքատ ու թշուառ։

Օր մըն ալ, լսելով որ մեծ բախտ ու փառքի հասած է իր երբեմնի ընկերը, գնաց տեսնելու զայն իր պալատին մէջ։

— Այս ուրկէ՞, այս ի՞նչպէս,— զարմացած հարցուց անոր։

Ալեն ծայրէ ծայր պատմեց ամէն ինչ։ Մտիկ ըրաւ Մալոն, բերանը բաց, և որոշեց ինքն ալ փորձել իր բախտը։ Գնաց աւերակ Ջաղացքը, մտաւ ներս ու անկիւն մը նստաւ։

Գազաններուը երևոյթեան համեմատ մէկ-մէկ հաւաքուեցան, տեսան զինք, պատաւ պատաւ ըրին, ոտքերն կոխ մը անգամ չձգեցին։

— Այդ ի՞նչպէս, հայ կը խնայե՞ս ընկերոջդ,— ըսաւ ձայն մը մութին մէջէն։

Մարդ չի պիտեր, թէ այդ որո՞ւն ձայնն էր...։

ԳԱՐ. ԵՊՍ. ՍՐՈՒԱՆՋՏԵԱՆՑ

ԱՌԱՁ.— Ամեն երուսաղէմ գացող մահեսիք չ'ըլլար։

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ալեղաբաստառ.— Լեղին պատռած, սասթիկ մխացած։
Արքայազուն.— Արքայի, թագաւորի տղայ։

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Գազաններուն միախչելէն ետք ի՞նչ պատահեցաւ։— Ալոն ո՞ւր գնաց յետոյ։— Ի՞նչ ըրաւ անտառին մէջ։— Ի՞նչ ըսաւ թագաւորին։— Կրցա՞ւ բժշկել արքայազուցը. ի՞նչպէս։— Ի՞նչ ձեւով թագաւորը վարձատրեց զինք.— Իսկ ի՞նչ եղաւ Մալոն։— Այս գրուածքէն ի՞նչ դաս կրնանք հանել։

ՓԵՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Չեզոք կը կոչուին այն բայերը, որոնց ենթական գործողութիւնը թէ իր վրայ կը կատարէ. օրինակ՝ *կը քալեմ*։

Կրաւորական կը կոչուին այն բայերը, որոնց ենթական ուրիշի մը կողմէ կատարուած գործողութիւնը իր վրայ կը կրէ. օրինակ՝ *դուն կը բամբասուիս*։

Անցողական կը կոչուին այն բայերը, որոնց ենթական գործողութիւնը ուրիշի մը ընել կու տայ. օրինակ՝ *կը կարդացնեմ*։

48. ՄԵՐ ՏՂՈՑ ՔՈՎ

Ընկե՛ր, նայէ սա տղոց, ո՛րքան ուրախ՝ կը խաղան.
Ցեղին կեանքն է իրենց մէջ, յաւերժութիւնը բեղուն.
Կ'իյնան գետին անբողոք, յետոյ կ'ելլեն, կը կենան,
Ու կը նային իրարու, կը ծիծաղին մշտարթուն։

Տե՛ս, կը վազեն, կը փրփրին. ո՛րքան շատ են, ո՛րքան շատ,
Ալիքներու պէս ծովու կը խիզախեն անվեհեր·
Խենթ ու խելառ տղաք են՝ աչուքներով անյատակ,
Հայու պայծառ աչքերով, տաք ու բոցեղ, անհեր...։

Տղա՛ք անոյշ աչքերով, որոնց խորքին մէջ կ'եռայ
Իմաստութիւնը ցեղին ու կարմիր կամքը անոր·
Տակաւ, տակաւ կ'ուռճանայ հոն մեր երազը հրսկայ,

Հեթզհեսէ կը դառնայ բոցեղէն խօսք ացսովոր,
Կ'ըլլայ իմաստ ու խորհուրդ մեր հոգիին մէջ մըռայլ,
Կ'ըլլայ ակխախս որոտում, կ'ըլլայ վըճիռ ացայլայլ...:

ԱՐՄԷՆ ԱՆՈՅՇ

ԳՐԱԲԱՐԻ ՕՐԻՆԱԿ ՄԸ.— Մովսէս Խորենացի իր «Հայոց պատմութեան» առաջին գրքին մէջ գրած է. «Թէպէս եւ եմք ածու փորր, եւ թուով յոյժ ընդ փոքու սահմանեալ, եւ զօրութեամբ տկար, եւ ընդ այլով յոյով անգամ նուաճեալ թագաւորութեամբ, սակայն բազում գործ արութեան գտանիցն գործեալ եւ ի մերում աշխարհիս»:

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ցաւերժութիւն.— Միշտ դիմացող, միշտ կեցող:
Ծնողուն.— Արդիւնաւոր, արդիւնք տուող:
Փշտարրուն.— Միշտ արթուն:
Խիզախել.— Համարձակ կերպով առաջ նետուիլ:
Ա.Ցվնիեր.— Անվախ:
Ա.Ճնշրեր.— Չերեցող:
Ճոռնացնալ.— Ծլիլ, ծաղկիլ, զօրանալ:
Ա.Ցխախտ.— Տեղէն չխախտող, հաստատ:
Ա.Ցայլայլ.— Անփոփոխ:
Ա.րմէն Ա.Ցոյշ.— Բանաստեղծ եւ ուսուցիչ: Գրած եւ հրատարակած է բանաստեղծութեանց երեք հատորներ՝ «Օրերուն հետ», «Որոտու երգը» եւ «Գարերու երգը»: Ունի նաեւ արձակ գործեր:

ՀՈՐՈՒՄՆԵՐ.— Ինչի՞ մասին կը խօսուի այս ոտանաւորին մէջ:— Որո՞նք են «մեր տղաքը»:— Ի՞նչ զգացում ունի հեղինակը անոնց հանդէպ:— Ի՞նչ բաներ կը տեսնէ անոնց մէջ:— Ի՞նչ իմաստով գործածուած է «կարմիր կամք» բացատրութիւնը:— Ձեր կարծիքով՝ ի՞նչ է մեր ցեղին երազը:— Ի՞նչ որոտումի կամ վնիռի մասին է խօսքը վերջին տողին մէջ:

49. ՈՍԿԵՐԻԶՆԵՐՈՒ ՇՈՒԿԱՅԻՆ ՄԷՋ

1

— Գիտե՞ս այսօրուան պատահածը,— ըսաւ Սուբ-
քիկ հանըմ իր ամուսինին։

Անդրանիկ աղա, մտահոգուած իր աղջկան աւազ-
ջական վիճակով, հարցուց արտատրուի.

— Չէ՛, ի՞նչ կայ. ի՞նչպէս է Աստղիկը։

— Ալէկ է, ամէն օրուան պէս։ Սա խրմպըլ Զա-
քէին չըրածը չմնայ այսօր. դրայինևրուն քով խաղք ու
խայտառակ ըրաւ մեզ։ Երևք հարիւր ղրուշ առնելիք
ունի եղեր... չես գիտեր, ա՛րչափ դող հանեց վիս։ Հա-
պա Աստղի՞կը, մոխիր կարնցաւ. քիչ մնայ պիտի մա-
րէր. ի՛նչ ընելս չգիտցայ։ Անդրանիկ աղա, բերանը
գոցելու է լակոտին։

Իրիկունը, ճաշի ատեն, Աստղիկ բնաւ չխօսեցաւ
այս դէպքին վրայ, որուն համար սակայն ա՛յնքան
յուզուած էր։ Բայց երբ աւարտեցին ընթրիքը ու անո-
ւեակ եկան, Աստղիկ հօրը մօտեցաւ և անոր երկնցնելով
թաւշապատ փոքրիկ տուփ մը, ըսաւ.

— Ա՛ռ, հայր, մատանիս է. փոլաճթի է, ծախել
տուր։ Ութսուն ոսկի կը յուսամ թէ կը բռնէ. սակայն,
վերջապէս, ինչ որ տան՝ տո՛ւր։

2

Անդրանիկ աղա, առտուն անկողնէն ելածին պէս,
ուղղակի Պոլիս իջաւ, որպէս զի մատանին ծախէ։ Գը-
նաց Զուխաճի խան, ոսկերիչներու կեդրոնավայրը. դի-

մեկ ոսկերիչէ մը և մատանին ցոյց տուաւ անոր։ Ոսկերիչը կշռեց չղակը իր նժարին մէջ, քննեց զայն ակնոցով, յետոյ խոշորացոյցով և ըսաւ։

— Դիղին է, լեհիլի է, էտուռնը ութը կարմրուկ ունիմ։

— Ի՞նչ,— գոչեց Անդրանիկ աղա զայրացած,— հարիւր ոսկի կ'արժէ այս մատանին, հարի՛ւր ոսկի. վեպա մը պակասի չեմ տար։ Տա՛ր, ուրիշի ցուցնեմ. գուն առնող չես։

— Բեճդ գիտէ, աղա՛ս,— պատասխանեց ոսկերիչը լակոնաբար։

Տասը վայրկեան չանցած, Զուխաճի խանի բոլոր ոսկերիչները խմբուեցան գոհարավաճառին սենեակը։ Իւրաքանչիւրն ձեռքէ կը յափշտակէին մատանին և, քարը կշռելէ առաջ, ոմանք կ'ըսէին ենթադրութեամբ.

— «Առաքեալ» է։

Ըսել կ'ուզէին, թէ առաքեալներուն թիւին չափ քարաթ կը կշռէ։ Ուրիշներ կը գոչէին.

— Ի՞նչ «առաքեալ», «պատուիրանք» ալ չկայ։

Ըսել կ'ուզէին գալձեալ, թէ տասնաբանեայ պատուիրանաց թիւին չափ հազիւ կը կշռէր քարը։ Անդրանիկ աղա իր բոլոր հայապետութեամբ չէր հասկնար անոնց խօսած հայերէնը։

— «Առաքեա՞լ», «պատուիրա՞նք»,— կ'ըսէր ինք իրեն, առանց կարենալ բացատրելու, թէ ի՛նչ կը նշանակէին այդ բառերը։

3

Մինչեւ որ քառասունըչորս ոսկիի բարձրացաւ մատանին գինը, հարկ եղաւ, որ աճուրդին մասնակցող ոսկերիչները գիւրաւ յանդիմանէին, իրարու հայհոյէին։

— Ի՞նչ խելքով այդ դեղին քարին այդքան բարձր գին կու տաք — կ'ըսէին։ Խոյտմնիութիւն ընելու տեղ՝ ազէկ է, որ երթաք ընկոյզ խաղաք։ — Լէհէլի է, լէհէլի,— կը պոռային քանի մը արհեստաւորներ, Անդրանիկ աղային գլուխը հաւաքուած։

Ի՞նչ պիտի ընէր հիմա Անդրանիկ աղան. անդին՝ իր մէկ հատիկ աղջիկը, հիւանդ պառկած, բժիշկի ու դեղի պէտք ունէր ամէնօրեայ, իսկ ասդին՝ ոսկերիչները կէս գինէն ալ պակաս կու տային մատանիին։ Շուարած էր ու ճար մը կը փնտռէր։

Կը փնտռէր, բայց չէր գտներ։

ՏԻԳՐԱՆ ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ

ԱՌԱԾ.— Միջեւ հասը բարակցայ,
Բարակին հոգին կ'ելլէ։

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Սրտատրուխ.— Սիրտը բուռդ ելած։

Թաւշապատ.— Թաւիշով պատած։

Փղոսկր.— Թուրքերէն բառ. կը նշանակէ ադամանդ։

Շողակ.— Ադամանդ։

Նժար.— Կշռի աչքը։

Լէհէլի.— Թուրքերէն բառ. կը նշանակէ բծաւոր, բիծեր ունեցող։

Լակոնաբար.— Քիչ բառերով, կարճ եւ կտրուկ։

Նարմրուկ.— Հոս գործածուած է «կարմիր ոսկի» իմաստով։

Անուրդ.— Ծախուելիք առարկայի մը գինը հեզհեզէ աւելցնելու գործողութիւն։

Խոյտմնիութիւն.— Թուրքերէն բառ. կը նշանակէ ոսկերչութիւն։

Սթիպողաբար.— Սթիպողական կերպով։

Տիգրան Կամսարական.— Գրագէտ։ Ծնած է 1866ին, Պոլիս եւ մեռած է 1941ին, Փարիզ։ Հազիւ 20 տարեկան կար, երբ գրեց ու հրատարակեց իր միակ մեծ վէպը՝ «Վարժապետին աղջիկը»։

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Ի՞նչ էր Սուրբիկ հաճրմին գանգաթը:— Ո՞վ էր Աստղիկ:— Ի՞նչ բսաւ աճ հօրը՝ նոյն օրը պատահած դէպքէն ետ:— Ծնողքը ինչո՞ւ մտահոգուած էին իր վիճակով:— Անդրանիկ աղա ինչո՞ւ սիրտուած էր ծախել մատանին:— Կրցա՞ւ ծախել. ինչո՞ւ:— Անլուծելի՞ խնդիր մրն էր եղածը:— Ի՞նչ պիտի ընէիր դուն, եթէ Անդրանիկ աղային տեղը ըլլայիր:

ԲԵՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Միեւնոյն վերջաւորութիւնը ունեցող բառեր լծորդութիւն մը կը կազմեն: Երեք լծորդութիւն կայ, որոնք իրարմէ կը զանազանուին անոնց վերջաւորութեամբը· Ա. լծորդութիւն՝ *ել*, օրինակ՝ գրել· Բ. լծորդութիւն՝ *իլ*, օրինակ՝ խօսիլ· Գ. լծորդութիւն՝ *ալ*, օրինակ՝ կարդալ: *Ուլ* վերջացող բանի մը բայեր ալ կան, որոնք անկանոն խոնարհումներ ունին, ինչպէս՝ *ասանուլ, պլօսնուլ, ընթեռնուլ:*

50. ԵՐԵՔ ՊԱՏԿԵՐ

1

Պզտիկ աղջիկ մըն էր, երբ մայրս օր մը ձեռքէս բռնելով մանկոց չոյեց: Իր տաք շունչը այտերուս վրայ կը խաղար գգուանքով:

Իրարու միացնելէ ետք ձեռքերս, որոնք աղաչական ձեւ մը առին, այսպէս խօսեցաւ մայրս.

— Գնա ըսէ հօրդ, որ գլխարկ կ'ուզես: Կրկնէ՛ նայիմ:

— Հայրի՛կ, գլխարկ կ'ուզեմ,— կմկմացի ես:

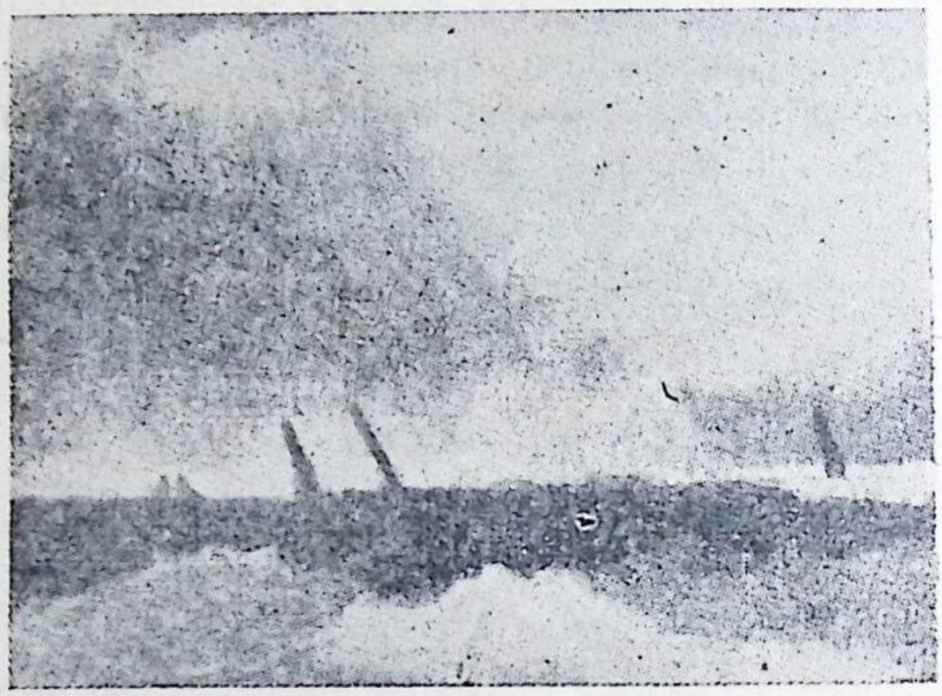
— Լա՛ւ,— պատասխանեց մայրս գոհունակ դէմքով:

Գլխարկս վարդագոյն էր և վարդի մանր կոկոններով զարդարուած, սակայն բոլորովին լինող լայն, ապիտակ ժանեակը աչքերուս վրայ իյնալով կը նեղէր զիս։

Զղջայի զայն հօրմէս խնդրած ըլլալուս։

2

Անձրեւ կը տեղար, ամպամած մութ երկինքին վրայ վայրկեանները կը վազէին օձաձեւ։ Մայրս նոյն օրը շուկայ իջած էր լինձի հովանոց մը գնելու համար։

Կ'աղօթէի, որ անձրեւը դադրի և մայրս չմտնայ հովանոցս գնել։

Մինչդրէին, երբ տեղատատուն իյսայ ճաշելու, տեղացնելն վրայ՝ պնակիս մօտ երկայն տուփ մը գտայ։ Իւրոյն հասկցայ, որ հովանոցս էր։ Սճապարանքով բացի տուփը, դուրս հանեցի սպիտակ մետաքսէ հովանոցը և զայն գլխուս վրայ բռնած սկսայ նազանքով պտըտիլ սեղանին շուրջ։ Բայց շուտ մը թեւս յոգնեցաւ, և նորէն սաստիկ ձանձրոյթ զգացի։

3

Զատկի տօնն էր, և նոր հագուստներով մօտս ունեակը պայի։

— Ա՛լ բաւական մեծ ես,— բաւ մայրս խորհըրդաւոր կերպով մը,— ձեռնոց կ'ուզես։

Սիրտս հրճուանքէ ճխաց։

Սկսայ մատներս տեղաւորել ձեռնոցներուն մէջ։ Անհամբերութենէ մղուած, կը ջանայի ամբողջ ձեռքս մտցնել նեղ ձեռնոցին մէջ։

Շատ չարչարանքէ վերջ, մատներս մէկիկ-մէկիկ իրենց տեղը գտան. բայց ի՜նչ նեղութիւն, չէի կրնար բան մը բռնել։

Ա՛լ ուրախ չէի։

4

Ըղձանքներու և յուսախաբութեանց անդադրում յաջորդութեանը մէջ, որ կեանքը կը կազմէ, ամէն անգամ որ դէպի ետեւ կը դառնամ, չուկէտին վրայ կը գտնեմ այս երեք պզտիկ տրտում պատկերները։ Անոնք երեք սկզբնական կաթիլներու պէս են, որ կեանքին աղբիւրը կը թունաւորին՝ դեռ ակէն չբաժնուած։

Յուսախաբութեան, ձանձրոյթին ու ցաւին սկզբնական երեք կաթիլներն են անոնք։

ՄԱՐԻ ՍՎԱՃԵԱՆ

ԱՌԱՁ.— Մեկը լաւ է, երկուբը բաւ է,
երեքը ցաւ է։

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Միջօրէ.— կէսօր։
Ձխալ.— Ուրախութենէ ցատկել, խայտալ։

Ա.Ցղադրում.— Ձղադրող, դադար չունեցող:
Ձու կէս.— Մեկնումի կէս. այն կէսը, ուրկէ կը մեկնին:
Տիկին Մարի Սվաճեան.— Գրագիտուհի: Գրած է սիրուն պզտիկ պատմուածքներ եւ բանի մը վէպեր, որոնք առանձին հատորով հրատարակուած չեն: Մեռած է 1911ին:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Ինչո՞ւ հեղինակը զղջաց հօրմէն գլխարկ մը խնդրած ըլլալուն համար:— Եթէ պիտի զղջար, ինչո՞ւ առաջուրնէ փափաքեցաւ:— Այս պարագան ի՞նչ մտածել կու տայ ձեզի:— Դուք ալ նման փափաքներ ունեցա՞ծ էք, զղջացա՞ծ էք եթէ:— Հեղինակը ի՛նչ բանի կը նմանցնէ «երեք պատկերները:— Կրնա՞ք ըսել. թէ ինչո՛ւ ան երջանիկ չէր համարեր ինքզինքը՝ իր փափաքները կատարուած տեսնելէ եթէ:— Ինչի՞ մէջ կը կայանայ երջանկութիւնը:

51. ԳՈՎՔ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՄ

Ձա՛ն հայրենիք, ծաղկա՛ծ աշխարհ, յաղթ տիտան ես դարձեր դու,
Ձենաղագեղ, անմահական բուրաստան ես դարձեր դու.
Երեկ փուշով ու տատասկով ծածկըւած էր հողդ ամբողջ,
Այսօր յուռթի, գանձերով լի անդաստան ես դարձեր դու:

Հայրենի՛ք իմ, անզուգական չուսե տուն ես ինձ համար,
Գորով ազուր անոյշ մօր պես միշտ խնդուն ես ինձ համար,
Ցաւերժաբուխ ու անընպատ խնդութիւն ես ինձ համար,
Վարդի անոյշ բոյրով լեցուն մրգաստան ես ինձ համար:

Հին օրերուն, օ՜, մեկ տարին կ'անցնէր երկար դարի պես,
Կը ծանրանար մարդու ուսին մութ ամպի պես, քարի պես,

Այժըմ ա՛յնհան շուտ կ՛անցնի աև, որ օր մը լոկ կը թըւի մեզ.
Չա՛նի հայրենիք, լաւ օրերու օրօրան ես դարձեր դու...:

Ն. ԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ԱՐԻՒՆԱՀԱՑ ԲԱՐԲԱՌԻ ՕՐԻՆԱԿ.— Արեւելահայ կամ ռուսահայ բարբառով գրուած է հետեւեալը.— «Ժամանակով մի աղքատ մարդ կար. որքան ափսոսում էր, որքան չարչարւում էր, դարձեալ միեւնոյն աղքատն էր մնում: Յուսահատուած՝ մի օր նա վեր կացաւ, թէ պէտք է գնամ գտնեմ Աստուծ ու ինձ համար մի բան խնդրեմ»:

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ծաղր.— Ուժով. զօրաւոր:

Տիտան.— Հսկայ:
Անմահական.— Անմահ, անմեռ, չմեռնող:
Ծաղկաստան.— Հոտաւէտ ծաղիկներու պարտէզ, ծաղկաստան:
Տատասկ.— Փուշ:
Ծաղր.— Առաս, բարեբեր:
Անդաստան.— Ցորենի արտեր:
Անզուգական.— Անմման, նմանը չգտնուած:
Յաւերժաբուխ.— Միշտ բխող, բնաւ չցամքող:
Մրգաստան.— Պտղատու ծառերու պարտէզ:
Լոկ.— Միայն:
Նապոլէոն Բոնապարտեան.— Ներկայ Հայաստանի երիտասարդ բանաստեղծներէն է:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Այս ոտանաւորին հեղինակը որո՞ւ կ'ուղղէ իր խօսքը:— Ի՞նչ զգացումներ ունի իր հայրենիքին հանդէպ:— Ի՞նչ վիճակի մէջ կը տեսնէ եւ ինչի՛ կը նմանցնէ զայն:— Ինչո՞ւ հին օրերու մէկ տարին դար մը կը թուէր իրեն:— Դժբախտութե՞ան է երջանկութեան տարիները աւելի արագ կը սահին:— Ի՞նչ է այս ոտանաւորին մէջ տիրող զգացումը:

52· ՄԱԾՈՒՆ ԿԵՐԷՔ

1

Կարելի՞ է չսիրել մածունը: Կաւուն խակ ձուկին պոչը կը մոռնայ դպալ մը մածունին համար: Անգամ մը, մեր խելացի կաւուն չէ դիմանար պնակ մը մածունի տեսքին. կ'ուտէ, պնակն ալ կը մաքրէ օճառով լուացուածի պէս, պեխերը կը սրբէ ու չի մոռնար թաթիվը քիչ մը ճերմակ քսել բարեկամ չնիկին: Ու ձեծը չնիկը կ'ուտէ, որովհետեւ մեր կաւուն, խոհեմութեան համար, քանի մը ժամ բացակայած էր տունէն:

Տան տիրոջ վերադարձին եաք, ան նեբա կը վազէ և

ամէնէն անույշ ձայնովը կը մլաւէ՝ անմեղ ձեւանալով. բայց հասկցողը կը հասկնայ անշուշտ այդ ձայնին իմաստը.

— Մածունդ պատուական էր:

Ամէնքս ալ գիտենք, որ մածունը հայկական ապրանք է: Առաջին անգամ հայերը պատրաստած են զայն: Այսօր ուրիշ ազգեր ալ կան, որ նոյն վարպետութեամբ մածուն կը շինեն, սակայն ամէնէն վարպետները հայ գիւղացիներն են նորէն: Մեր գիւղացիները կովու, ոչխարի և գոմէշի կաթով այնպիսի համեղ մածուն մը կը շինէին, որուն նմանը դժուար կը գտնուի հիմա:

2

Մածունը ո՛չ միայն լաւ սնունդ մըն է, այլեւ տեսակ մը դեղ է: Դիւրաւ մարսելի է և կը սպաննէ մանրէները մեր աղիքներուն մէջ:

Մեր ժողովուրդը մածունէն կը պատրաստէ թան, պար կը գործածէ լրելու զովացուցիչ՝ տաք եղանակներուն: Կը պատրաստէ նաեւ քամուած մածուն, չորթան եւն.: Բոլորն ալ օգտակար են առաւել կամ նուազ չափով:

Մածունը կը նպաստէ ստամոքսի մարսողական չարժումներուն: Կը թեթեւցնէ ստամոքսին գնդերներուն յոգնութիւնը և աւելի ճկունութիւն կու տայ անոնց: Կ'արագնէ թոյներու ազդեցութիւնը. հայ գիւղացիներուն մէջ մածուն կը կերցնեն թունաւորուողներուն: Կ'ամոքէ աղիքներու բորբոքումները և ցաւերը: Կը մաքրէ արիւնը կարգ մը թունաւոր տարրերէ: Ծարաւը կ'անցընէ, կը զովացնէ:

Երկար ճամբորդութեանց ընթացքին՝ ամէնէն յարմար սնունդն է մածունը:

Ուրեմն՝ մածուն կերէք միշտ: Կերէք կէսօրին, գո-

վանալու համար։ կերէք գիշերները, լաւ և հանգիստ քուն մը ունենալու համար։

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԱՌԱՋ.— Կուշտ փորին պատիւ չ'ըլլար։

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Թաճ.— Չրախառն մածուն։

Զովացուցիչ.— Զովացնող, տաքութիւնը նուազեցնող բան կամ պելի։

Զորթաճ.— Զորցուած թաճ։

Ճկունութիւն.— Դիւրաշարժութիւն, արագ եւ դիւրաւ շարժելու կարողութիւն։

Ամոքել.— Մեղմացնել, հանդարտեցնել։

Շաւարշ Նարդունի.— Գրագէտ եւ ճաշադաս, ծնած է Արմաշ, 1898ին։ Վկայուած է իբրեւ բժիշկ։ Բուն անունն է Շաւարշ Այվազեան։ Իր գլխաւոր գործերն են «Մեղեդիներ, մեղեդիներ», «Բաներ, բաներ, ի՛նչ բաներ», «Կանանչ բաժակով», «Ջրվէժ», եւն.։

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Ի՞նչ տեսակ անուշեղէն մըն է մածունը. ի՞նչ բաներէ կը պատրաստեն զայն։— Հայերու դերը ի՞նչ եղած է այս անուշեղէնի պատրաստութեան մէջ։— Կարելի ուրիշ ի՞նչ բաներ կրնան շինուիլ։— Ի՞նչ յատկութիւններ ունի մածունը։— Կա՞ն ուրիշ ուտելիքներ, որոնք մածունին պէս բուժիչ յատկութիւններ ունենան։— Կրնա՞ք դուք ալ շարադրութիւն մը գրել մածունի մասին։

53. ՄԵՐ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐԸ

1

Ո՞վ է մտածած կամ ո՞վ է հաշուած, թէ քանի՛ բանաստեղծ ունինք. ես կը կարծէի՝ առ աւաւելն երեք հարիւր, իսկ բարեկամ մը կը պնդէր, թէ հօթն անպամ աւելի է ոտանաւոր գրող մեր երանելիներուն թիւը: Մերժեցի: Գրաւէ եկանք:

Ամէս մը ետք, բարեկամս ներկայացաւ լինձի և պրպանէն հանեց ութրակ մը, որուն մէջ 2600 անուններ ու կեղծանուններ կային, ամէնքն ալ բանաստեղծ, Աստուա՛ծ իմ, ամէ՞նքն ալ:

Բարեկամս աւելցուց.

— Առանք երեսնոյ քերթուածներըը լոյս ընծայած ծանօթ քերթողներ են: Անոնց կայ դեռ անտիպ բանաստեղծներու հսկայ վիպանոցը:

Բանաստեղծ ազգ մըն ենք անվիճելիօրէն: Դժբախտութիւնը հոն է ահաւոր, որ բանաստեղծ ազգ մըն ենք մխայն, բայց ոչ ընթերցող ազգ մը:

2

Պետրոնեւուս, Հռոմի աստուածներուն առաստութեան ակնարկելով, կ'ըսէ հղեր.

— Այս քաղաքին մէջ աւելի շատ աստուած կայ, քան թէ մարդ:

Մենք ալ կրնանք ըսել հիմա.

— Մեր ազգին մէջ աւելի շատ բանաստեղծ կայ, քան թէ ընթերցող:

Դարմա՞նը այս աննախանձելի երջանկութեան...

Ուրիշ ճար չկայ. ապրիլ չանանք բաժնել երկուքի։ Չանանք կ'ըսեմ, որովհետեւ այս ապրիլը շատ աւելի դիւրին է բաժնել տասը կտորի, քան վերածել երկու մասի։ Մէկ մասը թող ամբողջ տարի մը երգէ, միւս մանաւ թող ամբողջ տարի մը ունկնդրէ, և փոխադարձաբար։

Աւելի գործնական ճար մը գիտէ՞ք դուք։

Ն. ՊԻՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԱՌԱՁ.— Ըսողին լսող պէտ է:

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Փաղանգ.— Խումբ, բազմութիւն:

Պեռոնիուս.— Լատին գրագէտ, որ կ'ապրէր Քրիստոսի առաջին դարուն:

Ֆեսան Պէշիկթաշլեան.— Բանաստեղծ եւ երգիծաբան: Ծնած է Պոլիս 1898ին: Գրել սկսած է կանուխ, գրեթէ 12 տարեկանին: Իր գործերէն առաձին հատորով հրատարակուած են «Միպոնգա», «Ռապսպի», «երգիծական», «Մադրանկարներ», «երգիծավէպեր» եւն.:

ՀՈՐՁՈՒՄՆԵՐ.— Ինչի՞ մասին կը գանգատի հեղինակը:— Իր կարծիքով քանի՞ բանաստեղծ ունինք. իր բարեկամի՞ն կարծիքով:— Իսկ ի՞նչ կը կարծէք դուք:— Հեղինակը դժգո՞հ է բանաստեղծներու առաստութենէն:— Ճի՞շդ է, որ մեր մէջ ընթերցողները աւելի հիչ են, քան բանաստեղծները:— Ի՛նչ կ'ըսէր Պեռոնիուս. ի՛նչ իմաստով գործածած էր ան «աստուած» բառը:— Ի՞նչ եզրակացութիւն կարելի է հանել այս գրուածքէն:

ՆԻՒԹԵՐՈՒ ՑԱՆԿ

	Հեղինակ	Գործ	Էջ
1.	Ա. Սիամանեանց	Վաղը կու գաս դպրոց	5
2.	Ա. Խանիկեանց	Ճշմարտութեան դասը	8
3.	Ռ. Դուրիկեանց	Շարադրութեան դասը	10
4.	Զ. Սամսոյր	Ձրիները	13
5.	Գեղամ Սարեանց	Այն տարի	16
6.	Գր. Զօհրապ	Առաջին ներկայացումը	18
7.	Վրթ. Փափազեանց	Գեղը	22
8.	Գ. Վարուժան	Լուսնին	26
9.	Եր. Օտեան	Մանկութեան յիշատակներ	27
10.	Եր. Սրմաէլեանցներուն	Սայլորդը	31
11.	Սե. Զօրեան	Բարեկամներ	35
12.	Վ. Թէքէեան	Գաւաթն ու ջրամանը	39
13.	Գ. Նալ Սրուանձտեանց	Երեք իմաստունները	41
14.	Ճ.	Թռչուններու աշխարհէն	45
15.	Համասեղ	Երբ այն օրերուն երախայ էիր	48
16.	Ե. Պարոնեան	Տէրոջ գործարանը	50
17.	Ու. Սարոյեան	Սափրիչը	54
18.	Վ. Թաթուլ	Վադուան հայեր	57
19.	Գր. Զօհրապ	Զայնաւոր Գասպար աղան	59
20.	Բաճճի	Դպրոցին մէջ	63
21.	Զ. Պլպուլ	Իմ տղաս	66
22.	Պ. Նարանեան	Մամայիս պէս...	68
23.	Ծ. Զարդարեան	Բռնաւորին արցունքը	72
24.	Լ. Ռաշտեան	Կիրակիի պատմութիւն	75
25.	Մ. Խեչոյ	Տասներեկու տարի վերջ	78
26.	Ա. Զօպանեան	Հեռաւոր հուրիկը	79
27.	Ռ. Թոմեան	Ռեբեկան	84
28.	Մ. Միծարեցի	Երգ	87
29.	Ս. Սիամանեանց	Մայր Աթոռը	89
30.	Սե. Զօրեան	«Ջերմաչափ»ը	93
31.	Վ. Տէրեան	Երկի՛ր իմ...	97

Հեղինակ	Գործ	Էջ
32. Ծերենց	Թորոս կը յաղթէ յոյներուն	99
33. Մ. Հայկակ	Պէտք է ոչնչացնել մուկերը	103
34. Ս. Ահր. Դուրեան	Մանկիկը	106
35. Սիպիլ	Երջանկութիւն	107
36. Զ. Նաայեան	Առտաթին աշխարհի սեմին վրայ	108
37. Բաճճի	Որսորդ Աւոն	111
38. Վ. Տուրացեան	Պզտիկ տղու իղձ	115
39. Մ. Չարխճեան	Որո՞ւ համար	116
40. Ս. Ե.	Թուցաւոր օձեր	118
41. Ճովի. Թումանեան	Բարեկենդանը	122
42. Հ. Ահրակեան	Պանդուխտը	126
43. Հրանդ	Պանդուխտ մածնավաճառը	127
44. Ս. Ե.	Կէս ձուկի որսորդութիւն	130
45. Ս. Սահակեան	Հայրենի լեռներ	134
46. Գ. Նպ. Սրուանձտեանց	Աստուած տուողին կու տայ	136
47. » » »	Վերջը ի՞նչ եղաւ	139
48. Ա. Ածոյճ	Մեր տղոց հով	142
49. Տ. Կամսարական	Ոսկերիչներու շուկային մէջ	144
50. Մ. Սվաճեան	Երեք պատկեր	147
51. Ն. Թաուրեան	Գովք հայրենիքիս	150
52. Շաւարշ Նարդունի	Մածուն կերէք	152
53. Ն. Պէհիկթաշլեան	Մեր բանաստեղծները	155

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒՄ ԵՆ

1.	ՀԱՃԿԱՐԱՆ	Նախապատր.	20	ե. Գ.
2.	»	Ա. գիրք	20	»
3.	»	Գ. »	22	»
4.	»	Դ. »	30	»
5.	»	Ե. »	35	»
6.	»	Զ. »	40	»
7.	»	Է. Ը. »	55	»

ԳԻՆ 22 Ե· Գ·

Հասցէ.— P. TACHIAN
B. P. 868, Le Caire (Egypte)